

Fecht, Johann,

De veritate coelesti meletema theologicum

Rostochium 1702

4 Diss. 3324,11

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10961285-6

VD18 14949202-001

4024 3324 (11)
I. N. J. C.

DE

VERITATE COELESTI,

MELETEMA THEOLOGICUM,

QVOD

MODERANTIBUS ATQ; CLEMENTISSIME ADSPIRANTIBUS

TRIBUS IN COELO TESTIBUS.

CONSENTIENTIBUS SUMME REVERENDIS

FACULTATIS THEOLOGICÆ ASSESSORIBUS,

PRÆSIDE

VIRO VENERANDO

DN. JOANNE FECHTIO.

SS. THEOL. DOCT. & PROF. P. LONGE CELEBERRI-

MO, CONSISTORII DUCALIS ASSESSORE, ET DISTRICT. RO-

STOCH. SUPERINTENDENTE VIGILANTISSIMO.

PATRONO, PRÆCEPTORE AC IN CHRISTO PATRE

OBSERVANTISSIME COLENDO,

IN AUDITORIO MAJORI

AD D. *Augusti* A. M. DCCII. Horis *Consuetis*

PUBLICE DEFENDENDUM,

BENEVOLO VERITATEM AMANTIUM JUDICIO SUBMITTIT

AUTOR

DIETERICUS HERMANNUS

KEMMERICH, Palæo-Marchicus,

SS. THEOL. & PHILOS. STUDIOSUS.

Phil. IV. 8. Ἀδελφοί, ἵσα ἀληθῆ, πάντα λογίζεσθαι

Rostochii, Typis JOH. WEPPLINGII, Univ. Typogr.

VIRIS

PLURIMUM REVERENDIS, CONSULTISSIMIS,
NOBILISSIMIS Atq; CLARISSIMIS.

Dno. PETRO KEMMERICH,

Ecclesiæ in Alten-Plat & Brettin Pastori fidelissimo.

Dno. FRANCISCO KEMMERICH,

Judici & Vectigalium Reg. Boruss. & Elect. Brandenb.

Præfecto Lohburgensi Dexterrimo.

Dno. MATTHIÆ KEMMERICH,

Ecclesiæ Etzienensis & Knoblochiensis Pastori fidelissimo.

FRATRIBUS SUIS AMANTISSIMIS.

Dno. M. JOH. CASPARO LEHMANNNO,

Ecclesiæ Havelbergensis Pastori atqve Inspectori

vigilantissimo.

Dno. DANIELI LUDEKENIO,

Ad Ædem S. Georgii in suburbio Soltqvelleni Pastori

vigilantissimo.

Dno. JOHANN. DANIELI BLANQVIO,

Jcto & Nobilium Circuli Lohburgensis atq; Jerichuntensis

Justitiario Gravissimo.

AFFINIBUS SUIS EXOPTATISSIMIS.

Omnibus & singulis (citra honoris aut digni-

tatis præjudicium arbitrariè ita collocatis) singulari sibi Ho-

noris atqve Amoris cultu prosequendis,

Hos qualescunque Academicorum Studiorum fructus

DEO Autori suo sacros,

Studiosissimi gratissimique erga Suos animi,

Veriq; haut fucati Amoris, indices

offert

DIETERICUS HERMANNUS KEMMERICH,

עמל
PROOEMIUM.

Vod sol Orbi, quod oculus corpori, quod alimentum vitæ, hoc sine dubio VERITAS est humano generi. Vertas licet oculos in plerosq; nobilioris orbis angulos: & veritati cognoscendæ tantum non alteram vitæ humanæ partem dedicari observaveris. Antiquiorum Hebræorum iudicio

ממלכת אמת Veritas est חותמו של הקב"ה Sigillum Dei Benedi-

ti, (a) qvo nihil poterat dici excellentius.

Certè non potest quidquam DEO placere, nisi & idem æternæ suæ veritatis legi consentaneum sit. Non potest ullum dictum vel factum rectum justumq; esse, nisi idem quoq; verum, h. e. naturæ rerum conveniens sit. Unde in omni causarum conscientiarumqve iudicio, quid verum falsumve sit omnium primò spectari videas. Nam periclitante veritate jus fasq;, virtus atq; pietas, quin salus æterna & æterni DEI gloria periclitatur. Non ergo mirabere, si *veritatem* à sapienti illo Hebræo, Darii Persarum Regis aulico (Zorobabelem nomino magnificis planè verbis, & quasi quodam Panegyrico celebratam legeris (b) adeò, ut conclusionem populus totus hanc applaudens faceret: *Maxima est VERITAS, & fortissima*; ut orator ipse illustre illud Darii mandatum de ædificanda Hierosolyma (*Hebdomadum 70.* juxta nonnullos auspiciu (c)) laudis sapientiæq; præmium, referret: Quin ipsi Menti nostræ nihil est jucundius, nihil ad sanitatem ejus accommodatius, quam jucundissima Veritas. *Nunquam non veritatis cognitio delectat*, inquit Gerb. Joh. Vossius (d). Nam, ut præclare dicebat Plato, *intelligentia nostra vis ALITUR VERITATE, tanquam SALUBERRIMO PABULO.* & *falsæ opiniones virus sunt, quo anima nostræ interficiuntur.* Unde & Antoninus Imperator cum delectatione se correctionem dici accepturum, si fortè erroneum de aliqua re habuerit conceptum: cum maxima sit veritatis præstantia, errorum verò & ignorantia plurima

A 2

a) v. Buxtorf, Lexic. Thalm. sub voce מלכות אמת. b) 3. Esræ. V. toto. c) Conf. Zach. I. & II. v. Dni. Dris Grönenbergij. Præceptoris rei honoratissimi Colleg. Harmonico-Hermenevt. in 4. Evang. P. I. p. VI. §. XXIII. d) lib. de Logices nat. & constitut. c. II.

rima incommoda: *Car, inquit, Je cherche la verité, qui n'a jamais blessé personne; au lieu qu'on se trouve toujours mal de persister dans son ignorance & dans son erreur.* (e)

Quæ omnia si de ulla alia, de Veritate Coelesti inprimis vera esse, quilibet pius depræhenderit. Quare cum specimen aliquod Academicum Theologicum (quo DEO Meisque de studiis meis Theologicis rationem qualemcumque redderem) ante discessum ex hac Alma meditarer: inter cetera accommodatissimum mihi visum est hoc de VERITATE COELESTI argumentum. Non solum enim lucem quandam nonnullis nostri Seculi Controversiis fœnerari fortassis poterat diligentior ejus consideratio: Sed & propterea operæ pretium facturus videbar, quod non exiguum vitæ spatium quilibet non modo Theologus, sive Professor, sive Ecclesiæ Minister, sed & Christiani omnes veritatis coelestis cognitioni impendere tenentur. Siquidem universa nostra Theologia nil nisi veritatis coelestis complexus, imò thesaurus, est. Animus ergo firmandus erat, ut certus essem, non in inanibus, cerebrinis, ac parvi momenti rebus me operam collocare, Theologicis studiis memet consecrans. Ceterum ab initio in tria omnem operam distribueram capita: Quorum *Primum* ageret de Veritatis Coelestis *natura* præstantissima; *Secundum* de *Signis* Veritatis Coelestis, ubi inter alia quæstionem proponere animus erat: *An Religio, quæ à ministerio Lutheri, è tenebris veritatem eruentis, appellatur Lutherana, habeat veritatem coelestem nullo errore in fundamentalibus coinquinatam?* Quod è signis veritatis deducendum erat, & ostendendum prætetea, omnino tutissimam hanc esse Religionem, (f) si vel externè tantum eam consideres; Siquidem, cum ceteræ omnes aliquid verbo DEI adiant, vel revelationes immediatas, vel rationis principia, vel traditiones denique ac Patrum placita in subsidium vocando, ubi confutandis dogmatibus aliter non potest; hæc soli Scripturæ literæ

Nota

(e) in versio. de Mr. & de Mad. Dacier cum Græca edit. non sit ad manus.

(f) Quod argumentum sine dubio piè non minus ac solidè atque ad nostrum seculum accommodatè edifferet Dnus. Dr. Val. Ern. Læscherus Superint. Juterb. in *Theologia sua Polemica Generali*. Cujus delineationem vide in mensibus Theologicis, quorum Tit. Altes und Neues aus dem Theolog. Wissenschaften. A. 1701. m. Febr. p. 70.

teræ inhæreat, neque ab illa dextrorsum sinistrorsum deflectat, si vel maxime rationi aliisque principiis absurdum id videatur, sed in solo omnipotentis DEI verbo acquiescat. Adeoque solam hanc Verbo DEI scripto per omnia conformem; præ omnibus aliis hanc in illustranda DEI gloria efficacem, in urgendo serio pietatis & B. operum studio, quod quidem ex fide profluit, sedulam; in conscientia tranquillanda & *euſtarchia* procuranda, incomparabilem. Reliquarum nullam *aperantiam* ita certumque efficere hominem de salute sua, neque citra animæ periculum iis adhæreri. (g) *Tertium de Meditis* Perit. Cœl. cognoscendæ. Ubi ediferendum, unicum Veritatis Cœl. medium esse prudens pium ac diligens S. *Scripturæ Scrutinium*, quod *Oratione* seu precibus, *Meditatione* lectorum vel auditorum, Spiritus S. & adminiculorum *Hermeneuticorum* ope dextre instituenda, denique *Tentatione* h. e. casuum in Christianismo obviarum experientia, & notitiæ ad eos applicatione, absolvitur & perficitur. Omnia reliqua studia nostra Theologica, Philosophica, Philologica, Historica, huc tendere, ut iis tanquam adminiculis adjuti Scripturam rectè explicare, & ad varios usus Theologicos applicare valeamus. Ut adeo; sicut B. *Placcius* librum suum de scientia interpretandi *Leges Jcti Perfecti* titulo in signavit, ita Perfectio Theologi quatenus Theologi, merito in accur. & solidaque scientia Scripturam menti Spiritus S. conformiter interpretandi, collocetur. Sed ita in nimiam magnitudinem excrevisset opus, solum ergo primum exhibeo caput. Quod si hæc mea sese multa eruditione commendare nequeunt; scopum tamen fortassis obtinuero, si, Scripturâ S. prælucente, veritatem ex iis, quæ a *Doctore Ductoreq;* in Theologia meo, *piè mihi venerando*, accepi, viribus ingenioque meo convenienti ratione proposuero. Nam nec brevissimum elaborationi destinatum tempus plurimorum librorum evolutionem permisit. Unde etiam, si fortè non omnia, uti quidem debebam, ritè executus fuero; æquum B. Lectoris juvenilibus conatibus promitto iudicium: *Spiritus autem veritatis* deducat nos in omnem veritatem, ut, *quæcunque vera sunt*, (Phil. IV.) *rationando assequi valeamus!*

A 3

SECTION

g) v. B. *Kremeri* Scrutin. Rel. g. Diss. XIII p. 11.*felicitate**Vidimus
Apoc. X.*

4
DE VERITATE COELESTI
SECTIO I. DIDASCALICA.
ONOMATOLOGIA.

§. I.

VERITAS, Hebr. אמת vel אמונה, Gr. ἀλήθεια, si ἐτυμον
spectes, Hebræis (Latine evolvere non opus est) à nu-
triendo; & per consequens sollicitè fovendo, itemque à
firmitate, stabilitate, quam significationem radix in Ni-
phal habet (a) dicitur: Græcis vel à non latendo, (ex a
priv. & λατύνω) quod nunquam latere debeat, vel ab emanatione,
(b) quod omnibus rebus creatis infusa sit, observante B. Dre Linde-
manno, (c) derivatur. Nomen hoc uti apud Philosophos, ita in
Scriptura Sacra sua homonymia non caret. Et omnino dele-
ctari videtur Spiritus S. veritatem exprimentibus vocabulis: cum
diversas nonnunquam res, quamvis nec nimis diversas, iisdem re-
præsentare ipsi placuerit. Quò plurimum conferre videtur natura
vocum אמת & אמונה, quæ vi natalium suarum ad significatus ejus-
modi admittendos aptæ sunt. Hinc itaque *Essentialis rerum veritas*
Metaphysica scholis dicta, cujus beneficio *res eam essentiam habere*
concipiuntur, quæ ipsis ex intrinseca sua natura quam maximè debetur,
in scripturis passim deprædicatur. Ita DEUS Jer. X. 10. dicitur אמת
veritas, ubi figmentis idolorum opponitur. Ita Christus 1. Joh. V.
20. vocatur ὁ ἀληθινὸς Θεός; cum citra nudam apparentiam,
citra fictionem alterius, aut venditationem, citra denique
nominalem tantum competentiam vocisq; improprietatem DEUS sit.
Sic Eph. IV. 2. celebratur δικαιοσύνη καὶ ὁσιότης τῆς ἀληθείας,
Justitia & Sanctitas veritatis sive vera, per Hebraism. h. e. Justitia
& Sanctitas, quæ naturæ imaginis Divinæ planè est conveniens atq;
debita. Cui vocis acceptioni cognata sunt illa significata, quæ à Flä-
cio (d) recensentur, quod *Veritas, quando ad res ipsas ac mentes homi-
num transfertur, denotatq; res solidam ac durabilem bonitatem habentes*,
triplici iterum ratione accipi possit. Ut nim. aliàs significet ani-
mum, ejusq; cogitationes, actionesq; serias, sinceras, minimeq; fucatas;
aliàs plenæ seu Justæ cujusdam quantitatis, aliàs deniq; certas, ratas

a) vid. Buxt. Lex. b) Socrates ἀλήθειαν dici voluit quasi ἄλλω θεῖον.

c) in Disput. Phil. de Veritate Imperante, §. 1. d) Clav. Script. P.
I. p. m. 1288.

ac permanentes. Exempla, aliaq; huc facientia v. ap. *Flac.* Attendi hic etiam ineretur observatio Dni *Præsidis*: Vocem *Veri* nonnunquam sumi pro eo, quod & veritatem essentia & finis simul habet, & in Germanico exprimitur per *rechtschaffen*; quo sensu Theologia hominis impii non fit vera; es sey keine rechtschaffene & Dites gelartheit; quia nempe ad finem non tendit, ad quem ex intentione Theologia tendere debebat. [e] A ia vero est ratio, ubi veritas notat apprehensionem rei convenientem cum re concepta; quando nempe talis est in animo de re idea, qualis res est extra animum. Qvalem qui habet de rebus theologicis, veram sane Theologiam habet, quisquis cetera sit. (f) Petrus *Poiretus* (g) veritatem distinguit in *materialem*, in hoc consistentem, quod res sint, prout revera sunt, sive, corporæ sint, sive cogitantes: & *mentalem* potissimum in conformitate conceptus cum rebus aut materiis ipsis consistentem. Et hanc iterum in *realem* & *pictam* seu *umbratilem*. v. infra. Restota huc recidit: quoties respicitur ad essentiam intrinsecæ cuiusque rei naturæ competentem, ea veritas rei est, seu *essentialis*, omnis reliquæ veritatis fundamentum: quoties ad apprehensionem intellectus cum re extra intellectum convenientem; ea veritas *cognitionis* est, *Logica* etiam dicta: quoties ad signorum externorum cum interiori affectu aut mente congruentiam, *Veritas Ethica* est, seu *Veraeitas*, potissimum ab oris cordisque harmonia commendabilis. Quæ quidem in DEO concipienda tanquam attributum aliquod operativum, vel etiam operatio, benignissimæ DEI naturæ, benignissimisq; in verbo expressis promissionibus, aut oppositis minis, prorsus conveniens. Ita Ps. XCI. 4. יְהוָה אֱלֹהֵינוּ dicitur *clypeus* & *parma* q. d. Deus veraciter promissam opem præstando, perinde tuetur suos, ac si clypeum hostium iustis nobis intentatis objiceret, v. *Flac.* l. c. Insuperq; & hoc notandum: In linguis *Hebræa*, *Syræ*, *Arabica*, una eademq; notione veritatem & *Iustitiam* denotari, & passim confundi, ut pluribus docuit *Ludov. de Dieu* ad Luc. XII. 57. iterumq; ad Luc. XVI. 9. & rursus ad Rom. III. 4. Sic צְדָקָה *Iustitia* cum de Deo dicitur passim ejus veritatem notat. Quin & אֱמֶת veritas, per δικαιοσύνην, *Iustitiam*, à LXX. vertitur Gen XXIV. 49. *Jes.* XXVIII. 19. Idem etiam apud antiquos *Græcos* obtinere, in *Lectionibus Hesiodæis* ostendit Cl. *Grævius*. (h)

§. II.

g) Colleg. Ther. Antith. Mss. §. XXX Proleg. f) v. Colleg. Mss. in König. de Præfat. libri §. III. g) De Vera Methodo inveniendi verum P. I. §. XVIII. sq; cur illum hic conferam, causa inferius patebit. h) v. *Vltimus* *Oecon.* *Fæd. Dei* Lib. III. C. VIII. §. 69.

§. II Nos *Veritatem* hic laudamus, quæ in genere dicitur *Logica* seu *Intellectualis*, quæq; conceptuum cum rebus conceptis denotat concordiam. Eaque in specie hic nobis ad Objecta Cœlestia atque Divina applicatur. *Cœlestem* enim appellamus tum ob cœlitus factam revelationem ejus: tum ob sublimitatem rerum, quas complectitur; siquidem לַרְקִיעַ עֲלֵה *ascendere in cœlum* Rabbinis dicitur, qui sublimium cœlestiumq; meditatione occupatur: (i) tum imprimis ob nexum cum *Regno cœlorum*: quippe quod mediante veritate cœlesti Christus, Rex Regum, erigit, conservat, administrat, amplificat. Joh. XVIII. 37. Τα ἐν ὁρατῷ enim s. cœlestia sunt ea, quæ spectant ad Regnum cœlorum s. Ecclesiam N. T. Itaque Ephesii dicuntur benedictionem nacti esse in cœlestibus, h. e. in ijs, quæ ad Regnum cœlorum pertinent, quæque ipsos cives reddunt cœlestis Hierosolymæ, ad quam adspirant, verba sunt B. Schomeri ad Ephes. I. 3. Unde & Christus vitam adhuc terrenam agens Regem se agnoscit; quia per veritatem à se testatam jam regnum in suorum animis obtineret (utor verbis Grotij ad Matth. I. 16.) Hæc a *Veritate Cœlestis*, si *abstractivè* proprièq; sumatur, sive cognitionis ipsius jam factæ, s. notionum propositionumque Theologicarum in libro expressarum, affectio quædam est: si verò *concretivè* adhibeatur, quod per Hebraismum in Scripturis frequentissime fit; tunc iplas notiones propositionesque, quatenus veras, exprimit. Atque hoc sensu Theologi *Articulos fidei* seu conclusiones è S. Literis erutas, mentisque operâ cognoscendas atq; credendas appellitare solent *Veritates Theologicas*. Unde & ipsa *Veritatis Cœlestis* denominatio in libris Theologicis & Ecclesiasticis passim occurrit, ex quibus illa nobis desumpta est.

PRAGMATOLOGIA.

§. I. Præmissa itaque nominis evolutione, jam ipsius rei naturam inspicere tantò erit proclivius; quam adeò speculi instar repræsentabit sequens *Definitio*:

VERITAS COELESTIS (*concretivè* quidem spectata) est *doctrina divinitus revelata*, continens *res*, hominum ad salutem aeternam & gloriam Dei in *informationi* inservientes.

Patet itaque *Veritatem Cœlestem* esse Objectum universæ nostræ *Theologiæ*. Hac enim sola ratione differt *Sapientia Cœlestis*, seu

i) v. Sepher Hammaaloth. p. 21. in Buxtorf. Florileg. Hebr.

seu notitia *Theologica* à Veritate Cœlesti, quod illa sit habitus veritatem cœlestem complectens, vel circa illam cognoscendam atque docendam occupatus : hæc verò illud ipsum quod cognoscitur, quod docetur vel discitur.

§. II. *Formalis* ratio Veritatis cœlestis consistit in doctrina, h. e. in notionibus & propositionibus, sive oratione externa expressis, sive animo compræhensis, iisque ad informandum primò & immediatè hominis intellectum, mediante verò intellectu etiam ad commovendam voluntatem aptis. Adeoque Veritates Theologicae nihil aliud sunt quam signa rerum cognitu nobis utilissimarum, quæ *forma* earum *generica* est, & quidem signa intellectui Divino exactè conformia, quæ *forma* est *specifica*. Sicut enim Veritas cœlestis per conceptus rerum Divinarum *in esse generico* : ita per conformitatem cum intellectu Divino veritatem revelante, *in esse specifico* constituitur. Hujus enim cum intellectu Divino conformitatis beneficio conceptus illi etiam cum rebus ipsis exactissimè consentiunt. Notiones enim & propositiones nihil aliud sunt quam signa quædam rerum intellectu vel concipiendarum vel conceptarum. Quod autem Veritas Cœlestis in notionibus & propositionibus h. e. *conceptibus* consistat, inde patet, quod ipse sensus scripturæ in qualibet enuntiatione Θεοπνεύματος, à Spiritu S. vel immediatè vel mediate intentus cum hac Veritate planè idem est. (k) Hoc enim clarissimum Christi dictum Joh. XVII. 17. *Verbum tuum Veritas est*, duplici ratione clarissimè indicat. Quid enim verbum DEI aliud est, quam sensus literalis in literarum apicibus, in syllabis ac vocibus Divinitus inspiratis, tanquam thesaurus pretiosissimus ac verè Divinus in suis receptaculis, reconditus? Quod autem sensus ille consistat in conceptibus, ex eadem Christi enuntiatione evidentissimè demonstro. Constat ea *Subiecto* & *Predicito*, adeoque duobus terminis in sermone externo conspicuis, quibus in intellectu necessariò totidem notiones seu conceptus respondent. Oratio enim interna cum externâ necessario vinculo connexa est. Verba enim & voces sunt signa conceptuum mentis: Sicut conceptus signa rerum. Cum itaque illam Christi propositionem lego vel audio; sub termino: ὁ λόγος ὁ σὺς, concipere oportet rem vocibus hisce respondentem, sub termino ἀλήθεια itidem ejus-

B

modi

(k) conf. König, Theol. Pos. de Script. S. S. 20.

modi formandus conceptus, qui & usus & contextus lege formari permittitur. Aliàs enim sine mente sonum psittacorum more pronuncio. Et quidem distinctus formandus conceptus, non confusus. Nisi enim sub λόγῳ Θεῶν concipias aliquid commune verbo DEI cum aliis verbis, & iterum aliquid, quo verbum DEI ab aliis omnibus distinguitur; Similiter sub ἀληθείᾳ: nondum rectè & plenè mentem Christi affectus es, adeoque intentionem ipsius es frustratus, qui propterea tibi loquebatur, ut plenè ipsum intelligeres. Videat ergo Dnus. Brenneysenius, ne in ipsum Divinum verbum gravissimè peccet, conceptus mentis, eosque distinctos, ubique ferme scommaticè exagitando in tract. *Von der wahren Weisheit und wahren Glauben.* Par autem est ratio totius verbi Divini reliqui. Necesse autem est, ut, qui veritatis Cœlestis nomine veniunt, conceptus, τὴν πρῶτην διδασχὴν ab æterno in mente Divina concepto (1. Cor. II. 7.) & postea in Scripturis expresso, exactè respondeant. Talibus enim gaudentes, sicut DEUS iis veritatem suam revelavit per Spiritum τὸ βάπτισμα τῆς Θεῶν scrutantem: ita verè gloriantur: ἡμεῖς νῦν χεῖρας vel Θεῶν ἔχομεν, vel quoad intellectum solum, vel simul etiam quoad voluntatem, quod longè beatissimum.

§. III. *Materia veritatis cœlestis, seu Objectum, quod ea intellectui humano repræsentat, generaliter loquendo sunt res sacre omnes, in quarum commemoratione occupatur Scriptura. Speciatim verò & primariò res illæ, quæ ad hominum salutem per se ordinantur, & vel ad dogmata creditu necessaria, vel ad vitam homini salvando convenientem spectant. Certum enim est Scripturam S. stylo historico consignatam, varias res continere; quæ quamvis non æque omnes creditu sint necessaria: suo modo tamen omnes faciunt ad ædificationem, adeoque Scriptura objectum rectè dicuntur.* (1) Verbo: Omnia revelata, h. e. Divina, Angelica, humana, quin & de creaturis Dei aliis agentia huc pertinent. Quæ tamen summatim omnia *Res sacras* aut *Divinas* dicere nil vetat: cum singula aliquam relationem habeant ad DEum, eamque proximam. Et si enim & reliqua in humanis disciplinis humanæ rationi obvia ad DEum ejusque gloriam referenda sint: id tamen fit magis remotè. Hic v. omnia vel proximum & immediatum, vel saltem valde propinquum habent ad Deum respectum: dum quælibet vergunt vel ad DEUM, quoad naturam, personas, opera, voluntatem.

SECTIO I. DIDASCALICA

luntatemq; siue Evangelicam siue Legalem, cognoscendam, vel ad DE-
UM cognitum juxta voluntatem suam colendum. Quod a. hæc sit
materia Veritatis Cœl. ocularis inspectio totius S. Codicis neminem du-
bitare finit, ubi omnia ista delectabili varietate cuilibet legenti statim
sefe offerunt.

§. IV. *Fons Veritatis Cœl.* Cœlum est, *Causa Efficiens* ipsa *Veritas*
DEUS, ~~Pater, Filius & Spiritus S.~~ Magnifico propterea titulo habitus
Veritatis Cœl. insignitur à Paulo I. Cor. II. 7. quod sit σοφία θεῶ ἐν μυσ-
τηρίῳ, ἡ ἀποκεκρυμμένη, quippe quam, si vel omnes totius mundi sa-
pientes omne ingenii acumen impendissent, frustra tamen quæsiissent,
utpote rem soli rationi impervestigabilem. Summè v. notabile est, quod
Apostolus eam porro describit, ἣν προώρουν ὁ θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων
eis δόξαν ἡμῶν, *quam prædestinavit*, vel prædeterminavit *DEUS ante se-*
cula in gloriam nostram. Nim. sicut Præceptor domi antea meditatur,
quæ discipulis propositurus est: ita DEUS in ipsa jam æternitate quasi
certum veritatis cœlestis systema animo concepit, typis aliquando ex-
scribendum. Vides exactè delineatam Apostolo Archetypam illam The-
ologiam, quæ nihil aliud est, quam cognitio, quam DEUS de se ipso habet &
concepit, prædestinavitq; ab æterno, ut exemplar, formam seu ideam illius
Theologie quam in tempore ad suam nostramque gloriam revelare voluit.
(m) Videmus ergo primam veritatis Cœl. radicem, primumque fon-
tem ipsam Deitatis abyssum, SS. Trinitatis sinum. Sed prodiit tandem
δεχέτω Divinæ veritatis conceptus in ἐκτυπον, (unde nata ὑπο-
τύπωσις ὑγιαίνόντων λόγων 2. Timot. I. 13.) communicavit SS.
Trinitas suam illam originalem veritatem cum hominibus imme-
diatè quidem olim cum paucissimis, mediatè vero cum reliquis
omnibus. Quo quidem in negotio singulæ Trinitatis personæ ne-
gotiosas sese ostenderunt. Nim. Pater, Filio contradicte, sanctus,
dicitur πολυμερῶς ἢ πολυτρόπως πάλαι λαλήσας τοῖς πτεράσιν ἐν
προφῆταις Hebr. I. 1. Quid a. locutus fuerit Filius indicat Joh. XVII. 17;
ubi Patris sui verbum veritatis nomine insignit. Filius non solum una
cum Patre ac Spiritu S. per Prophetas veritatem divinam revelavit:
Sed &, cum novisset, se in carne magnum illum prophetam, Moysis suc-
cessorum, esse, mirabili plane emphasi *veritatem* se in abstracto appel-
lat Joh. XIV. 6. q. d. se totum quasi ex veritate compositum esse, se esse
primam veritatis causam, neque quidquam in se esse, nisi puram & me-

B

ram

(m) v. Theologi passim. Dannh. H. dos. p. 13. (6) Dn. Præf. Colleg. MSS.
in König. De Theol. in genere §. IV. & ibi citat. D. Læscherus in Nucleo Theol. p. 4. §. 9

ram veritatem, è sinu Deitatis profectam. Qvin & propterea se in mundum venisse testatur, ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, καὶ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ. Veritati autem testimonium perhibere quid est, si simpliciter interpretaris, nisi veritatem dicere, & cum certitudine docere? Denique Spiritus S. hunc ipsum quasi honoris titulum à Christo reportat, quod sit τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας. Joh. XVI. 13. Cur a. ita salutetur ab eodem servatore nostro discimus; nempe quod in omnem veritatem suos sit deduciturus instar bodegi, i. c. doctus eos omnia, & in memoriam iis revocaturus (quod est actus Intellectus, vel, si mavis, cerebri) quaecunque Christus dixerat Joh. XIV. 26. Quo eodem eterno & incomprehensibili DEI Spiritu attestante, etiam evincitur, Evangelium, quod Spiritus & vita s. anima Ecclesiae Christianae habetur, esse caelestem veritatem, I. Joh. V. 6. (n) Quid adeò tres illi Testes sunt in coelo, per Spiritum h. e. Verbum Div. tanquam peculiare Spiritus S. πνεῦμα & ὁρᾶνον, Divinam veritatem non solum manifestantes cum Divina quadam vi & convictione cordis (nam testimonium dare, Nicolao Lyrano interprete, est veritatem manifestare): Sed & per aquae & sanguinis sacramenta obsignantes. I. Joh. V. 12. Pè autem hic mirari subit Divinam bonitatem ac sapientiam: In V. T. Pater (licet non exclusis reliquis Personis) veritatem dicitur elocutus per Prophetas: In N. T. Christus ipsa Veritas eum in finem nascitur, ut veritatem docere posset: Mox ubi hic è publica quasi cathedra discedit, Spiritus veritatis in locum ejus succedit, ne ullo tempore veritatis coelestis Professoribus è coelesti Academia carerent homines! Cum autem immediatè sibi loquenti tonantem Dei vocem ægrè sustineret humana imbecillitas: hominum ministerio uti voluit DEUS; nim. Prophetarum, Apostolorum, Evangelistarum, Doctorum, Pastorum Eph. IV. qui prædicando, scribendo, scripta interpretando, & ad usum auditorum applicando, veritatem coel. propalarent. Mirabilis DEI συγκατάβασις! Homines docet pè homines DEUS ipse homo factus! Coelestia revelans terrenis utitur mediis. Divina eloquitur more humano! Utitur κηρύγματι I. Cor. II. 4. adeoque terrenis subsidiis, ore, lingua, gutture, voce, sono, aëre, per quae, & quibus sensus & verba Divina ad homines deferuntur; utitur γράφῃ Joh. V. 39. C. XX. 31. adeoque rursus terrenis subsidiis, membrana, charta, & aliis instrumentis, ita L. Dorscheus (o) Illi igitur Dei Ministri, os manumque

n) v. B. Dorschai D. de Spiritu Aqua & sang. p. 28.
o) in Diss. de Spiritu Aqua & Sangr. 2. 21.

N3
29.
Diu elimi-
nati fuerunt
Testes illi.
mirum proinde
non est, quod
etiam pro Anti-
christo Luther-
anismus ex-
stiterit
Apoc. X.

numque DEO commodantes, propterea incomparabili jucundissimoq;
 titulo ἀνθρώπων τῷ Θεῷ à Spiritu S. mactantur, 2. Tim. III. 17. item
 συνεργῶν τῷ Θεῷ &c. Inter hos autem sanctos DEI homines quotquot
 φερόμενοι ὑπὸ πνεύματος ἀγίου scripserunt, eos adspiratu jussuque ad
 consignandam literis veritatem cœlestem concitavit DEI Spiritus, ab
 erroris periculo præservavit, per consequens testimonium approba-
 vit, per gratiam denique præsentissimam concomitantem scribenda
 iis inspiravit, accurando, ne vel in puncto erraret scriptor, revelando
 de novo res humana ratione superiores, moderando consignationem
 eorum, quæ vel visu vel auditu acceperant, suggerendo, quæ excide-
 runt, dictando verba aptissima &c. (p) Hodie quidem mediate ean-
dem tamen veritatem Cœl. quoties debito ordine oraculum Scripturæ
quæritur, mentibus instillat DEUS. *Uti enim organum Musicum Pnev-*
maticum quasi reviviscit, spirat, sonat, quoties ex arte pulsatur, ita (q) cum
lectione, auditione ac meditatione prætrahatur Scriptura, Spiritus S. per
eam respirat quasi, edit oracula Divina, consilia ex cordis Divini adytis ad
salutem necessaria manifestat, verba sunt B. Dannhaueri l.c. Ut adeo
 quotquot etiam hodie per verbum veritatis s. lectum, s. auditum eru-
 diuntur, non minus sint Θεοδίδακται, quam immediate illuminati.
 Hæc igitur Divina veritatis Cœlestis origo est.

*Nota
 seq.*

S. V. *Finis* revelatæ veritatis cœlestis *intermedius* isq; *proximus*
 atq; immediatus est *Informatio intellectus humani.* Nimirum propter-
 ea Deus Pater luminū veritatis suæ cœlestis emittit radios, avida mente
 homini excipiendos, quo contractas per lapsum ignorantia atq; erro-
 rum tenebras dispellat, intellectuiq; contra illuminatos mentis oculos
 donet. Idq; partim ad concipiendas fidei salvificæ flammæ, quod vult
 illud Joh. XX. 31. *Hæc scripta sunt ut credatis, & ut credentes vitam habe-*
atis. Partim ad reparandam imaginis Divinæ gloriam. Ut adeo novus
 gratiæ splendor menti affulgeat, novæ Sapientiæ cœlestis lux in intel-
 lectu theoreico, lux Conscientiæ Prudentiæq; Christianæ in intellectu
 Practico, iterum accendatur, quæ reparatæ imaginis Divinæ particulæ
 sunt, sec. illud Coloss. III. 10. ἐν ἐπίγνωσιν καὶ ἐκλογῇ τῆς κτίσεως τοῦ ἀνθρώπου.
 Deo enim nihil jucundius est, quam creaturam extra se conspiciere sibi
 quàm simillimam. Hoc a. vel maximè præstat intellectus humani

B 3

scientiæq;

p) v. Dannb. Hodos. p. 36. (20) & Baj. Th. pos. p. m. 74.

q) Joh. V. 24. 39. Apoc. XLV. 12. Luc. XI. 28. Rom. X.
 14. Act. 44.

scientiæq; illius cum intellectu Divino conformitas, quæ in re ipsa veritatis cœlestis essentia posita est. Verum enim verò non revelata est Divina Veritas, ut sciatur tantum, & theoreticis speculationibus absolvatur: Sed lumen veritatis in intellectu accensum ad derivandam suam in voluntatē vim (qui *finis remotior*, nec tamen ignobilior, est) & excitandos in eadem Deo placentes affectus, Divino consilio ordinatum est. Videlicet ut nobilissima hæc animæ facultas peccati dominio atq; infernali tyrannidi obnoxia in libertatem filiorum Dei asseratur, ejusdemque cum voluntate Div. sanctissima conformitas, quæ regia libertas & summa felicitas est, pristino suo nitori restituatur. Quod gravissimis verbis Filius Dei, spiritualis libertatis instaurator, indicat Joh. VIII. 31. 32. Cum enim dixisset, *si Judæi verbum suum fidâ mente custodituri sint, genuinos eos fore discipulos tuos, & veritatem cognituros*; mox subjicit: καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσῃ ὑμᾶς, liberationem a. à peccatis intelligit, atq; restitutionem in libertatem filiorum Dei, domos Dei cohæredum, uti ex v. 34. 35. 36. evidenter patet. Quod quidem nunc perfectissimâ ratione fit, ubi voluntas adventantem sibi per veritates suas Evangelicas Christū, & in Christo in primis sanctitatem justitiāque ejus salutis suæ fundamentum, ambabus fiduciæ manibus amplectitur. Inchoativè vero etiam voluntas à peccati dominio liberatur, liberèque DEO servire incipit, ubi VERITATES illas Divinas ardenti pietatis affectu amplectitur; & in iis exultat; & desiderat, in se quoque verum esse, quod verum est in Christo; & ad instar VERITATUM illarum componitur, ac in typum earum quasi transfunditur, ut verba *Wit si mea faciam*, (r) Ita exuitur vetus homo, induitur novus, DEO conformis creatus in justitia & sanctitate veritatis. Eph. IV. 24. Atq; ita quidem se habet hic finis respectu omnium Christianorum. Sed specialius aliquantò idem exprimitur respectu Doctoris vel Ministri Ecclesiæ erga auditores suos considerati, ad quodlibet officii sui genus cœlesti veritate sufficienter instruendi atque perficiendi. Ita enim expresse ad Timotheum suum Paulus: πᾶσα γραφή θεοπνευστος ἔστι, i. e. Universa veritatis Divinæ bibliotheca, Divini Spiritus opus, καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, utilis ad doctrinam in fide Christiana plantandam & stabiliendam; πρὸς ἐλεγχον, ad refutationem errorum quorumlibet, cum hac fide pugnantium; πρὸς ἐπανόρθωσιν ad correctionem vitiorum, morumque depravatorum, fidem & conscientiam vastantium; πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, ad manuductionem

in

r) Oecon. Fœd. Dei L. III. C. XII. §. 23.

in iustitia, quæ deducere Ecclesiæ Minister gregem suum ad omne virtutum genus queat; (ad *consolationem* denique afflictorum $\Delta\lambda\gamma' \tau\eta\varsigma \Upsilon\pi\omicron\mu\omicron\nu\eta\varsigma$, $\eta \tau' \omega\delta\gamma\alpha\lambda\eta\sigma\epsilon\omega\varsigma \tau\omega\nu \chi\epsilon\alpha\Phi\omega\nu$ [vaviter erigendorum v. Rom. XV, 4.]) Ut adeo *homo DEI*, qualis Timotheus erat, *perfectus sit* in omnibus muneris sui partibus, *ad omne opus bonum*, s. prædicando id fiat, s. adhortando, s. consolando, s. vitæ exemplo prælucendo, *sufficienter instructus*, vid. Dni. Præsidis Thes. ex Theol. Biblica th. V.

Ultimus deniq; finis, quem veritatis cœlestis revelatio intendit, à *parte hominis* est Salus æterna per fidem in Christum paranda: h. e. Beatitudo partim *huius vitæ*, primò & immediatè in remissione peccatorum & imputatione Iustitiæ Christi consistens, partim alterius vitæ, quæ in intuitiva Dei visione, seu notitia Dei eminentissima, & amore ejus intensissimo consistet. (s) Eundem nobis finem in litera exhibet illustris Pauli locus modò citatus v. 15. ubi, $\tau\alpha \iota\epsilon\rho\alpha' \chi\epsilon\alpha\mu\mu\alpha\tau\alpha$, i. e. veritatis cœlestis Divina receptacula, dicit, posse hominem $\sigma\Phi\iota\sigma\alpha\iota \epsilon\iota\varsigma \sigma\alpha\tau\eta\epsilon\lambda\iota\omega\nu$, sapientem reddere, mediantibus nempe intellectus actibus, fiduciam voluntatis in Christum gignentibus, *ad salutem*; idque $\Delta\lambda\gamma' \pi\iota\sigma\tau\epsilon\omega\varsigma \tau' \epsilon\nu \chi\epsilon\iota\varsigma \omega \text{ I}\eta\varsigma\chi$. Sed uti non propter nosmet ipsos creati sumus, atque restaurati: ita etiam ipsa beatitudo nostra iterum ad DEUM tanquam principium suum referenda: ut nempe DEUS sanctissimam inde sibi voluptatem capiat, ubi se quasi extra se in homine contempletur, suæque perfectionis in eodem tanquam in speculo resplendescentes radios Divinissima ratione intuetur. Quæ ipsa ejus realissima *Gloria* est, cujus gratia ad æternam nos salutem prædestinavit, sec. illud Eph. I. 12. $\epsilon\iota\varsigma \epsilon\pi\alpha\iota\omicron\nu\omicron\nu \tau\eta\varsigma \delta\omicron\chi\eta\varsigma \alpha\upsilon\tau\chi$.

§. V. Sed nunc specialius paulò veritatem Cœlestem introspicere libet. Ut enim Philosophi Propositiones suas Demonstrationem constituentibus distribuunt in Sumtiones & Conclusiones, quarum illa dicuntur Principia vel Axiomata, $\delta\epsilon\chi\alpha\iota \delta\pi\omicron\delta\epsilon\chi\epsilon\omega\varsigma \text{ Aristotelis}$; (t) hæ v. $\Theta\epsilon\omicron\delta\epsilon$, quas à Præceptore discimus, Philopono (u) vel $\omega\epsilon\pi\alpha\sigma\tau\epsilon\varsigma$ propositiones demonstrabiles: (x) ita etiam $\delta\pi' \delta\delta\chi\epsilon\iota\varsigma \pi\alpha\delta' \mu\alpha\tau\omicron$ 1. Cor. II. 4. duplicis generis absolvitur veritate: scil. fonte & rivulis, Principio & Conclusionibus. Quarum illa Principium constituens veritates hæc ejusdem naturæ filias fœcundæ matris instar ex sese progenerat. Estque ipsum

(s) v. Dni. Præf. Colleg. Fund. MSS. Proleg. C. I. §. VI. (t) l. I. Post. c. II.

(u) in I. Poster. C. II. (x) v. Jung. Log. Hamb.

C. X. 3. & C. XI.

ipsum Dei verbum in S. Literis conspicuum, quod propterea καὶ ἐξο-
χλὸν ἀληθὴς vocatur Joh. XVII. *Non solum n. sapientia bonitatisq; O. M.*
Dei consentaneum est, sed etiam hominis salus & conservatio ad eternam
salutem illud postulat, ut extet sub DEO, qui non semper extraordinariis
patefactionibus atq; revelationibus, de rebus ad felicitatem perpetuam per-
tinensibus, cum hominibus agit, VERBUM, aliquod PRIMUM, in perpetua
sua & immutabili veritate à nullo verbo extra Deum alicubi posito, depen-
dens, sed immediate virtutis sue ratione, tanquam PRIMÆ VERITATI
REVELANTI REVELATA VERITAS, subordinatum, à quo omnis alia
salutifera VERITAS deducenda, ad quod omnis ALIA veritas revocanda
& mensuranda, verba sunt B. Dorscbæi (y) Hæc a. prima revelata veritas
duo adhuc alia axiomata præsupponit, quorum alterum: Q. Deus
dicit, s. revelat, id verum est; nemini, modo Deum esse agnoscenti, in
dubium vocandum: alterum nempe: Q. in Scriptura S. continetur, Deus
dicit, itidem Christiano quia tali est ἀναπόδεικτον, quamvis ad Christia-
nismum convertendo utique probandum veniat. His vero præsup-
positis jam quælibet Scripturæ S. propositio Veritatis cœlestis studioso
in demonstranda aliqua fidei aut morum doctrina primum, infallibile,
& indubium, principium est: quamvis respectu jam dictorum duorum
principiorum eam conclusionem quoq; fieri nil impediat. Unde adeo
verbum Div. vocatur fundamentum Prophetarum & Apostolorum, Eph.
II. 20. sicut enim fundamentum primum est ex illis, quæ ædificii constitutio-
nem, velut partes ejus, ingrediuntur, estq; ratio & causa, cur illud, quod
fundat, nempe ædificium, sit, aut esse possit: (z) Ita doctrina hæc cœlestis
immediate à DEO dependens, à Prophetis & Apostolis, tanquam mi-
nistris, fundamenti loco omni veritati reliquæ substernitur, ut sit princi-
pium & causa, ratioq; cur alicui propositioni Theologicæ fidem adhi-
beam, veritatisq; cœlestis honorem tribuam.

Atq;ve ex hac immediate à DEO dependenti veritate innumera na-
scitur *veritatum progenies, veritatis cœlestis non minus digna nomine, ac*
ipsa mater: modo legitima colligendi ratione ex illa deductæ sint. Hoc
solum intercedit discrimen, quod illi matris honor; his filiarum obsequi-
um competat: illa immediate è cœlo originem ducat; hæc v. mediatè.
Id quod vel ex ipsa Conclusionis aut consequentiæ natura patet, quæ ne-
cessariò quoad hanc partem ejusdem cum principio suo vel præmissis
naturæ est. Quoniam ea nihil aliud est, quam propositio, quæ in priori
propositione continetur, non secus, ac foetus in utero, vel plantain semine.

Si

SECTIO I. DIDASCALICA:

Si n. illa in hac antea non lateret, neq; ex eadem educi posset. Qui igitur negaret veritatem coelestem esse, quæ, totidem syllabis in scriptura non expressa, per legitimam consequentiam inde profluxit, æquè absurdus esset, ac si hominem esse inficiaretur, qui non æquè ac Adam, immediatè à Deo creatus est, quamvis è lumbis Adami prodierit! Taceo manifestissima hujus rei in Scripturis exempla. Christus Scripturarum arguit ignorantia & erroris (quæ vitia intellectus sunt) Sadduceos, resurrectionem mortuorum negantes, veritatemq; hanc, quod mortui resurgant, in Mose legi affirmat, quam tamen per operosam & difficile (ut Jeluitæ *Contierio* (a) videtur, consequentiam inde demum eruit. Petrus hanc propositionem: *Omnis credens in Jesum Nazarenum accipit remissionem peccatorum per nomen ejus*, vocat testimonium omniū Prophetarum, quamvis *ῥητῶς* in nullo Prophetarum extet. Paulo religio fuit, aliquid dicere extra ea, quæ Moyses & Prophetæ prædixissent: Cum tamen paucissima ejus dicta totidem apicibus in scriptis eorum legantur. (b) Hæc igitur veritatis Divinæ soboles passim sese diffundit per Symbola, Confessiones, & Conciliorum decreta, per Compendia & Systemata Theologica, per tot alios deniq; libros sacros, polemicos, asceticos, conciones &c. quippe in quibus ea tanquam in suis habitaculis residet. Unde adeo hæc (Compendia vel Systemata) modo piè ac prudenter concinnata fuerint, nemo dixerit Scripturæ obstare, & hujus amore incenso parum proficua esse. Nihil n. aliud ista sunt, quam **DISPOSITIO VERITATUM DIVINARUM** in libris Θεοπνευστοῖς dispersarum, Doctorum studio in ordinem redactarum, ut loquuntur *Acta Erud. Lips.* (c) Unde etiam Dnus Dr. Spenerus (d) de concionibus suis ad auditores dixit. *Scire debetis, quod omnia, quæ jam proposui, Divinæ veritates (sheure göttl. Wahrheiten) sint.* Simile quid *Peterseniam* de suis nugis affirmasse observat Dnus Dr. Schelguigius. [e] Nonne igitur mirum, dari etiam in nostra Ecclesia, qui Libros nostros *Symbolicos* Divinos appellari nolint, sed potius contrariis nominibus v. gr. *Menschen-Sagungen* dehonestent? cum tamen hætenus erroris alicujus momenti nullis idoneis argumentis convicti sint. *Siquidem non*

C

sunt

a) Dicit. n. in Colloq. Durlac. *Lutheranos in verbis Christi Matth. XXII. 31. integro biennio legitimam consequentiam ostendere non posse.* v. Scherz. Coll. Anti-Soc. p. 26.

b) v. *Dannh. Hodos.* p. 75. (49) & Dni Præsidis Colleg. MSStum in König. de Scriptis S. S. XI. ubi hanc fecunditatem Scripturæ inter affectiones ejusdem recenseri à nonnullis, docet. (c) *Mens. Aug. A. M. DC. XCIV.* in enarratione Gurtleri Instit. Theol. p. 346. (d) im *Grandfurrtschen Denkmahl* p. 59.

e) in *Synopsi controversiarum sub pietatis prætextu metarum* p. 56, edit. A. 1702.

ATON

V. g.

Artic. Schma
de Capatu.

et Luther:
Vox mea cu
scriptis p. ite
Doctus Wor
hin Luthers
Lup. vic.
Tom. III. ch
Cat. Haver
p. 191. x

NOTA.

sunt aliquid extra aut contra Scripturam, sed sunt ipsa medulla Scripturae, iudice gravissimo, ac pientissimo Theologo B. Mart. Chemnitio.

VII. Sicut autem Prima revelata Veritas non ejusdem generis est; cum non solum dogmata *Fidei* ac *Morum* sed etiam *Historica* varia, *Chronologica*, *Geographica*, *Genealogica*, *Physica* &c. contineat: ita etiam varii generis rivuli ex eodem fonte scaturiunt, qui pro diverso respectu, in primis ratione usus sui, variè & distinguuntur & denominantur. Et quamvis non negetur, plurima doctrinæ salutis interspersa esse, quæ ad alias etiam eruditionis partes illustrandas vel confirmandas facere possint, unde B. D. Pfeifferus scripsit *Pansophiam Mosaicam*: tamen ea primario ad hunc usum literis consignata non sunt. Quamvis etiam multa, quæ olim aliquem apud Judæos directum habuerint usum, recenter consignata maximè, de Majoribus ipsorum, de Ducibus primævis in Edom &c. etiam nunc, ubi primario usu suo functa sunt, indirectè etiam nobis prodesse possint; ad interpretationem nempe Scripturæ reliquæ, vel ita, ut asservata pristini illius usus memoria testetur de Providentia Dei & amore; quæ ratione nullus in Scriptura apex nobis inutilis est: potissimum tamen nobis *Fidei* & *Morum* dogmata attenduntur, quæq; illis probandis, vel confirmandis atq; illustrandis inserviunt. Sicut ergo aliàs verbum Dei universum in *Legem* & *Evangelium* dispescitur: ita hic duplex sese offert veritas; nim. alia, quæ fidem format, alia, quæ mores. Illa exhibet *Credenda*, hæc *Agenda*. *Credenda* (Hebræiis מַאֲמָרִים *Res credite*, quæ creduntur, unde מַאֲמָרִים *Veritatis assertores*, *Orthodoxi* in *More Nebuchim* sæpe) (f) dicuntur alio nomine *Articuli fidei*, eo quod ex illis tanquam partibus, arcto nexu coherentibus, constat fides, seu doctrina fidei, quæ credenda est: prout partes digitorum sibi invicem coaptatæ & arcto nexu coherentes, dicuntur *articuli* (g) Suntque adeò certæ veritatis cœlestis partes concatenato inter se nexu coherentes, hominem ad salutem æt. informantes. Quæ quatenus solo fidei oculo, solo revelationis beneficio, cernuntur, rationi impervestigabiles, *Mysteria* dicuntur, atq; *Articuli Puri*. *Mixti* v. quatenus & ratione demonstrantur, & revelatione, Divinæ certitudinis pondus admetiente, confirmantur. Porro sicut in corpore humano aliæ sunt partes *Principales*, (h) ipsi vitæ conservandæ inservientes: Et harum iterum aliæ *principalissimæ*, in quibus

vita

f) v. Buxt. Lex. Thalm. in voce מַאֲמָרִים (g) v. Baier Comp. Th. Pos. p. 46. (h) Dannh. Hodoz. loc. de Fide.

vita quasi radicata est, è quibus spiritus se se diffundit in omnia membra, summè necessariæ, quibus sublati vita expirat, caput scil. & cor; aliæ his *necessitate proxima*, quippe quibus violatis vita agrè & sine maximo periculo non conservatur; aliæ contra *minus principales*, quæ minimùm ad commoditatem & elegantiam corporis aliquid conferunt, ad vitam ipsam non æquè necessariæ: ita partes Veritatis Coel. formando interiori homini accommodatæ, pro sua ad vitam spiritualem æternamve habitudine ac necessitate à Theologis meritò distinguuntur in *Articulos fundamentales & non fundamentales. Fundamentales* v. iterum in *Primarios & secundarios*.

Fundamentales primarii Articuli quoniam sint, jam dispicere non parvi momenti est. Simpliciter si rem consideres, sunt illi ejusmodi veritates, seu veræ propositiones, sine quarum cognitione fides adeoque vita spiritualis neque generari neque conservari potest, seu quarum cognitio explicita necessaria est ad hoc, ut homo certò credere possit: peccata sua sibi à DEO remissa esse, nullam sibi poenam propter peccata imminere, Deum sibi amicum esse, DEUM se hujus & futuræ vitæ bonis cumulaturum, atque adeo ex omni parte beatum redditurum. Qua quidem in re rursus hæc distinctio attendi meretur, quod aliæ veritates ipsam essentiam fidei quæ justificantis, ipsam intrinsecam ejus rationem, tanquam objectum ejus specialissimum, ingrediantur, quæ est *verbum Christosophicum, vitæ spiritualis radix & quasi balsamum*, ut B. Dannb! (i) loquitur, vel, ut clariùs dicam, ejusmodi propositiones: DEUS vult omnes homines in Christum credentes salvos facere Joh. III. Christus pro omnium hominum peccatis satisfecit Jes. LIII. Deus omnibus meritum Christi sibi applicantibus peccata remittit, pro justis eos reputat, atque adeò vita æterna propter imputatam hanc justitiam dignos pronunciat. Sub his enim ex Evangelio cognitis veritatibus homo, qui peccata sua ex lege agnovit, facta ad se in individuo fiduciali applicatione, subsumit: Atqui Ego sum homo; Ego credo in Christum, h. e. has propositiones non solum ita in universum veras esse judico, sed simul judico, quod etiam pro me in individuo Christus satisfecerit. E. peccata mihi in individuo etiam remissa sunt. E. & ego perfectè justus coram Deo sum, vitæ æternæ certissimus hæres. Qui adeò *Syllogismus fidei* exinde nascitur. Sic ergo illæ veritates ipsam fidem salvificam in esse suo intrinseco constituunt. Aliæ veritates æquè fundamentales quidem, specialissimum tamen atque immediatum fidei, quatenus justificantis, objectum non constituunt: licet necessario cum eodem nexu ita cohæreant, ut, nisi explicitè cognita sint,

C 2

cetera

cetera fundamenti constitutionē ingredientia ad generandā tuendamq; fidem idonea non sint futura, v. gr. Articulus de DEO, eoq; Patre, Filio, & Spiritu S. de peccati natura & pœna: De Christo *θεανθρωπος* seu de Deo & homine in una persona; cum pœnas sustinuisse credi non possit, nisi credatur *homo* esse, neque perfectè satisfecisse, nisi *Deus*; de ipsa Pœnitentiā, h. e. de Contritionis & fidei natura ac necessitate. Nisi enim scias, quā ratione meritum Christi tibi applicare debeas, & quod sine illa applicatione salvari nequeas: quomodo fidem concipere poteris; cum nescias, quid fides sit? Denique de *vita æt. Secundi ordinis* fundamentales non tam novi sunt Articuli, quā *primariorum partes ac declarationes* (k) *ad profectum in fide & ejusdem* contra varias tentationes *defensionem facientes*, adeoque remotiorem ad fidem habitudinem obtinentes. (l) *Non fundamentales* sunt veritates aut nullum, aut nimis remotum ad fidem salutemque habentes respectum. [m] *Agenda* denique, sub quibus nonnulli quidem & sacramentales actus completuntur, strictius tamen sunt operationes fidei contradistinctæ, vel propositiones practicæ operationem præscribentes. Quæ communiter *Præcepta* vel *Leges* vocantur, suntque vel *Morales*, vel *Ceremoniales*, vel *Forenses*. Quarum posteriores duæ cum Populum Dei in V. T. tantum direxerint: Priores solæ nobis hodiè observatu sunt necessariae, tum ob alias causas, tum ne fide, & hinc salute iterum excidamus. Sed hæc omnia atque singula specialius persequi instituti ratio non permittit, videri possunt Theologi nostri, qui varia occasione oblata in hoc genere elaborarunt.

§. VIII. *Oppositum* Veritatis Cœlestis est *Error Theologicus*, consistens in conceptu objectum revelatum aliter intellectui repræsentante, quā illud in se est. Estq; adeò, ut ex oppositorum natura facile intelligitur, totuplicis generis, quotuplicis ipsa veritas cœlestis. Unde adeo pro vario respectu varias sortitur appellationes v. gr. Hæreseos, heterodoxias &c. sed his ob brevitatis studium itidem immorari non possumus.

SECTIO II. ELENCHTICA.

§. I.

Prima circa veritatem Cœl. nascitur quæstio de *vocis acceptione*: sicuti circa vocem *Justificationis* Theologos non piget inquirere: An habitualis justitiæ infusionem, an v. forensem Scripturæ usu vox denotet?

(k) v. Baier. Comp. Th. Pos. p. 58. (l) v. Dni Præs. Comp. Thet. Antith. Proleg. §. 44. (m) v. Dn. Præs. l. c. §. 47.

notet actionem? Ansam quæstioni dat *Enno Rudolph Brenneysen*, J. U. L. Advoc. Gen. Ostfris. in Tract. suo von der wahren Weißheit und wahren Glauben/ qvem præmisit der ausführlichen Antwort auff Hn. Lic. Stoltzens Anmerkungen über einige in dem Tract. vom Rechte Evangelischer Fürsten in Theologischen Streitigkeiten enthaltene Lehr-Sätze. Francof. am Mayn Ao. 1698. in 4. Is enim licet quæstionem illam de voce *Justificationis* inter inutiles retulerit §. 42. p. 55. vocem tamen *Veritatis* dignam judicavit peculiari sua atqve proluxa inquisitione, visurus nempe: Ob wir denn nicht eine deutliche Beschreibung davon finden/dadurch sich ein Mensch aus allen Sectirischen Verwirrungen auff einmahl heraus setzen kan / damit man sich nicht mit mancherley und fremden Lehren umbreiben lasse/ denn es ist ein köstlich Ding/ daß unser Herz fest werde/ I lebr. XIII. 9. ut loquitur §. 25 p. 30. conf. §. 24. .28. Ubi mirum (quod obiter noto,) quod ad emergendum è Sectirico malo *perspicuam* requirat *definitionem*, quæ nihil aliud est, quàm distinctus de aliqua re conceptus: cum tamen per integrum ferme tractatum distinctos conceptus parum aut nihil ad conversionem facere clamitet. Quin tanti momenti hanc rem judicat, ut *quæstionem præjudicialem* vocet, davon so viele Streitigkeiten dependiren/ und die einem Menschen/ der sich aus seinem Elende heraus reißen will/ so viel Besümmerniß machen &c. it. dadurch der Hirn-Theologie ganze Maschine, die sie auff die wiedrige Meynung gebauet/ untergraben wird/ das nachmahls das ganze Wesen von sich selbst ühern hauffen fällt. §. 24. Ut adeò non rem parvi momenti aut inanè *ἀπομαχία* hic tractari meminerimus.

Quæritur ergo: *An vocabulum Veritatis Scriptura usu referatur ad Intellectum, an vero ad voluntatem?* Cum qua quæstione plane concidit hæc de *subjecto* inhæfionis: *An illius rei, quæ in Scriptura dicitur Veritas, Subjectum ὁ πρῶτος δεκτικὸς sit intellectus, an verò voluntas?*

Prius negat *Brenneysenius*, sententiamque suam clarè exprimit h. m. die rechte Wahrheit ist nicht im Verstande / sondern im Willen. In Epicom. totius Tract. Lemmate §. 18., & in ipso Tractatu §. 27. ubi, cum multa pro more cumulasset dicta, tandem concludit, Veritatem nihil aliud esse, als die Krafft des lebendigen Gottes in dem Menschen/ die sein Herz zur wahren Buss leitet und treibet/ dadurch er einen Hunger und Durst überkommt/ von seinem elenden sündlichen Wesen befreyet zu werden/ umb mit der lautern Liebe Gottes angefüllet zu werden/ und hingegen die Welt mit ihrer Lust zu verlassen/ und sich täglich strecket nach dem/ das droben ist/ da Christus sitzt

Potuisses hic per *virtutem Dei viventis* intelligere verbum DEI, quod est *potentia DEI ad salutem* Rom I., sed statim se interpretatur: Oder mit einem Wort/ die wahre Nachfolge Christi in seiner Demuth/ Sanfftmuth/ Verläugnung seiner selbst/ und alles das/ was zum Göttlichen Wandel dienet. Hujus *veritatis* Synonymum facit *Sapientiam*. §. 29. diese Wahrheit wird auch Weisheit genennet. Qua in parte tamen contradicit Dn D. Thomasio, Præceptor suo, qui in den Grundlehren Colleg. Privatiss P. 1. C. 1. §. 34. p. 5. ita: daß die Thorheit und Narrheit nicht hauptsächlich in Irrthümern bestehet/ so wenig als NB. die Weisheit in der Erkänntiß der Wahrheit/ sondern das sie NB. der Weisheit entgegen gesetzt sey/ Idq; sensu Scripturæ. Nam in Præfat. n. 6. testatur, se in prima parte jam citata operam dedisse, zu zeigen/ wie seine Philosophische Lehrsätze mit N. Schrift und dem Christenthum übereinkommen. Eadem vero est sententia *Erici Fridlibii*, J. C. Advoc. O. U. (qui fortassis idem hic *Brenneys*.) in der Untersuchung des Indifferentismi Religionum. §. 2.

 „NON incommodum quidem foret, de ipsis Animæ facultatibus, ea-
 „rumque in ordine ad DEUM spectatis operationibus vel passioni-
 „bus, considerationem aliquam hic inferere; ut dicenda de *sub, ecto Ve-*
 „*ritatis* tantò clariora evaderent. Interim, cum ex instituto rem perse-
 „qui nequeam, non possum tamen, quin necessariae alicui digressioni
 „indulgeam; quæ si prolixior evaserit, condonabit hoc B. L. dignitati
 „rei: siquidem toti huic controversiæ *Indifferentisticae*, nisi omnino fallor,
 „lucem illa affundet non planè nullam. Scilicet statim, ubi *Brenneysenii*
 „tractatum modò dictum perlegi, sese obtulerunt, quibus valde similia
 „apud Petr. *Poiretum* legisse memineram, cujus liber de *Eruditione* ali-
 „quando Hamburgi mihi in manus inciderat. Mox ubi ipsum librum
 „contuli: amicam planè plerarumq; hypothesiū inveni conspirationem,
 „imò tantam harmoniam, ut fermè in eam sententiam adductus sim, primà
 „hunc librum tractatui *Brenneyseniano* ansam dedisse, primumque pluri-
 „marum ejus hypothesium fontem esse. In primis cum Dnus Dr. *Thoma-*
 „*sii* librum præfatione ornaverit, inq; ejus *per lectione tranquillam spiritus*
 „*voluptatem se sensisse* testetur, præf. §. 33. Non piget propterea, quædam *Poi-*
 „*reti* placita excerpere, & cum *Brenneysenianis* conferre hoc ordine: (1.)
 „quid sentiat de DEO & facultatibus Animæ? (2.) quænam inde distinctio
 „Veritatis & Eruditionis ei nascatur. (3.) quænam denique media veritatis
 „

ac Erud. commendet? (i.) Itaigitur Poiretus (n) sentit: Deum infinite
 perfectam—Mentem esse—. Eundem, cum distinctius & veluti aliquomodo
 extra eternitatis suae indistinctae considerationem sese respicit, in adorandum
 aliquod TRINUM discerni, quod DESIDERIO immenso atque vividissimo
 erga se suasque perfectiones, Luminosa sui INTELECTIONE atque IDE A,
 atque ACQUIESCENTIA denique & Amore seu Letitia infinita (sive Patre, Filio,
 & Spiritu S. Trinitate adorabili) perficiatur Deum illum voluisse (ut se qua-
 tal in vividere representaret) condere MENTES, quae non tantum in sempiter-
 num duraturae sint, sed & quarum substantialissima portio—sit intima non-
 nulla capacitas & aptitudo quaedam immensa & infinita, quae ipsam aeterna-
 tem seu Deum et. modo unito simultaneo & indistincto vividè & planè mira-
 biliter sine ulla successione & pluralitatis distinctione & duratione admittere,
 percipere & possidere valeat. Hunc esse illum ANIMAE FUNDUM (tanto-
 pere nonnullis celebratum) locum ideis vacuum, THRONUM Deo et. sa-
 crum, ejusque solius aeternas impressiones suscipere aptum. Similem in
 modum Brenneysenius S. 21. p. 22. Es hat dem grossen GOTT gefallen/in-
 uns zweyerley Kräfte zulegen/ die eine damit wir seine Liebe/ Güte/ Barm-
 herzigkeit / Freundlichkeit &c. selber schmäcken können. vid. Hebr. VI. 4.
 5. und darin Er selber seine Wohnung haben will / uns mit seiner Gnade
 zu erfüllen. Die Schrift pflegt es den Geist des Menschen zunennen Hebr.
 VI. 12. 1. Theß. V. 23. Luc II. 4. 7. 2. Tim. IV. 22. [Alibi dicit, si rectè me-
 mini, das sey eben der dritte theil des Menschen] Diesen NB. Thron in dem
 Menschen hat sich der grosse GOTT selber vorbehalten / darinn er das Regi-
 ment führen wil. Erwege hiervon 1. Cor. II. 10. 11. 12. der Mensch aber ist
 dabey ein ens mere passivum, und sucht nur durch sein stetes verlangen zu
 Gott/ demselben sich jemehr und mehr zu überlassen/ seiner Regierung zu fol-
 gen. Alio loco (e) meminit etiam fundi, qui idem ipsi est quod Cor;
 in unsern Herzen/ oder in dem innersten Grunde unser Seelen. De Corde a.
 docet: (p) das Herz aber ist der wille des Menschen/ der seinen Sitz im Her-
 zen hat. Porro observat Poiret, iisdem Mentibus inesse distinctiores fa-
 cultates ad idem Numen relatas: DESIDERIUM IMMENSUM, s. facult.
 desiderandi Deum immensè Divinè desiderii infiniti impressiones & actus
 admittendi: INTELLECTUM IMMENSUM recipiendi Intellectionem,
 Lucem, s. Verbum Imaginemque Dei luminosam: ACQUIESCENTIAM,
 s. facult. IMMENSAM, admittendi & possidendi Divinam Acquiescentiam,
 Dilectionem, Latitiam Spiritumque Dei adorabilem, cumque eo aeternum
 delici.

„deliciandi. Atq; ita Mentes nostras non modò conditas esse ad imaginem
 „Immensi Dei, adeoq; Mysteriorum Trinit. sed & ad Ejusd. inhabitationem, &c.
 „Licet a. docet ulterius, (p) hæc perfectiones ad essentialem Mentis perfe-
 „ctionem suffecerint: placuisse tamen Numini liberalissimo NB. accessorias
 „nonnullas capacitates Menti donare, quibus Dei de rebus externis idearum,
 „& quasi ludorum esset amula & representatrix. Unde orta facult. superficiaria
 „RATIONIS quæ aliàs INTELLECTUS ACTIVUS dicatur, rerum
 „ideis efformandis & continendis destinata. Atque hic iterum notari (q)
 „1. DESIDERIUM sciendi, seu ideas rerum detegendi, quod jam post pec-
 „cati dominium CONCUPISCENTIA OCULORUM Johanni & Augu-
 „stino, it. CURIOSITAS vulgò dicatur. (2) LUMEN RATIONIS, ideas ipsas
 „Intellectionemve superficiariam et activam, suarum idearum certis conditio-
 „nibus effectricem. (3.) Affirmationem ACQUIESCENTIAM quandã in idearum
 „ejusmodi contemplatione & combinatione, & DISCURSUM ex duobus his
 „exurgentem. Ad hæc autem malè ERUDITIONEM VERAM vulgò restrin-
 „gi. Rationem enim non admittere ideas Dei ejusq; luminis vividas ac solidas,
 „sed umbras, ideas pictas, steriles, mortuas, & superficiarias. Quic enim
 „ideas de DEO rebusq; Div. confunderet cum Lumine Dei vero ideisq; vividis,
 „quibus Divina salutariter & solidè explicantur, eum errare omnium exitia-
 „lissimo errore, & pro Deo vivo simulacra inania amplecti. Porro etiam De-
 „um, qui præter se res effecerit & possideat, dedisse Menti humane, ut cum
 „rebus (externis puta & corporeis) haberet commercium, facultates
 „IMAGINATIONIS, SENSUUM, LOCOMOTIVÆ (quæ loquelam
 „includit) & PASSIONUM, cum CORPORE. §. IX. p. 15, Respondent
 „his Brenneyseniana (p. 21, §. 21.): Deine Vernunft / d. i. das ding / das in
 „deinem Gehirn sitzt / und mit formirung gewisser ideen oder Bildnissen zu
 „thun hat / ist in steter Bewegung und will mit lauter Concepten von Sachen /
 „die ausser dir sind / meistens zu schaffen haben &c. (2) Hinc itaq; Poireto
 „triplex oritur Eruditio solida, superficiaria & falsa. Rem totam illustrat
 „simili aliquo (r): Scil. Mentem esse instar globi alicujus cristallini — qui
 „replendus sit infinito lumine, à centro in omnes ejus capacitates sese diffun-
 „dente. Idque in relatione ad Deum. Quatenus vero cum rebus ide-
 „isve, quæ Deus non sunt, commercium habere debeat, quædam veluti SU-
 „PERFICIE præditam esse, cui talia accidere possint [1.] ut in illa lineamen-
 „tis & coloribus quibusdam multa depingantur; (2.) ut ipsa superficies figu-
 „ram rebus applicitis accomodet, eamq; multifariam immutet, (3) ut de

loc.

loco in locum transportetur; (4.) ut fortiter pulsetur ab illis, quæ fortiter in eam irruunt: quorum omnium primum RATIONEM & IMAGINATIONEM; secundum SENSUS; 3tium FACULT. MOTRICEM; 4tum AFFECTUS s. PASSIONES designet. Hæc autem ante lapsum ordinatissima fuisse, post lumen è fundo evanuisse, succedentibus tenebris, chimæris, motibus inordinatis &c. Si quis jam facult. intimis depurandis vacet, id ERUD. SOLIDÆ specimen exhibere: Si vero externæ superficiei — perficienda præcipuè incumbat, id ERUDITIONEM SUPERFICIA- RIAM ob oculos ponere; ERUD. FALSAM, si neglecto fundo cum facult. suis diviniorebus superficies chimæris, nugis inutilibus — & quibuslibet, quisquiliis inruatur & contaminetur.

ERUDITIONIS itaq; VERÆ SOLIDÆq; substantialis pars, thesaurus & cor ipsi in hoc constituitur, quando Deus, Pater luminum, expulsis formis incompositis & monstrosis, capacitatem Mentis et sic sua afficit æternitate, ut mens revera elemento æterno immergi videatur, ceteris quibus- cunq; nausæ & horrore habitis, nisi quantum æterna referunt & promo- vent. Pariter & DESIDERIUM, & INTELLECTUS & ACQUIESCEN- TIA imbuuntur, penetrantur & quasi condiuntur (hanc puto esse illam viam unitivam Mysticorum) gloriosis & deliciosis DEI Patris, Filij & Spi- ritus S. adorandi potentij; ac virtutibus, justitia, luce veritateve, amore, letitia, bonitate, sapientia, prudentia, alijsq; infinitis, quas Anima DE- SIDERIO iisdem vulnerato & transfixo amplectitur, oculo INTELL- CTUS supernaturaliter elevato intuetur, (alibi p. 45. dicit: quando ille, qui rerum omnium causa, archetypus & basis est (Hebr. I.) sese in Majestate sua spectandum præbet, tunc ecce! ô admirandum spectaculum! pervidet, mens in nutu oculi cum immensa illa Majestate totam universi molem infer- nalem atq; terrestrem cum omnibus creatis ad radices usq; primas sue reali- tatis.) ACQUIESCENTIA divinifata, ut sic loquar, gustat modis admi- randis, unde ipsa redditur divinitus potens, dives, atq; virtuosa, justa, verax, bona, læta, sapiens, prudens, & verbo: Similis DEO, cujus vita vivit & ani- matur. Hæc, inquit, omnia EXPERITUR modis, imò potius, realitati- bus centralissimis, captum humanum omnem superantibus. Hinc est, quod homines meri, quantumvis eruditione humana polleant, adhuc planè cæcu- tiant, irrideant, aut pro figmentis traducant, baud secus ac oculis capti, si se solos consulant, quæ de modo cognoscendi per lumen & colores proferren- tur, risu exciperent miseri. Eundem aut certè similem de vera sapientia conceptum sibi videtur formasse Brenneysenius, quamvis non omnia ita clarè exprimat, id quod ex definitione veritatis supra positæ aliquo- modo

modo colligi licet. Et nisi omnino fallor, hunc in modum intelligit
 die Offenbarung die vom Vater geschicht/wodurch die lautere und zarte Liebe Gottes
 ins Herz ausgegossen wird Matth. XVI 17. Gal. I. 16. quam contradistinguit
 der Offenbarung die von Fleisch und Blut geschicht / wenn sich der Verstand durch
 künstl. zusammengesuchte Gründe eine Gewisheit von dem hohen Geheimniß machet
 pag. 13. itemq; die Salbung / de qua Eridlibius. Wer wahre Buße gethan/der weiß
 hernach Krafft der Salbung alles / und hat nicht nöthig ein Systema zu lernen.
 Anne simile quid in se contineat illa Archi-Episcopi de Cambray (s)
 propositio : *Oportet se intra hos limites continere, ut sinatur Deus agere,*
Unquam ad purum amorem ducere, nisi quando DEUS NB per unctio-
nem interiore incipit aperire cor huic verbo; intelligentes indicabunt.
 SUPERFICIARIA ERUDITIO, & speciatim THEOLOGIA, ita
 Poireto describitur p. 223. *Cumq; horum trium ea sint proprietates, Phi-*
losophia quidem, ut ideas picturatas, mortuasq; de rebus exciet atq; dispo-
nat. Critices ut etiam quisquillas ridenda operosaq; exactitudine referat;
Rhetorices vero ut hoc aptè ornatèq; colore; hinc nata est THEOLOGIA
SUPERFICIARIA, quæ in summo perfectionis suæ gradu notitia est idealis
rerum Divinarum, Scripturarum, earumq; circumstantiarum, unâ cum
peritia omnia ista ordinatè & ornatè referendi. Atq; hæc est illa Brenney-
senio dicta Theologia cerebrina (die Hirn Theologie) p. 17. cui adeò op-
posita erit Theologia cordialis, qualem titulum aliquis Gallico scripto
præfixit: Theologie du Cœur. Hanc vero comparando cum solida The-
ologia Philosophiam tantum vocat Poiret (S. 33. p. 185.) Non sunt confunden-
da Theologia & Philosophia : una siquidem, res Divinas spiritualesq; ipsas
possidet lumine Divino (quam à Theolog. Superficaria distinguit S. 32.
p. 181) altera earum tantum imagines nonnullas, quas activitate rationis
depingit. Unde adeò intelligi potest, quid velint ejusmodi locutiones:
Theologiam irregenitorum esse tantum Philosophiam de rebus sacris & c.
Causa atq; fundamentum superficialiæ Erud. ipsi est Ratio, s. intell.
activus. Idea ejus materia, ratiocinatio ejusdem tum ampliandi tum
communicandi instrumentum. p. 117. Attributum ejus in genere vari-
tas. Fatetur enim se hætenus non ita fuisse felicem, ut vel unum repererit
hæc (Superficiarii Eruditi) appellatione dignum. (p. 169) Idèis autem quæ
Superficiariæ Theol. materia sunt, hæc adjudicat attributa, (S. VI. p. 117)
nim. eas non esse res mentem afficientes modis realibus, vivis, efficacibus, per
 se

(s) v. Innocentii Papæ XII. Damnatio & prohibitio Libri Parisiis anno M.DC.
 XCVII. impressi, cui titulus: *Explication des Maximes de Saints sur la vie in-*
terieure, par Messire François de Salignac Fenelon, Archevêque Duc de Cambray
&c. Romæ ex typographia Camera Apostolicæ A. 1699, propos. III.

se certis &c. Sed umbras, mortuas, steriles, dubiis plenas, valde obscuras,
 non reficientes, prurientes potius, quam tranquillantes. (p. 218.) Mox
 simili rem illustrat. Eamus, inquit, si placet, ad solem, facultatemque quam
 habemus videndi, ei exponamus. Ecce, eo inspecto percipis rem veram, so-
 lem ipsum ejusque in te sensationes & affectiones reales; sic vividas, ut inde
 vigor vitæ tuæ accedat; sic efficaces, ut vim radiorum vel calorem ferre vix
 possis; sic certas, ut nullo ratiocinio nullaque probatione egeas, qua persua-
 dearis te frui lumine; sic luminosas, ut & sua luce ipsum solem videas, &
 cetera alia objecta; &c. At v. recedamus à Sole in locum obscurum, & ibi
 excitemus in mente nostra imaginem, sive ideam solis, & omnium, quas ab
 illo experti sumus, sensationum, quid ibi, quaeso, non umbraticum? an ex
 ista mortua Idea vividus sensus nobis accedet? An ex tali efficacem calorem
 percipiemus? An inde certum quid de Solis diametro v. gr. aut de Objectis
 soli expositis concludemus? An imaginaria istius de luce imaginis ope illu-
 strabimur ad objecta extra nos perspicienda? An desiderium nostrum vi-
 dendum inde satiabitur? an ab isto lumine ficto vigorem ac letitiam reportabi-
 mus? Nil minus certè. Ita prorsus res se habet cum ideis nostris, sive eæ
 Divina sive corporea representent. Consonat his Brenneysenius p. 12.
 Diese ideen, inquit, sind nicht die Sachen selbst/ und also geben sie/ so zu reden/
 den eigentlichen Geschmack der Sachen selber nicht. Denn 3. E. Wenn du dir durch
 die ideen einen Apffel vorstellst/ hastu nicht eine so deutliche Empfindung von der
 Beschaffenheit des Apfels/ als wenn du ihn selber kostest und schmäcktest/ da wird die
 Erkenntniß/ die bißhero todt gewesen/ bey dir erst lebendig/ und also kanstu kein rech-
 tes vergnügen in deiner Seelen über die Sachen empfinden. Nimm ein gleichniß
 von der Sonnen/ wen du selber dich von derselben bescheinen lässest/ so hastu eine
 viel stärkere Empfindung davon/ als wenn du in einen finstern Ort gehest/ und dir
 daselbst die idee der Sonnen in deinem Gehirn vorstellst/ daß man daraus also er-
 kennen mag/ daß die facultas passiva, oder das vergnügen die krafft der Sonnen sel-
 ber zu empfinden/ viel herlicher sey/ und eine grössere Gewisheit gebe/ als die facul-
 tas activa, oder das vermögen sich selber von einer abwesenden Sachen Concepten zu
 machen. Wie es nun in natürlichen Sachen zugehet/ so verhält sichs auch in geistlichen.
 (3.) Quænam v. sunt media utramque hanc Erud. secundum Poiretum
 assequendi? Ex parte hominis ipsi in genere ad Erud. solidam via est
 Sincera & humilis mentis ad DEUM conversio & à ceteris defectio. p. 26.
 S. 15. Speciatim ex parte DESIDERII; Ejus ad DEUM conversi ardor, ar-
 doris indeterminata generalitas, constantia denique & confidentia. Qui
 bus quatuor perfici ait veras PRECES, quas veluti CLAVEM ad omnia
 sapientie & traditionis inquisit onem & ad perionem ipse DEUS Eruditor
 nobis in Scripturis commendaverit. Alibi hæc ita enunciat (p. 6. S. 2.)
 Eruditionem veram amore DEI & proximi absolvi, NB. amore v. DEI in-

choari. Quem in eo dicit consistere, ubi mens timet, ne DEO displiceat, & multa habeat, quæ non congruant cum similitudine DEI, adeoque removere ea, & DEO grata acquirere decernat. Nec potuisse ordinem magis exactum & quasi Mathematico initium Eruditionis in Scriptura poni, quam ubi quasi pro puncto ejus saliente commendat hoc: Timor Domini init. sap. Ex quibus adeò claret, cur Brenneysenius pariter initium fieri velit Conversionis non ab intellectu sed voluntate. Sicut enim Poiret à desiderio, precibus & timore DEI, quæ sunt Voluntatis, incipit; ita & hic (§. 8 p. 6.) So ist ihm das eine theure Wahrheit/ die ihm der groſſe GOTT von Natur noch übrig gelassen/ daß er begreift/ er müſſe an dem willen zu erst Hand anlegen/ mit dem Verstand werde es sich schon geben. (quali v. aliter quam per præviam intellectus informationem voluntas emendari possit!) & mox §. 9. und wie er ein Verlangen bey sich in seiner Seelen empfindet/ aus diesem Elend sich heraus zusehen/ sucht er je mehr dieſe Sündlein aufzublasen. Und weil er weiß/ daß der groſſe Gott sich seines geschöpfes gerne annehmen wil/ so wendet er sich NB. mit dem Verlangen/ daß er bey sich hat/ zu demselben/ NB. betet mit Cornelio Act. X. 2. immer zu Gott. Da fühlet er den Herrn und findet ihn nach Pauli Lehr Act. XVII. 27. und wird ihm NB. der Schlüssel dargereicht die Geheimnissen in dem geschriebenen Worte ein zusehen. Mox probat hanc Methodum ex Prov. III. & inter alia etiam ex illo: Timor Domini &c. Porro ex parte INTELLECTUS requirit Poiret (§. XVII. p. 30. sq.) Abſtinentiam ab activitate & EVACUATIONEM præjudiciorum & idearum de rebus spiritualibus: non quidem generaliorum v. gr. DEUM esse, æternum, potentem, justum &c. ad nostram salutem incarnatum & passum, hominem per peccatum ita depravatum, ut sine speciali interventione Dei operatione ad statum priorum redire nequeat &c. quod etiam volunt illa Fridlibii §. 8. der Glaube erfodre zwar auch einige Wiſſenſchaft/ aber eine geringe und einfältige/ und die nicht eben nach einem Catechismo, formul, oder Systema darff abgemessen seyn: Sed specialiorum ac determinatarum, v. gr. quid sit in DEO, quid eius æternitas, in quibus consistat adorabilis Trinitas? qui incarnatio sit facta, quidve determinatius de viis redemptionis, actionum & passionum Christi, Divinis mysterijs, sensu Scripturæ sit statuendum; quid corruptio hominis & quanta &c. quæ omnia in homine corrupto ante lumen Divini adventum Chimæris & monstris intermixta non possint non esse: quamvis etiam ad Scripturas provocet, & falsaliter aliq. eruditione caput infartum habeat. (vides semina illius hypotheseos de Ministro impio) Pertinent huc illa apud Brenneys, p. 9. Sir. I. II dem Gottlosen ist Gottes Wort ein greuel/ deſſen es ist ein Schatz der im Verborgenen ist/ welcher Spruch ja auch die ſenigen mächtig niederschläget / die uns biſſher beygebracht: Ein gottloser Mensch könne Gottes Wort lehren. Quid addit Poiret (p. 33.) etiam verè

verè illuminatos, ea, quæ de Divinis luminosè perceperunt, verbis veletiam
 scriptis quam exactissimè exprimentes, profiteri, tamen se, si dicta cum ipsa-
 rum rerum veritate conferantur, divinè potius blasphemasse, falsa dixisse.
 Unde obitur infert: Quam importunè igitur, imò quàm absurdi sunt,
 quid falsorum eruditorum grege, alios, ipsis in Divina eruditione sape im-
 mentum provectiores ad NB. FORMULAS SUAS SCHOLASTICAS
 sape ineptas, ne dicam ad Conceptus suos obscuros, sepius ebimarios,
 quibus ipsi, met res, sua confessione incompræhensibiles, non verè describi
 fatentur, NB ADSTRINGERE decernunt, eos alioqui vel ut hereticos
 vel blasphemos traducturi; quia postquam verbis & formulis, cogitatisve
 etiam nonnullis Magistrorum illorum abstinnerunt, de mysterijs Divinis
 quædam novo modo, nova nomenclatura, dixere, quæ ad Divinum in homine
 amorem, pietatem &c. provehendam, conferunt, ipsis mysterijs Divinis in
 adoranda incomprehensibilitate sua interim tectis manentibus. Deniq;
 ex parte ACQUIESCENTIÆ requirit traditionem absolutam sui DEO,
 & patientiam adversorum: Ex parte verò RATIONIS & aliarum inferi-
 orum facult. ne ultra quam necesse est, tum ad promotionem conditionum,
 modo dictarum in facultatibus supremis, tum vitæ corporeæ conservationem,
 agant. Ex PARTE DEI medium acqvirendi Erud. solidam observabis
 nullum; non verbum, non Sacramenta: Sed immediatam in animam
 operationem impulsam & luminis sui infusionem. Communicanda cum aliis
 Eruditionis medium nec voces esse docet, (p. 89.) nec scripta, sed docentis
 internas dispositiones, accedente DEI actu. Verborum quidem intercessio
 nem fatetur ordinariè necessariam; at eam non sufficere, inquit, tot secta-
 rum de Divinis humanisq; disputantium & altercantium discrimina, quæ
 tamen omnes Præceptoris unius verba scriptave pro principio admittunt,
 satis superq; ostendunt, & mox p. 90. DEI in mentes actus verba docentis
 non posse esse causam, nisi occasionalem, eamq; non necessariam, sed à libera
 DEI voluntate pendentem. Quando ergo & docens & auditor sincere ar-
 denterq; desiderent & precentur, ut verbis, quæ proferuntur, DEUS jungat
 gratiosam luminis sui in mente auditorum operationem; tunc DEUM volun-
 tatibus eorum obsecundantem, ob bonas mentis ipsorum dispositiones, lu-
 men suum in illis excitare NB. quandoq; sine verborum occasione, ordinariè
 tamen ex occasione eorundem; quæ verba, Dei actu bonaq; mentis constitu-
 tione absentibus sint verba mortua & litera mortis 2. Cor. III. 6. 7. Hanc
 esse veram Scripturæ Divinæ sensus ejus CLAVEM, non autem millena-
 rugamenta de CRITICA, de linguis originalibus, de legitis interpreta-
 tionum, quibus instructissimi Judei, circa Vetus Organon, illum, qui

„ promissus & depictus ibid. erat, non modò non agnoverint, sed & crucifixe-
 „ rint. &c. Imò nequidem superficialiæ Erud. adminicula in solis Scriptu-
 „ ris, aut in alicujus, etsi soldè eruditi, viva voce consistere posse, affirmat; sed
 „ requiri aliquid Divinius, nim. vel Deum & solidam Theologiam quæ præesse-
 „ rit, vel eundem Deum cum & in bona voluntate discantis operantem. Idem
 „ vehementer urget, ubi de Hermeneutica sub nomine Grammaticæ &
 „ Criticæ agit §.XII. imprimis n.4.5.6.1q. ubi iterū observes licet semina o-
 „ pinionis de ministro irrogenito: Sicut & ex toto hoc negotio intelligi
 „ potest, quid illud sit, quod nonnulli ad verum scripturæ sensum am-
 „ plius requirunt præter veritatem Logicam, literalem, carnalem, ut ajunt,
 „ & quodnam sit lumen & Spiritus, sensus item spiritualis, quem Ministro
 „ impio denegant. Brevius Poiret, in Tr. de Vera methodo inveniendi
 „ verum, sententiam suam exprimit h. m. Fecit nos Deus res cogitantes, ut
 „ indueret nos formas, tum sui ipsius, tum rerum omnium. Idq; duplici modo;
 „ vel modo reali, vivido, efficaci: vel umbratili, picturario, superficiali.
 „ Illud quod in nobis formas istas recipit, vocatur generaliter INTELLI-
 „ CTUS, qui, quoniam est cogitatio, eorum, quæ in se fiunt, conscius est. Di-
 „ stinguatur autem pro diversitate objectorum, s. formarum recipiendarum in
 „ DIVINUM, qui INTELLIGENTIA dici potest, estq; veluti capacitas quæ-
 „ dam Mentis intima & immensa, Divinis formis recipiendis apta: in HU-
 „ MANUM, vel idealem, aut rationalem pro ideis rerum; & ANIMA-
 „ LEM, s. sensualem pro externis objectis. Hunc itaq; Intellectum primo
 „ omnium passivum esse, ait, quoniam tamen consistat in cogitatione viva, etiam
 „ activum esse. Esse etiam veritates vel REALES spirituales, vel REALES
 „ corporeas, vel PICTAS umbratilesq; utriusq; generis. Erga reales In-
 „ tellectum, excepto oblationis suæ actû, merè passivè se habere, in primis, ubi
 „ in formas Divinas realiter transformandus sit. Non posse enim se infor-
 „ mam DEI, ejusq; attributorum vividè transformare activitate sua, sed
 „ Deum esse, qui se intellectui creato insinuans, & uniens formam sui vivi-
 „ dam, realem, efficacem imprimat, &c. Unde Paulus (2. Cor. III. 18) Trans-
 „ formamur ad imaginem gloriæ Dni, ut à Spiritui Domini. Pictas vero
 „ Intellectum activitate sua producere. Ejusd. Tr. p. 113. dicit, malè ad vitam
 „ futuram relegasse Cartesium speciales ejusmodi per lumen Divinum de
 „ rebus cognitiones. & p. 115. Quando autem activitate nostra ideam DEI
 „ ejusq; luminum formamus, ait, non Deum, non lumen Div. (quod est ipsis-
 „ simus Deus vivide lucens p. 113.) non virtutes ejus reales ideo habemus
 „ ac verè NB, tangimus mente. Hæc fere sunt, quæ ad scopum nostrum
 „ faciunt. Ex quibus simul patere potest (in primis si cetera ejus placita
 „ conferas

conferas) maximam cognationem ejus hypotheses cum *Theologia Mystica* habere, sicut & observant *Acta Erud. Lips.* (A. 1685. p. 148.) in Enarrat. Cogitat. Rationalium de DEO, Anima & Malo Poireti quod nempe in Dissert. de Fide Divina & Ratione Humana, utriusq. notionem aliam substituat, quam Theologi tradunt, perhibens eos, qui verba in Scripturis S. revelata assumant, atq. consulant, humanam rationem sequi, neglecto fidei immediatè à DEO advenientis lumine; solam *Theologiam Mysticam* esse veram *Theologiam*, exclusa *Metaeologia Scholastica*. Contra quæ se defendere quidem conatur in Apologetico II. libro de Erud. annexo, dicendo, quamvis hanc *Theologiam* nominaverit cum elogio, confundi tamen profundioris *Metaphysices meditationes* cum *Theologia Mystica*: quoad Scripturæ autem verba mentem suam hanc esse: deplorasse se ibi, dari plurimos, qui verba in Scripturis revelata sic assumant, atq. consulant, ut quando de sensu eorum agatur, recurrant magis ad intellectus sui activitatem, & ideas corruptas, quam ad Deum, committendo ipsi fideliter & ardentius intellectum suum, ut is in ipso lumen gratiosum excitet. At. v. qui placita ejus de Erud. solida & superf. æqua animi lance perpenderit, quàm tenuiter de verbis Scripturæ sentiat, (nam apertè ad Superficiariam Erud. eam relegat (t) quàm auguste de interno suo lumine, facile judicabit, an satis sese excusaverit. Ceterum facile concedo, ipsum *Theologiam Myst.* paulò limatiorem, subtiliorem, in nonnullis etiam ab aliis ejus Auctoribus discrepantem exhibere. Quod *Philosophia Cartesianæ* deberi putò, cui ab initio innutritus est, quamvis in plurimis, ab ea postea recesserit. Unde *Thomasius* de illo: (pag. 13. §. 23. Præfat.) *Nullum Cartesianorum se deprehendisse, ait, qui hypotheses Philosophiæ Cartesianæ tam acutè & sublimiter defenderit.* Proinde singularem sc. & pene miraculosam in Autore agnoscere Dis. gratiam, quod ex tam subtili *Cartesiano* tam piū effecerit & sobrium *Philosophum*. In plerisq. tamen, inq. fundamentalibus imprimis, cum *Mysticis* convenit; quod nempe *Lumen internum* idq. immediatum & experimentale defendat. Ita enim *Theologia Mystica* (*Dionysii*, viam unitivam insistentis) definitur à *Carolo Hersenio* (u) *Cognitio DEI per essentiam seu substantiam; seu etiam DEI, ut in se ipso est, experimentum* [vides Erud. solidam Poir.] vel perfecta & exquisita DEI cognitio super omnem aut sensus aut mentis operationem (citra ideas & conceptus, *Sinn. Concepten*) supra affirmationem aut negationem, quæ intima essentia animæ cum essentia DEI unione, & con-

(t) v. §. XLI. 223. (u) Appar. ad Dion. Areop. Theol. Myst. p. 33, v. B.
 Jac. Thomasi Orig. Hist.

„ & conjunctione, cum summa pace, silentio, & ignoratione perficitur.
 „ Quibus unicum locum superaddo ex P. Job. Evangelista Reich Gottes
 „ in der Seel. (Cap. XIV. p. 168.) dieß letzte Stück/ davon wir reden/ ist wenig Menschen
 „ recht bekant; Denn gemeiniglich/ wenn sie so weit kommen seynd/ und alles/ was
 „ vorgesagt/ gelassen haben/ und zu Gott nun so lauterlich gekehret sind/ hängen sie noch
 „ NB an einem subtilen Bild/ das die Natur von Gott macht. — dann alle Bilder/ wie
 „ edel/ und subtil dieselbe auch seyen/ machen hierinn sehr grosse Verhinderung.
 „ Sicut hic perceptionem Dei nudam citra omnem ideam aut conceptum
 „ (quod vocat Gott im blossen Glauben inwendig nehmen) urget: ita Poiret
 „ unicum hoc agit, lumen illud internum Dei citra omnem ideam esse
 „ admittendum. Hac enim re unice Erud. solida à superfic. ipsi distingui-
 „ tur, quod hæc circa ideas versatur, illa verò ideis planè libera, vivi-
 „ dum Dei lumen in fundo animæ realiter experiatur. Unde & testatur
 „ p. 28. nunquam se tantam de DEO certitudinem sensisse, quam, ubi ab idea
 „ alibus istis speculationibus desiderium suum Intellectumq; passivum ad Do-
 „ minum ex animo converterit. Imo pag. 129. falsum esse, nos, si idea illa DEI
 „ picturata destitueremur, non posse DEUM cognoscere ne quidem lumine
 „ fidei (dem blossen Glauben) h. e. lumine DEI in facultates superiores sese
 „ diffundente. Sic etiam facile intelligitur, cur idem Philosophus Entbu-
 „ siastes & deiva appellatus sit apud Auctorem Biblioth. Univ. §. 6. si-
 „ cut B. Pfeifferum de ipso dixisse accepi: Poiretus liberè philosophando
 „ incidit in eruditum Entusiasmum. Regessit quidem contra Autorem
 „ Bibl. Univ. (x) nominandum sibi esse, qui exactius Entusiasmum tum in
 „ Philosophia, tum fanaticum in Theologia, profigaverit, atque ipse, dum
 „ ostenderit partim ideas rationis non esse lumen essentiale Dei, neq; per eas
 „ cum Deo commercium haberi, partim qui perfectè sibi corruptaq; nature
 „ propensionibus mortuus non sit, de inhabitante Spiritu Christi non posse
 „ gloriari. Addit etiam: At verò per purificationem (fortè per viam pur-
 „ gativam Mysticorum) non debere eò à nobis adspirari, nec posse Christi-
 „ anos veros debite & verè fieri Spiritus Christi compotes, nec eos esse tem-
 „ plum — DEI — qui in eis habitet — ut tandem abundant omni pleni-
 „ tudine DEI, quod hodierni Pelagiani negant, nisi sim impius irrisor
 „ DEI, & promissionum Scripturæ, non negavero unquam. Sed
 „ an iterum satis se hoc modo defenderit, quilibet cordatus iudicet.
 „ Non enim propterea Entusiasmi insimulatus est, quod in habitatio-
 „ nem Dei in Christianis statuit, sed quod per lumen internum ac imme-
 „ diatum magis quam per Scripturas eos erudiri vult, Quales hypothe-
 „ ses

les certè, sicut & pleræq; Theologiæ Mysticæ, proximus sunt ad En-
 thusiasmum gradus, si vel maxime ipse *Poiret* Enthusiasta non sit. Te-
 stis est hujus rei Historia Ecclesiastica, Prudentiæ Theologicæ Speculum:
 quippe ex qua perspicuum est, non ex alio fonte, quam Theologia My-
 stica (Philosophiæ Platoniciæ propagine) *Massalium* anno 380. suum En-
 thusiasmum hausisse: sive jam ante eum in certam formam ea redacta
 sit à Pseudo-Dionysio, sive post demum. Constat enim *profecos ab*
Simone Mago hereticos Theologiam invexisse maxime carnalem. Hujus
 detestatione Clemens Alexandrinus (Platonis atq; Pythagoræ, sicut ple-
 riq; Patres eorum seculorum ante conversionem, studiosus) ejusq; si-
 miles, nimirum, ut fieri solet, NB. in oppositum latus nutantes, ad majorem,
 quam quæ homini in hac vita possibilis est, spiritualitatem, Christianos vo-
 care sunt conati, donec per *Massalianos* in apertum Enthusiasmum & ja-
 ctatas Dei visiones negotium erapit. Uti docet B. Jac. Thomasius. (y) Enim
 verò, ut iterum cum B. Thomasio (z) loquar, germanam, minimeq; impuram
 Theologiam obsideri dicas velut ab adversarijs duobus sub amicitie persona
 fallentibus, illinc à MYSTICA, hinc à SCHOLASTICA (notantur autem
 vicia utriq; adhærentia, non admixtae virtutes). Quarum altera sanctimo-
 nia quadam, qua voluntatem peccati, altera subtilitate, qua intellectum
 inscitia exuat, in amorem sui rapuit incautos. Utraq; ex abusu Philo-
 sophiæ & improvida ejus mixtura cum Theologia prognata est; illa
 Platonica, hæc Aristotelica Philosophiæ tradux. Ex quibus duobus fon-
 tibus dixeris omnes profluxisse hæreses & controversias, quotquot
 unquam Ecclesiam vastarunt, ut evidentissimè demonstrarunt B. Jac. Tho-
 masius in Schediasmate modò citato, & M. *Ebregott Dan Colberg*. Im-
 Platonisch. Hermetischen Christenthum Præfat. Part I & primis ejus Capp.
 Quod si itaq; Brenneysenius cum *Poireto* in plurimis, imò præcipuis hy-
 pothesibus amicè conspirat; *Poireti* v. Erud. solida ipsam Theologiam
 Mysticam (licet mutata paulo facie) repræsentat; hæc v. genitricem
 agnoscit Philosophiam Platoniam; facile videmus, cui fundamento
 superstructa sit tota Machina Indifferentistica. Nam & ipsum *Poire-*
tum Indifferentistis annumerat Dr. Thomasius in præf. (p. 5. §. 2.) De
 Secta noli esse sollicitus, inquit, quippe nec pietas, nec sapientia sectam curat,
 sed cujuscunq; sectæ (modo talis secta sit, quæ spiritualia & gratiam DEI à
 naturalibus distincta non negat) quis sit, & DEO gratus est, & Sapientia Div.
 beatur, si Deum timet, & in vijs ejus ambulat.

Quæ omnia & singula, quid iis veri, quid falsi insit, accuratiùs
 E nunc

(y) Orig. Historiæ Philosoph. & Ecclesiast. §. 52. not. d.) num. 4. p. 102.

(z) l.c. n. 12. p. 104.

„ nunc exanimare, neq; virium mearum, neq; instituti planè mei est,
 „ neq; angustii dissertationis limites permittunt. Breviter sententiam
 „ verbi Divini fundamento nitentem licebit proponere, unde iudicium
 „ de iis, quæ ad summam rei faciunt, fieri possit: postquam de faculta-
 „ tibus animæ quædam præmiserò. Eas vero ita concipio: *Anima nostra*
 „ (intelligo autem illam formam vel essentiam, cuius beneficio homines
 „ sumus & à brutis discernimur) cum spiritus sit, tanquam *actus* nobis
 „ concipitur. Nec enim aliter spiritum cognoscere possumus, quàm à
 „ posteriori, h. e. ab operatione ejus: cum ipsam essentiam frustra inda-
 „ gemus. De cuius rei difficultate, & intellectus se ne quidem ipsum
 „ satis noscentis imbecillitate plurimi, etiam ipse *Augustinus*, nisi fallor, con-
 „ qvesti sunt. Ceterum notanda hic observatio *Melanchthonis*: *Nomen*
 „ *Spiritus in genere significare agitationem aut naturam & vim agitantem.*
 „ Cum autem spiritus non independens sit; sed dependens: hinc non est
 „ actus purus, ut Deus, sed necessario etiam habet facultatem passivam,
 „ ut aliorum objectorum extra se operationes recipere queat. Quod in
 „ Deo aliter se habet, qui actus purissimus est. Habemus igitur in Ani-
 „ mo duplicem facultatem & *passivam* & *activam*. Altera recipit objecto-
 „ rum externorum in se operationes, ab iisdemq; certa ratione afficitur;
 „ altera prout ab objectis afficitur, ita se vicissim movet, versus ea, ac certa
 „ ratione operatur. Res optimè illustrari potest ab oculo. Datur in ocu-
 „ lo (1.) facultas recipiendi species vel iinagines objectorum, quæ in illo
 „ tanquam in speculo, vel camera obscura repræsentantur, (2.) facultas
 „ locomotiva, qua oculus vel se vertere potest versus objectum, vel ab
 „ eodem avertere. Et sic videmus in omnibus aliis rebus accidere.
 „ Unde nata Physicorum regula: *Actio agentis tendit ad reactionem pa-*
 „ *tientis.* Hæ autem duæ facultates non sunt ita (2) realiter ab invicem di-
 „ versæ, ut facultas activa planè extra passivam existat, neq; quidquam
 „ cum ea habeat commercii: Sic v. gr. in oculo licet principium motus
 „ extra oculum in musculis resideat: tamen motus ipse oculi non est ali-
 „ quid extra oculum existens, sed est oculus sese movens: sive princi-
 „ pium motus sit intrinsecum, sive extrinsecum. Anima enim ob simplici-
 „ tatem naturæ suæ non potest ita à se invicem divelli, aut quasi in partes
 „ scindi, quarum altera ab altera separatim existat. Sed facultas passiva
 „ est ipsa anima quatenus ab objectis afficitur, facultas activa est eadem
 „ anima, quatenus se versus objecta movet vel circa ea operatur. Utraq;
 „ hæc

„ (2) quod si quis vocem *realiter* paulò aliter sibi conceperit, ut putet nihilomi-
 „ nus hic realiter differe activum & passivum: cum eo non disputabo. Puto ex ad-
 „ dita explicatione satis clarum esse, qualem differentiam hoc loco intelligam.

hæc animæ facultas quatenus circa objecta sub ratione *veri* considerata
 versatur, altera illarum *Intellectus* dicitur, cui rerum species seu ima-
 gines imprimuntur; altera *Judicium*, certa ratione versus objecta ac-
 earum ideas sese vertens, nim. affirmando vel negando, ubi altera idea,
 alteri inesse, vel cum eadem convenire concipitur; vel assentiendo, vel
 assensum denegando, ubi conceptus intellectui impressi cum rebus vel
 convenire, vel non convenire, depræhenduntur. Hoc enim est ali-
 quid pro vero agnoscere, sententiam aliquam approbare vel rejicere.
 Eadem facultas activa, quatenus circa rem intellectui sub ratione *boni*
 representatam occupatur, *Voluntas* appellatur; facultas autem passiva
 etiam ratione boni denominationem retinet. Non citra consensum alio-
 rum hæc asseruntur. Vel unicum *Wissium*, (a) elegantissimè de hoc
 argumento differentem conferre liceat, *Nonne, inquit, universa, quæ inter*
Theologos agitata est de fidei subjecto, controversia componeretur si, quod
jure possumus, realem intellectus & voluntatis tam ab anima, quàm à se
invicem diversitatem esse negaremus? Quid enim aliud Intellectus est, quàm
anima intelligens & cognoscens? quid voluntas, quàm anima volens & ap-
petens, seu — anima, quatenus à DEO apta nata est ad appetendum bonum.
Ambæ hæ facultates quemadm. ab anima, ita à se invicem modaliter di-
stingvuntur. Etenim explicari non potest, si voluntas ab intellectu secernatur,
ut cæca sit in se, quomodo objectum ab intellectu monstratum ut bonum
animadvertere, atq; ita rationaliter appetere queat. Et quare, quæ-
so, inter utrumq; reale constitueremus discrimen? An quod objectum
varium sit? Sed utriusq; Objectum reapse idem est; scil. Verum Bonum;
tametsi ratio considerandi varia sit. Intellectus enim Bonum quatenus ve-
rum considerat. Voluntas Vero quatenus est Bonum sese applicat &c.
 Eadem est sententia *Scoti* itemq; *Scaligeri*, quos citat. Causa autem
 cur passivam facultatem primo loco ponam, hæc est, quod ubi omnia
 ordinatè geruntur, Mens à Deo in primis, ob suam à DEO dependen-
 tiam, prius debeat affici, quàm illum desiderare, eundemq; timere ac
 amare possit. Atq; sic etiam hodie fieri videmus. Cum enim DEUS
 per Verbum suum veritatem cœl. nobiscum communicat, certè mens
 nostra eo ipso momento nihil agit, sed sensum Scripturæ sibi tantum
 imprimi patitur. (Falsum est enim, quod activitate Intellectus no-
 stri conceptus illi producantur). Nec ipse *Poiret* negare potest, bo-
 minem à DEO præveniri atq; compelli (b) antequam Deum desiderare possit.
 Mox autem verbo percepto variis voluntatis actibus Deum ita se affi-

E 2

cientem

(a) Oecon. Fœd. DEI, Lib. III. C. VII. §. IV. p. 346. (b) Erud. Sol. p. 24.

cientem excipit. Neq; præterea ullam rem aliam anima agendo afficere
 potest: nisi prius objectum intellectus facta res illa eandem prius affe-
 cerit, Ignoti enim nulla cupido. Quomodo verò facultates Animæ
 in ordine ad Deum sese habent? De eo quidem omnium tutissimè ex ipsa
 Scriptura judicabimus. *Vera enim solidaq; Theologia non nisi ex Divinae*
vocis testimonio oritur. Ubi certam indubitatamq; Divinorum dogmatum
veritatem, in cuius cognitione Theologia propriè consistit, comprehendere
cupimus, abducendi sunt oculi, animus, cogitationesque omnes ab omni
eo, quod non est DEUS ejusque verbum, verba sunt Dn. Præsidis. (c)
 Duo enim extrema hic cavenda, Pelagianismus & Enthusiasmus, uti
 graviter monet in cognata materia B. Chemnitius. (De Lib. Arbitr.)
 Atque hac in parte non parum est, quod in Poireto desideres. Equi-
 dem quæ de viva perceptione ac ipso sensu rei dicuntur, quod multò
 vividius nos afficiat, ac solæ ideæ, ea quidem ex parte vera sunt. At. v.
 si eadem ad spiritualia applicare velimus, cautela opus est longè maxi-
 ma. Multò aliter de his hac in parte sentiendum est, ac de corporeis.
 Enim verò priusquam immediato ejusmodi DEI sensu fruamur, magna
 adhuc *μεταμόρφωσις* nobis subeunda est. Cum enim horribilem na-
 turæ depravationem sibi anima pariter atque corpus per lapsum con-
 traxerit: necessum sanè est, ut omnes quasi scorix separentur, prius-
 quam anima purissimi auri instar pristino suo nitori restituatur. Quam-
 vis. a. DEUS sec. absolutam potentiam suam jam in hac vita non solum
 animam à Peccato Orig. in totum liberare, sed etiam eidem simul cum
 corpore sanctissimam suam in omnibus viribus ac membris harmoniam
 ac divini ordinis (d) pulchritudinem vel uno momento, (ut olim extre-
 mo die adhuc viventibus, (1. Cor. XV. 51. 52.) reddere posset: tamen ad-
 mirabilis DEI sapientia hinc elucet, quod ordine hic agere, & sapien-
 tissimi Chymici instar corpus per mortem in sua quasi principia resolve-
 re, & deinde novum quasi hominem è cineribus suis creare placeat.
 Quam diu itaq; cum hujus vitæ miseriis ac infirmitatibus conflictamur,
 non intimioris ad DEUM admissionis felicitatem polliceri nobis pote-
 rimus, quam per Verbi meditationem & preces. Secundum illud an-
 tiqum: *Per verbum nos DEUS alloquitur, nos DEum per preces.* Sicut
 enim per verbum à DEO fides viva in anima accenditur: ita vicissim
 preces è verbo formatæ sunt quasi repercussio radiorum è fide prode-
 untium, amorem nostri in DEO iterum accendentes. Equidem ex ver-
 bo Dei

(c) Colleg. Fundam. MSSt. Præloq. §. VI. (d) Melanchthoni & Chemnitio
 Peccatum vocatur horribilis destructio operis & ordinis Divini.

bo DEI certi sumus de ineffabili hac felicitate, quod DEUS ipsa sua Ma-
 jestate præsens sit ac habitet in anima nostra: at verò immediata perce-
 ptione Deum ipsum in hac vita non percipimus; sed omnia hæc medi-
 ante verbo fiunt. Quod vel ipsa experientia cuilibet etiam verè Chri-
 stiano confirmabit. Siquidem non posse se unquam citra ideam inha-
 bitantem Deum suum experiri ac persentiscere serio hæc cogitans fa-
 cile animadvertet. Nam sicuti *Christus per fidem habitat in cordibus nostris*:
 ita etiam non nisi per fidem hanc inhabitationem intelligimus, h. e. ver-
 bo Dei hoc asserenti credimus. *Non debemus consulere experientiam*, in-
 quit B. Cbemnit. (de Lib. Arb.) *an sentiamus: Sed ex auditu fides, & si-*
de accipitur promissio Spiritus. Fides a. immediatæ ac claræ Dei visioni
 expresse opponitur. Res ita se habet: Quando in verbo DEI legimus:
 Qvi verbum Christi servat, ad eum venit DEUS, & habitat in eo: cre-
 dens subsumit; Atqvi ego servo verbum Christi, (quantum quidem im-
 becillitas hujus vitæ permittit) quod sua cuiq; conscientia dictitat. Er-
 go, concluditur, DEUS in me habitat. Quæ individualis propositio non
 potest non cum læta statim fiducia conjuncta esse: quippe quæ nihil ali-
 ud est, quam motus voluntatis, in bono, quod in intellectu tanquam
 bonum nostrum repræsentatur, acquiescens. *Fiducia* a. dicitur hic mo-
 tus voluntatis, quoniam non nisi per imperfectam & abstractivam co-
 gnitionem Bonum hoc nostrum posidemus: plena v. & perfecta ejus
 possessio adhuc futura est. *Fiducia* enim futuri notionem implicat.
 Unde & *in spe* dicimur *salvati*. *Spes* verò, quam videmus, non est *spes*,
Quidquid enim aliquis videt, cur etiam sperat? (Rom. VIII. 24.) Si enim
 rem ipsam jam præsentem vividè perciperemus: quid opus esset fiducia,
 quid opus fide? Sic enim in ipsa visione jam constituti essemus, non in fide
 essemus. *Fides* enim est *πίστις* eorum quæ sperantur, non quæ præsentia
 percipiuntur, est *ἐλεγχος* s. firma demonstratio & convictio cordis
 de iis quæ non videntur & tamen creduntur. [Hebr. XI. 1.] Cœlestis er-
 go veritas est, non vividè nos DEUM in hac vita percipere, h. e. per
 immediatam facultatum mentis ad Deum applicationem, ut *Poiretus* do-
 cet: sed per fidem, per cognitionem idealem, abstractivam. Nam
vita nostra est adhuc abscondita cum Christo in Deo, manifestabitur v. olim.
 Et quomodo, quæso, miserrimi possemus esse in Christum sperantes in
 hac vita: si jam realiter & vividè frueremur DEO S. B. nostro? Interim
 vera est possessio boni: unde *lætā fiduciam* vocavi: siquidem tam certi
 sumus de salute nostra, ac si jam res ipsa præsentem perciperemus. Læ-
 titia a. est præsentium. Quod si dixeris; posse nos tamen per solum de-
 siderum

siderum animi absque verbis & conceptibus precari, & ἀνεκλαλήτως
 gemitibus; quid ergo impediret, si DEUS & nostrum spiritum immédia-
 te alloqueretur: tum respondeo, si vel maximè illud fieret; tamen imme-
 diatam in spiritum nostrum operationem DEUS nobis non promisit, sed
 perpetuò ad verbum scriptum relegavit, in quo acquiescimus. Deinde
 quæso te, siquid desideras, nonne etiam simul conceptus, rei scil. desi-
 deratæ, implicatur, vel te ipso per actum reflexum id non advertente?
 Quod si ad experimenta provoces illorum, qui hujus cum Deo famili-
 aritatis sibi intimè consci sunt: tum quidem explicare nequeo, unde isti-
 usmodi experientia iis hominibus, & quâ ratione accidere possit, neq;
 ignoro, prioribus etiam seculis animos hujusmodi experimentis captos
 esse, (e) sed tamen & hoc simul novi, immediatum DEI lumen in Scri-
 pturis nobis non commendari. Dicis porro: Sed idæ vel conceptus non
 sunt ipsæ res. De rebus corporeis concedo; sed cum verbo DEUS inti-
 me unitus est, ut infra ulterius videbimus. Hoc quidem certissimum
 est, multò præstantius esse illud cum DEO commercium, ubi Deus non
 tantum ut in se est, sed etiam immediatè, absq; specie intelligibili per ipsam
 sui substantiam cum intellectu unitus cognoscitur, uti cognitio Intuitiva
 Scholis definitur (f) Scripturis Visio DEI à facie ad faciem 1 Cor. XIII.
 & Visio DEI sicut est, 1. Joh. III. appellata: Imperfectiorem v. esse illam
 abstractivam cognitionem, quâ Deum non immediatè in se, sed per creaturas,
 earumq; species, aut per revelationem cognoscimus. (g) At v. si ita DEUM
 in hac vita perciperemus, quemad. v. gr. pomum gustamus, quod ori
 immediatè admovemus, veluti solem quem coràm intuemur: quæso te,
 quomodo hoc conveniet cum apertissimo Pauli effato, 1. Cor. XIII. 12.
 βλέπομεν ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν ἀνίγμῳ, τότε δὲ πρὸς ὥπλον πρὸς πρὸς ὥπλον.
 Nihil poterat dici clarius contra illam vividam, realem, ut loqvuntur, &
 immediatam, DEI perceptionem in hac vita. Ecce! ipse Apostolus op-
 ponit τὸ νῦν καὶ τότε, hanc & futuram vitam. Quomodo v. DEUM in
 hac vita? an per ipsam sui substantiam, uti solem oculis coràm usurpa-
 tum? non! sed per speculum. Quid vero in speculo? ipsamne rei sub-
 stantiam? imò verò substantiæ imaginem. Atq; ita Deum in verbo
 & operibus conspiciamus. Verbum etsi aliàs clarissimum, tamen respe-
 ctu immediatæ perceptionis, quæ clara visio dicitur, ἀνίγμῳ est, ser-
 mo obscurus, res divinas sub variis picturis & imaginibus repræsen-
 tans.

(e) v. Gisb. Poët. de Exercit. Piet. p. 18. (f) v. Bajer. Comp. Theol. Pos.
 P. I. C. VI. §. III. (g) v. Dn. Dr. Hebenstreit Disp. de Beatitud.
 hominis formali th. IX. not. 1.

tans. Interim aliam, quam ænigmaticam, & specularẽ Dei visionem
 huic vitæ non concedit Apostolus: ocularem futuræ reservat, ubi à
 facie ad faciem, i.e. citra medium, citra intercedens instrumentum opti-
 cum. *Visio beatifica erit plena perceptio gloriæ Divinæ nos coram illa-
 strantis, ut inde DEI cognitio oriatur in nobis: sicut ex reciproco intuitu
 duorum hominum, sc. coram convenientium, mutua oritur cognitio. Ita
 cognoscam, inquit Paulus, Deum videbo, intuebor, sicut ille me cognoscit, in-
 tuetur suamq; luce illustrat. Exemplum habetur in sole, qui ut radijs suis nos
 illuminat, ita & se conspiciendum præbet per hos ipsos lucis radios, verba
 sunt B. Schomeri h. l. Concinit Paulo Johannes ὁ Θεός γάρ ἐστι. Epist. III 2.
 Nondum apparuit, inquit, quid futuri simus; novimus verò, ubi apparu-
 erit, nos similes ei futuros, cognoscemus enim eum sicuti est. Nondum igi-
 tur in hac vita cognoscimus καθὼς ἐστὶν sicuti est, h. e. per ipsam sui
 substantiam. Quod si jam hæc duo lumina Ecclesiæ N. Testamenti
 verè magna non nisi specularẽ, ænigmaticam, umbratilem Dei cogni-
 tionem sibi suisque promittere potuerunt: quid dicemus de seqvioribus
 sanctulis, qui ad tantum culmen sibi adscendere videntur? Hoc non
 negamus, plura sæpe in aliquo Scripturæ dicto videre, majoresq; amo-
 ris Div. & pietatis fructus inde sentire, qui debite se ad verbi meditati-
 onem præpararunt, vera nempe erga Deum humilitate, abnegatione sui
 ipsius per seriã penitentiam, & flagrantissimarum precum studio (qualem
 præparationem serio inculcat Dn. Præses) quicq; Spiritum S. inter ipsas
 meditationes ad interiora cordis admittunt, quam qui profano pectore
 sanctissima studia aggrediuntur. Quamvis enim & hi verum non mi-
 nus Scripturæ sensum possint assequi, atq; illi: tamen illis nonnunquam
 Spiritus S. veritatis Cœlestis pandit divitias, oculosq; illuminat, (loquor
 cum Dn. Præsede (h) ut videant non tam sensum Scripturæ, quam נפלאות
 mirabilia, reconditos nempe thesauros sub sensu latentes Ps. CXIX. 18. Neq;
 Enthusiasmi accusari possunt, qui Deum cum verbo in uno homine majori
 virtute & successu, quam in alio, agere adseverant I. Cor. XII. 11, iterum
 thesis est Dn. Præsidi. (i) Præterea nec nullus Experientiæ Theologicæ,
 spirituali, Christianæ, in Theologia locus est, modò omne fanaticum
 sollicitè arceatur. Id enim observabis in piis Nostratium scriptis,
 Scriberij imprimis, Mülleri, Arndij &c. eos nonnunquam ex sua, quam in
 Christianismo habent, experientiã scribere, veritatemq; cœlestem ita
 mirificè illustrare. Et B. Dannb. observat, tentatione subactos Luthe-
 rum.*

(h) in Præfat. de Neglecto S. Scripturarum Studio, præmissa Comment. Der-
 schæi in Epist. Judæ §. 23. (i) v. Colleg. Fundam. de Script. F. 12.

(k) Sylloges Disp. XXVIII. th. IX.

ram, Melancthonem &c. tam egregia scripsisse. (1) Etiam Dn. Praeses in
 Comp. suo Theologico interdum argumentum desumit ab ipso sensu vel
 experientia. Nascitur a. *Experientia* per Conscientiam, [quæ intelle-
 ctum judiciumq; practicum includit] quando scil. Veritates Intellectu
 theoretico apprehensas ad singularia applicamus. Est enim conscien-
 tia instar speculi, in quo omnia cogitata, dicta, facta nostra sese repræ-
 sentant. Hoc ubi intuemur, reflectendo nempe super ea facta nostra,
 tum depræhendimus veritatem coelestem in nobis ipsis operationibus-
 quæ nostris, quasi vividè relucem. Sic. v. gr. inter precandum in
 ipsa praxi depræhendimus, talem esse naturam precum, qualem Scri-
 ptura delineavit; ita experimur in nobis quoque verum esse, quod in
 scriptura verum est; nempe Deum esse bonum, amare homines, con-
 vertere, peccata remittere, pios motus excitare, consolari, preces ex-
 audire, custodire; quod ea omnia nobis etiam accidisse certi sumus.
 Quæ est *visio Dei à posteriori*, seu ex operationibus ejus, earumq; effe-
 ctibus. De istiusmodi experientia, ni fallor, loquitur B. Chemnitius (m)
 Quando habemus, inquit, tale aliquod donum, veluti sanctam cogitatio-
 nem, pium desiderium, & consimiles salutare motus, ne de nostris viribus
 vel conatibus gloriemur, sed agnoscamus esse gratuitum donum operantis Spi-
 ritus S., ut illi gratias agamus, à quo reddimur idonei cogitare aliquid.
 Cor. III. 15. Atq; hoc intelligere puto, qui vivam Dei cognitionem in
 sensu urgent. Sed inde non sequitur, ergo veritas coelestis prius è verbo
 discenda non est. E. omnia per experientiam cognoscenda. Facile
 enim patet, veritatem coel. per experientiam non tam primitus cogno-
 sci, quam cognitam illustrari atq; confirmari. Quæ cum ita sint: quid
 opus erat novis & peregrinis opinionibus de Veritate, de Fide, de Sa-
 pientia, de cognitione Dei? Quid opus de Theologia solida, superficia-
 ria &c. nova philosophemata quærere, turbandis tantum animis apta
 nata? Si enim vera sunt, à nostris nil discrepabunt, novo tantum ha-
 bitu induta comparebunt. Sin diversa sapiunt: nos ommissis ad solam
 Scripturam nos convertimus. Linqvimus omnes Mysticas & fanaticas
 imaginationes, in solo Prophetarum & Apostolorum fundamento ca-
 put

(1) Quid pertinent etiam quæ de se ipso scribit D. Hieron. VVellerus: *Ætas*,
 inquit, *usus & experientia rerum spiritualium ac tentationum erudierunt me, ut re-*
cte & pie de utriusq; D. Lutheri, & D. Philippi sanctæ memoriæ scriptis possim ju-
dicare, juxta illud Euripidis, ὅλλ' ἢ ἐμπειρία ἔχει πλεονάζει τῶν νέων
σοφώτερον. in Epistola scripta Fribergæ A. 1576. & missa Dresdam ad
 Conventum D. Superint. Saxonie, exhibita in *mensibus Theologicis* Witteberg.
 A. 1701. in Maj. p. 157. (m) de Virib. Hum. p. m. 486.

put reclinamus. *Cetera omnia*, (adhunc lydium lapidem) *probamus, bona*⁶
retinemus. Neque ulla ratione seducinos patimur iis, *ἀλὴν ἐστὶ λόγος*⁶
μὲν ἔχοντα σοφίας ἐν ἑαυτοῖς ῥησικεία καὶ ταπεινοφροσύνη Col. II. 23. *Habe-*⁶
mus enim firmiorem sermonem Prophetieum. *Adhunc*, Divino appro-⁶
*bante Spiritu, attendimus, tanquam ad lucernam in loco caliginoso lucen-*⁶
*tem, donec dies illucescat, & Phosphorus (Christus) exoriatur in animis no-*⁶
stris 2. Petr. I. 19. Sed è diverticulo tandem redeamus ad quæstionem⁶
 propositam.

§. II. Thesis igitur nostra hæc est(n): *Quamquam Veritas*
nonnunquam, requirentibus id textus circumstantiis, idem sit,
quod animi, i. e. Intellectus & Voluntatis simul puritas, inno-
centia, & simplicitas: tamen alia innumera sunt loca (quorum
aliqua mox adducenda) ubi solã intellectus rectitudinem designat
 Probat autem, veritatem Scripturæ sensu primò & immediatè ad intel-
 lectum pertinere, in primis, ubi de cognitione sermo est:

1.) *Ex communissimo loquendi usu*. Tam trita enim & ordinaria est hæc
 vocis significatio, ut omnes omnino homines, quam primum de veri-
 tatis cognitione loquor, cognitionem intellectus statim intelligunt.
 Quod adeò verum est, ut nec ipse *Brenneysenius* hunc sensum inter scri-
 bendum evitare queat, quando dicit (§. 23.) *Es thut Gott gleichsam wehe,*
daß seine Wahrheiten wollen so geringe geachtet werden / daß sie von einem Gottlosen
in den Mund genommen werden. Sanè ipsa mutatio cordis in os sumi ne-
 quit. Communissimus igitur hic veritatis sensus tamdiu obtinet, do-
 nec de alia, communiter minus usitata, ex immotis rationibus constet.
 Anne enim credibile est, toties in N. T. allegari & commendari *verita-*
tem, nec tamen vel semel in proprio usitatoq; sensu accipi, quem omnes
 in toto mundo homines concipiunt, quàm primum veritatis vocem ex-
 audiunt? Ordinariò namq; Scriptura non aliter præsumi potest loqui,
 ac homines intelligunt. Scripta est enim *בְּחַרְשׁ אָרַם* *stylo hominis*.
 Esa. VIII. 1. i. e. vulgari, ut communiter homines loqui solent(o). Id enim
 nisi esset, nisi communi loquendi usui sese accommodaret Scriptura:
 quænam, quæso, certitudo fidei inde enasci posset? Pari enim modò
 posset quis *Abnegationem sui* interpretari, liberare se ab erroneis con-
 ceptibus mentis, eosque negare, & falsos pronunciare; *imitationem*
Christi, cognitionem verorum intellectus conceptuum, cum ipse verita-

F

tem

(n) deprompta ex Dni Præsidis Prælect. Publ. in Novam Theol. Indifferenti-
 sticam C. IX. §. XXIX (o) v. Dni Præs. Lect. Publ. Cap. X. §. II. n. 1.

tem se appellaverit; sicut *Brenneysen*io: Gott erkennen significat Gott lieben. Sed quid tandem de Scriptura fieret? Et quamvis fortè maiorem speciem habere possit omnia potius de pietate voluntatis accipere: tamen speciem tantum habet, prætereaq; nihil. Æq; enim impium est, dicta Veritatem Intellectus, tanquam omnis veræ pietatis fundamentum, de prædicantia in alienum sensum detorquere, ac ea, quæ poenitentiam & abnegationem sui urgent; quod postremum tamen horrendo iudicio obnoxium iudicat *Brenneys.* §. 53. Ordinaria igitur & literalis vocis acceptio tamdiu retinenda, donec validis, non febriculosis, rationibus inde detrudamur.

Except. Neg. Conseq. Idq; per Instant. (§. 24. 25.) Dari voces, quæ aliter in communi sermone accipiantur, aliter in Scriptura; v. gr. vox cleri, & Oeconomi mysteriorum Div. & Prædicantis (eines Predigers) & cultus Div. Quæ omnia in Scriptura omnibus hominibus tribuantur, quæ tamen Ministri Ecclesiæ impio ausu ad se solos, tanquam sibi proprios traxerint.

Sed Resp. cum *Dn. Præside* (p) [1.] Non negatur, significationes vocum Scripturæ nonnunquam à quotidiano usu quodammodo discrepare: interim tamen ob antedictas rationes communissima significatio tamdiu premenda est, donec evidentissima circumstantiarum necessitas aliud suadeat.

(2.) Cum vox *Cleri* Ecclesiæ Ministris tribuitur, illa significatio non est communis omnium hominum, sicuti *veritatis* pro re in intellectu recepta, sed tantum Ecclesiastica, & quidem magis Pontificia, quam Lutherana. Quam vocem, ut & Oeconomi variorum donorum Dei 1. Petr. IV. 10. & prædicantis Luc. VIII. 39. &c. aliis nequaquam invident Theologi, ipsumq; Indifferentiam, si velit, & Clericum salutabunt, & Prædicantem, dummodo non amplius iis velit irasci.

II.) è *Clariss.* *hujus in Scriptura significatus exemplis.* Ita enim sumitur vox Rom. I. 18. ubi *Veritas* à pietate manifestò distinguitur. Dicuntur enim Gentiles τὴν ἀλήθειαν ἐκ ἀδικίας κατέχοντες. quod non potest aliter intelligi, quam ita: eos habuisse in intellectu *Veram de DEO notitiam*, veros h. e. conformes τοῖς ἀρεταῖς αὐτῆς, καὶ ἡθούσιæ & attributis Divinis conceptus, sed captivam quasi tenuisse illam veritatem intra animum, nec praxi pietatis ac iustitiæ expressisse. Ecce! injustè vixerunt & tamen habuerunt veritatem, & quidem divinitus (per librum naturæ scil.) revelatam, quod expresse probatur vs. sqq. Unde v. 21. dicuntur γινώσκοντες τὸν Θεὸν cognoscentes Deum, sed non ut Deum

Deum glorificantes. Quomodo ergo tam audacter asserere potest Frid-
libius in der Untersuchung S. 2., ubi dixerat posse etiam hominem suis se
viribus à præjudiciis in rebus Theologicis (in so genannten Theologischen
Sachen) & externis vitiis liberare, sed, dieses alles heisse in dem Verstande
der Heil. Schrift noch nicht Wahrheit/ weil das Herz noch nicht gebessert
worden? Par est ratio dicti Rom II. 20. ubi inter prærogativas Judæ-
orum refertur, habere *μορφωσιν τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας ἐν τῷ
νόμῳ*, NB. FORMAM cognitionis & VERITATIS in lege. Quod autem
illam formam veritatis in animo habuerit Judæus, inde claret, quod v. 18.
dicitur nosse voluntatem Dei, *explorare*, quæ *discrepant*, κατὰ χεῖρ, &
informatus, NB. catechisatus ex lege. Non autem habuit in voluntate;
E. in intellectu. Nam docebat quidem veras has propositiones: *non
furandum, non mæchandum*, quod fanè verum erat, non falsum, adeoq;
cognitio non erat fictitia, non imaginaria veritas; ut *Hesychius & Suidas*
(q) hæc interpretantur; quippe de qua meritò gloriari non potuisset:
Sed hoc vitii suberat, quod formam veritatis cognitæ opere non ex-
primebat. Atq; hujus generis plura, si opus esset, allegari possent, v.
gr. Joh. XVI. 7. 13. 1. Joh. II. 21. 22. Coloss. I. 5. &c.

III.) Ab expressâ vocis ἀληθείας interpretatione Scripturaria. Certè
solis radiis scriptum est Joh. XVII. 17. quid per vocem ἀληθείας
intellectum velit Christus veritatis Doctor, nempe ipsum *Verbum DEI*.
(non enim lec. carnales effectus aut præjudicia, ut falso nobis imputa-
tur, S. 44. sed sec. verba Christi Scripturam interpretamur,) & tamen
miranda est audacia viri, quod alia interpretamenta conquirat, quin
de hoc ipso loco affirmet S. 18. *solche Wahrheit habe er* NB. *einsig und allein
auff den Willen gerichtet gehabt*: cum tamen pleraq; illa dicta ab ipso alle-
gata commodissimè secundum hunc sensum explicari queant. Com-
ponamus verò cum verbis Christi definitionem *Brenneysenij*, & patebit
novi Lexicographi absurditas: *sanctifica eos in veritate*, h. e. in imitatio-
ne mea, & abnegatione sui. *Verbum tuum veritas est*, i. e. imitatio mea,
& abnegatio sui. Quàm bellè vero hac cohærent! Quod si phrasium;
zum Willen gehören/ auff den Willen richten/ mens est, non intra Intel-
lectus limites *veritatem* consistere debere, sed ad voluntatis sanctificati-
onem progredi: tum planè irrita est disputatio ipsius; cum nemo un-
quam Theologorum hoc negaverit. Hinc enim Theologiæ Synony-
mum faciunt *ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας τῆς κατὰ θεοῦ βίβαν*, eò quod duo-

bus quasi fulcris innitatur Religio Christiana (r) & veritatis cognitione, quæ est in intellectu, & pietate veritati superstructa. Unde non opus erat hoc dictum contra conceptus mentis urgere §. 27. h. m. Dahero auch nachdrücklich ist / daß wenn Paulus Gal I. 1. (Tit I. 1. debebat scribi) Von seinem Apostel-Amte / und was er darinne verkündiget habe / redet / so nennt ers eine Erkenntniß der Wahrheit (nicht zu den Hirn-Concepten / die nur im Verstande behangen bleiben / sondern) zur Gottseeligkeit. Si vero verbum Div. seu veritatem, intellectum prorsus non ingredi contendit; Si quidem dicit, einzig und allein auff dem Wissen: tum planè absurdissimus est. Refragabitur enim

IV.) *Ipsa verbi Divini natura*, quod consistit in propositionibus, adeoq; conceptibus, ut superius demonstratum est. (s) Nec enim ulla datur via Verbum Div. h. e. veritatem coelestem animo instillandi, nisi per sensus externos. *Ex auditu enim verbi nascitur fides* Rom. X. 17. Sive ergo legas Verbum, s. audias: sensus ejus vel per nervum opticum, vel per acusticum, defertur ad sensum communem in cerebro, ubi porro sistitur idea è verbo hausta, atq; mediante demum Intellectu vis verbi ad voluntatem penetrat. Quod si Brenneysenius noverit aliam viam, qua verbi operatio ad voluntatem pertingere queat, ea sine dubio nova est, hætenus incognita. Ceterum hoc noto: Concedit Brenneys. *verba* nihil aliud esse, quàm *conceptus*; dicit enim Das rechtschaffene Wesen in E. J. das nicht in Worten bestehet / oder NB. Concepten (den hieraus fliessen die wörter) & tamen satis mirari nequeo, quod Christo dicente *Verbum tuum veritas*, per ἀλήθεια conceptus intelligere nolit.

§. III. Sed jam argumenta pro Brenneyseniano veritatis sensu è §. 26. p. 31. sq. in compendio repræsentemus.

Obj. I. ex Joh. XVIII, 37. 38. ubi Pilatus quærit: *quid sit veritas*. H. c. ait, Christum non respondere directè, eò quod veritatem suam non nisi contritis corde manifestaverit; subindicare tamen his verbis: *qui ex veritate est, verbum DEI audit*, quid veritas sit. Alibi hoc ita enunciari Joh. VIII. 47. *qui ex DEO est, verbum DEI audit*: adeoque ex DEO esse, & ex veritate, idem esse. Quid autem *ex DEO esse* sit, & quomodo intelligendum illud *ex veritate esse*, explicare Johannem:

(α) 1. Joh. III. 9. 10. *Qui ex DEO est, peccatum non facit, quia semen ejus* (das ist die Wahrheit die wir suchen / inquit) *manet in ipso*.

β 1. Joh. III. 18. 19. 20. *Diligamus opere & veritate, quia ex hoc cognoscimus nos esse ex veritate*.

(r) ut loquitur Dnus Præs. Lect. Anti-Indiff. C. VI. §. III.
(s) v. Sect. Didasc. §. II.

γ) Cap. IV. 7. *Qui amat, ex Deo natus est.*

δ) Cap. II. 4. *Qui dicit se nosse DEum, & non servat praecepta eius, mendax est, & veritas non est in eo.*

Resp. (1) Perpetuò hic peccat, cum confundit quæ de causa effic. dicuntur, intelligendo de causa formali. Unde nulla hic consequentia, meræ sunt aīyllogistiæ. Quæ enim consequentia est. (α) *Qui ex DEO est, non peccat.* Ergo *Ex Deo esse, vel: ex veritate esse, idem est quod non peccare?* Item: (γ) *Qui amat, ex DEO natus est, Ergo amare est ex Deo natum esse?* Quis enim ferret ita argumentantem: *Qui ex Adamo natus est, peccat vel moritur. E. ex Adamo natum esse idem est, quod peccare, vel mori?* Sic etiam: *Qui regeneratus est, non committit peccatum. E. Regeneratio est non committere peccatum.* Regeneratio eqvidem efficienter facit, ne peccetur; Sed ideò non est formaliter ipsum non peccare. Et si vel maximè hoc sequeretur, quod tamen in solidum negatur: non tamen liceret porro argumentari: *Ex veritate esse idem est quod non peccare. E. Veritas est non peccare.* Æq; enim absurdè colligeres: *Ex Deo esse idem est, quod non peccare. E. Deus idem est quod non peccare.* Simile robur inest huic argumentationi: (β) *Ex dilectione, quæ fit opere & veritate, cognoscimus nos esse ex veritate. E. Dilectio est ipsa veritas, Planè ac si concludere velles: Ex clade Persarum intelligimus, Alexandrum M. fortem esse, E. clades Persarum est ipsa fortitudo Alexandri M. Quod si hæc ipsius mens non est; siquidem tam ineptam argumentationem de viro erudito ne quidem præsumendam putes; clarius se debuisset exprimere, quid & quomodo ex dictis allegatis concludere velit.*

(2) Omnia ista dicta nil aliud probant, licet fortè præter opinionem Brenneysenii, quam *Verbum DEI esse Veritatem.* Atque hoc sensu commodissimè, ut supra dixi, explicari possunt. Nim. (α) 1. Joh. III. 16. *Qui ex Deo natus est, h. e. qui in numerum filiorum Dei per regenerationem receptus est (ita enim v. sq. exponitur) seu qui per verbum tanquam semen Dei & baptisma regeneratus est, (aliter a. ex Deo tanquam Spiritu nasci non possumus) peccatum voluntarium non facit: qui semen ejus manet in ipso;* hinc addit Brenneysen: (das ist die Wahrheit die wir suchen) Sed videamus, quomodo Spiritus S. semen hoc interpretetur. 1. Petr. 1. 23 *Regeniti non ex SEMINE corruptibili, sed incorruptibili; ex quonam igitur? ex Verbo Dei vivente &c.* Ecce! quomodo hoc cum definitione Brenneysenii congruit? Semen certè non est ipsa vita, sed vitam in se continet, & efficit, ut animal vel planta vivere possit. Ita *verbum Dei vivum quidem est, unde & metonymicè vita appellatur: proprie*

priè tamen non est ipsa vita spiritualis, aut virtus peccata fugiendi, multò minus ipsa abnegatio sui, aut imitatio Christi; Sed hæc omnia tanquam causa vitæ, vires spirituales (quas, nisi fallor, per *semen & veritatem* hic indigitatas) vult conferens, in homine producit. Et sicut semen si in aëre maneat, nec terræ inferatur, nullos in dias luminis auras protrudere fructus potest; quamvis si semper intra terram se contineat, inutile sit: ita Veritas Coel. nisi contra omnem naturam suam, in voluntate producere virtutes nullas potest, nisi prius fuerit in Intellectu, tanquam in agro suo: licet, si in Intellectu solo maneat, salutare usus suos minimè præstet. Rari modo (γ) Cap. IV. 7. *Qui amat, ex DEO natus est*, quippe quod ex charitate, tanquam fructu fidei & nota filiorum Dei, patescit, & *novit Deum*, nim. ita, ut eum novisse debebat, non theoreticè tantum, sed & practicè (nam *verba sensuum saepe affectum apud Hebræos connotant*) ita ut Deum in amore sibi imitandum iudicet, notitiamq; adeò in praxin deducat. Nam & non amantem DEUM cognoscere posse, & quidem ita, ut veritatem intellectu possideat, exemplo *Gentilium* patet Rom. I. & *servi maligni, voluntatem Dei scientis sed non exequentis* Luc. XII. 47. Ejusmodi autem quis totaliter h. e. secundum intellectum & volunt. ex Deo natus non est, adeoq; inter genuinos Dei filios locum non invenit, ob *veram* Dei agnitionem, praxi non expressam, duplici potius plaga afficiendus; Locus (β) i. Joh. III. 19. contra *Brenneys*. potius militat. Si enim ex amore fraterno cognoscimus, quoniam sint ex veritate; E. veritas Scripturæ sensu non est ipse amor fraternus, sed tanquam ali. quod prius in animo hominis existens quam ipse amor, ex amore cognoscitur. Igitur necessariò per veritatem theoretica aliqua notitia intelligitur, fraternum amorem dirigens & excitans. [t] *Diligere a opere & veritate* idem est, quod sincerè, non hypocriticè diligere. (δ) Cap. II. 4. *Veritatem* h. l. nonnulli *veram fidem* interpretantur; sed putaverim veritatem hic potius opponi hypocrisi, ut simplissimus sensus sit: *Qui dicit se Deum nosse*, nim. practicè, ut eum nosse debebat, sec. modò dicta, & *non servat præcepta ejus, mendax est*, i. e. falsa loquitur, dum hoc dicit, ac decipit se ipsum simul cum aliis, dum aliter se rem habere, simulat, quam in conscientia persuasus esse potest. Adeoq; *veritas* vel sinceritas non est in ipso, sed est hypocrita. Veritas igitur *ethica* hic potius intelligitur quam *Logica*. Quod nobis non est adversum.

Obj. II. Joh. VIII. 31. 32. 34. *De Veritate dicitur, quod homines liberos reddat, quod v. 24. de libertate à peccato statim explicetur.* Unde sequetur

VI

t) v. Dn. Praef. ulterius hoc argumentum prosequentem in Lect. Publ. Cap. X. §. V. n. 4.

vi definitionis supra positæ: E. veritas est imitatio Christi, & abnegatio sui, seu ipsa praxis virtutum.

Resp. Nulla iterum consequentia: Veritas nos liberat à servitute peccati. E. Veritas est ipsa abstinencia à peccato, & praxis virtutis. Nam & ipse Filius Dei nos liberos præstat à servitute peccati v. 36. h. c. & 1. Petr. II, 24. Ergone ipse Christus propriè nil est nisi praxis virtutum? Liberat autem Veritas Cœl. hominem à dominio pariter ac reatu peccati, dum vires spirituales, vires credendi ac piè vivendi animo ingenerat; dum peccatorum cum lege difformitatem ardentemq; Dei iram in Intellectu repræsentat, unde in voluntate, divina oritur tristitia 2. Cor. VII. 10. dum Christi meritum Intellectui cū individuali applicatione conspiciendum præbet, unde læta in voluntate fiducia nascitur; dum *voluntatem* Div. *de nostra sanctificatione* 1. Thess. IV. 3. beneficia Div., gratum nostrum piumq; animum promerita, promissiones pariter ac minas Divinas vivis quasi coloribus in intellectu depingit; quæ omnia voluntatem Divinam quadam vi, omnem humanæ persuasionis efficaciam longissimè superanti, percellunt, ut efficaciter sese moveat, peccatorum jugum excutiat, omnemq; vim suam colligat læto virtutum studio impendendam.

Obj. III. 2. Thess. II. 11. 12. *ubi opponitur veritas justitiæ.*

Resp. Non sequitur. E. veritas est ipsa justitia. Nam (1.) veritati etiam eodem textu opponuntur errores Intellectus (*ἐνέργεια πλάνης* *frässiige Irrthümer*) ab AntiChristo diffundendi, de quo Paulus Cap. all. agit. Idq; in pœnam eorum, *qui non credunt veritati* v. 12. *Sed delectantur in justitia.* Quid si igitur *ὁ δὲ οὐκ ἐν ἀδίκιᾳ* interpretarer, *delectantur in doctrinâ non rectâ & verâ*; quid responderet Brenneys.? Quam absolum vero esset, si diceretur credi Justitiæ tanquam virtuti voluntatis! Potesne rei credere, quæ sub intellectum non cadit? Credere enim alicui actum notat non voluntatis, sed intellectus. Veritas ergo Apostoli sensu non est *justitia*; sed *notitia*.

(2.) Veritas h. l. Justitiæ non opponitur ut forma formæ, sed id tantum indigitatur, amorem injustitiæ & flagitiosissimæ vitæ in causa esse, quo minus credant veritati, sed erroribus delectentur, adeoque damnentur. v. Dni Præl. l. c. §. VI. ubi etiam (3) observat, à plerisque per veritatem h. l. generatim totam Evangelicam doctrinam, h. e. omnia, quæ ad fidem vitamq; Christianam pertinent, intelligi: per injustitiam vero universalem istam, vitia omnia, imò errores quoq; complectentem, quo pacto & *ἀμαρτίας* vox accipiatur Joh. VIII. 46.

Obj. IV, Joh. VIII. 44. *ubi dicitur de Diabolo, non esse veritatem*

in ipso, sed mendacium. Hinc infert Brenneys. Da wir nothwendig die Unge-
rechtigkeit und das gottlose Wesen / das zum Willen gehöret / verstehen müssen / denn
wir ja nicht sagen können / daß der Satan die Theoretische Hirn-Concepten verlohren
habe / oder darinn einen Irrthum habe / Jac. II, 19.

Resp. (1.) Si vel maximè largiremur, h.l. *veritatem* vel in sensu
Metaphysico totam rectitudinem Intellectus & voluntatis denotare (sicut
plurimi interpretes sanctitatem voluntatis hic intelligunt), vel in sensu
Etbico integritatem fucō & hypocrisi oppositam: tamen nostræ sen-
tentia nihil decederet, cum tot alia loca pro eadem militent. At vero

(2.) Si accuratius textum consideres, ne quidem locum habere po-
test hic sensus. Nam (α) de *locutione* veritatis & ei opposita *locutione* men-
daci sermo est, adeoq; de veritate Intellectus; cum sanctitatem vel in-
tegritatem animi proprie loqui non possimus, bene vero conceptus de
sanctitate. (β) In toto reliquo capite veritatis vox sumitur de doctri-
na Div., quæ nos docet partim rectè sentire, partim sanctitati studere,
utp. v. 45. 46. Ubi Christus: *Si veritatem vobis loquor*, inquit, *cur non cre-*
ditis mihi, doctrinam à se propositam intelligens, quæ est observatio B.
D. Seb. Schmidij. [u] Quid & hoc (γ) notari meretur, duo potissimum
Judæis à Christo objici, alterum quod necem Christi quærebant, quod
voluntatis erat, ut patet v. 40. *queritis me occidere, hominem, qui veri-*
tatem vobis locutus sum, quam audiivi à Deo; alterum, quod *veritatem* di-
centi non *credebant*, quod ad intellectum pertinebat. In utroq; dicit
imitari eos Diabolum v. 44. Sed quænam, quæso, erat veritas, quam iis
dixerat? Sane nihil iis dicere poterat, nisi propositiones, v. gr. de volun-
tate Dei, de sua persona &c. in quibus doctrina sua consistebat. Potissi-
mum tamen respicere videtur illam propositionem, de qua in toto Cap.
disputatur, quæ nempe *se* dixerat *esse Messiam*, & qui in se credant, habi-
turos vitam æt. v. 12. *Ego sum lux mundi, quisquis me secutus fuerit, in*
tenebris non ambulabit, sed lucem vitæ habebit. h. e. qui & doctrinæ & vitæ
meæ attendet intellectu, & voluntate se ad illam componet; sicut ad
facem, quæ nobis præfertur, & oculis attendimus, & corpore nos sec-
ductum ejus movemus. Quæ in propositione summa articulorum fidei
fundamentalium continetur. Contra quam Pharisei objicebant, *veram*
eam non esse, cum sit testimonium in propria causa v. 13. Christus vero
v. 5. sq. probat, utique hoc *testimonium verum esse*, i. e. ejusmodi, quod
cum re ipsa congruere tutò credi possit, v. 14. 16. 17. De hoc etiam loqui-
tur v. 24. *Nisi credideritis, me esse*, scil. Messiam & Dei Filium [quippe
quod

quod iis jam dixerat, *moriemini* in peccatis vestris, itemq; v. 28. *cum exaltaveritis Filium hominis, tunc NB. cognoscetis, quod ego sim*, Messias scil. Hanc autem propositionem rem intellectus esse vel cæcus viderit. Atq; hæc propositio est illa ipsa veritas de qua mox v. 32. dicit: *eam a peccato liberare*. quod adeò cum totâ analogia fidei quàm pulcherrimè congruit; Ut ex huius dicti explicatione superius data evidens est. Hæc est illa veritas, quam se locutum ihs esset testatur, *a Deo auditam* v. 40. (Ecce duo prædicata ad intellectum pertinentia. Qualis enim sensus esset: *veritatem* i. e. abnegationem sui & imitationem mei, non intelligendo conceptus de ea, sed ipsam operationem voluntatis, *vobis locutus sum*, quam scil. abnegationem sui, *audivi a Patre*? Qvis, quæso, ipsam operationem voluntatis audire potest?) Hanc igitur de Messia veritatem, verum hoc de Messia testimonium, cum non crederent Judæi: Assimilantur Diabolo, qui æqvè veritatis cœlestis adversarius est: quippe cujus defectu & ipse laborat, & a qua etiam alios mendaciis suis avertere laborat. Cujus rei in primâ statim hominum seductione egregium edidit specimen, ubi aptius avertendi a Deo voluntatem medium non inveniebat, quàm falsam verbi Div. interpretationem, & erroneos de S. Bono consequendo conceptus. Est ergo immotum argumentum: *Qualem veritatem Judæi non credebant, talem diabolus non habet. Atqui veritatem intellectus Judæi non credebant, E. Majori patet*: quia Judæi alias cum Diabolo in defectu & negatione veritatis non potuissent comparari: cum tamen dicta de Diabolo statim v. sqq. ad Judæos applicentur: *Ego v. quod veritatem dicam, non creditis. Minor*: quia veritas illa, quam non credebant, nulla alia erat, quàm propositio ista: Jesum esse Messiam s. lucem mundi, & Filium Dei, & credentes in ipsum habere vitam æternam, uti ex toto contextu probatum est.

Excipitur Jac. I. 19. quod Dei existentiam Diaboli credant, quodq; ex obsessis Theoreticam de Christo Veritatem, *teste Evangelica historia, sæpe confessi sint*. Sed R. (1.) Negare quidem nequeunt Diaboli existentiam Dei: nihilominus quoniam Deum sibi malum judicant, optarent potius falsum hoc esse, quod Deus existat. Id quod ex *horrore*, quem ad cogitationem existentiae Dei concipiunt, perspicuum est. Adeoq; adhuc verum est, eos in veritate primigenia non perstitisse; cum hodie semper contra eam nitantur, unde & *mendacia* h. e. verba rei ipsi non conformia *mè idia* Diaboli dicuntur, tanquam proprium quarti modi, quod de essentia Diaboli, quatenus Diaboli, est; secus ac olim, ubi veritatis cœlestis studiosus erat.

(2) Quamvis *existensiam Dei* credat, non tamen definit veritatis coel. defectu in plurimis aliis laborare Diabolus. Si enim veritatem theoreticam per lapsum non amisit, quomodo factus est mendax & pater mendacii, h.e. autor omnium errorum, & falsorum verborum? Scil. veritas mysteriorum Divinorum, ipsi concreata, est ea ipsa, in qua perstitisse negatur: quippe quam hodie in mera mendacia, errores & falsitates cum animo decipiendi convertit. Corruptissimum enim Intellectum ejus ac judicium esse, vel inde colligi licet, quod mortem Christi tanto illud o promovit, non sentiens, sibi ipsi se perniciem struere. Quæ depravatio Intellectus diabolici haud exiguum ad infelicitatem ipsius confert. Interim hoc non obstante potuit naturalis veritatis particulam cum perpetua incertitudine retinere.

(3) Quamvis unam alteramque de Christo veritatem possederit, tamen & in multis defecit, & cum perpetua dubitatione ea notitia conjuncta fuit. Quod vel è tentatione Christi in deserto apparet: Si enim verè credidisset, hunc esse Filium Dei, vix tanta stultitia de diabolo præsumi potest, ut à Deo Opt. Max. cœli & terræ Domino, adorari voluisset. Si vero quas veritates vel è Scriptura suffuratus est, vel per experientiam acquisivit; tamen illæ ipsius veritates non sunt, quippe ad quem ex intentione Divina non pertinent. Adeoq; non *veritatem* sed *mendacia & falsitatem* ipsi propriam esse, propter luminam à DEO, fonte veritatis, a versionem, adhuc rectè dicitur.

Obj. V. Ephes. IV. 21. Ubi *veritas in Christo* opponitur *vitijs Gentilium*. Unde rectè Luth. *αληθὴς* interpretatur *das rechtschaffene Wesen* §. 27. p. 32

Resp. Non negatur, veritatem etiam *animi sinceritatem* nonnunquam denotare: at vero inde nondum evincitur, semper actum potius voluntatis quam intellectus veritate indigari. Plerumq; enim ad veritatem doctrinæ revelatæ animo compræhensæ simul respicitur. Unde & hic expressè memorantur antecedentes Gentilium vitia *Intellectus tenebræ*, & causa alienationis à vita, quæ ex Deo est, statuitur *ignorantia*, quæ in illis est v. 13. Quibus opponitur vera de Christo doctrina, planè diversa à Gentilium corruptelis. *Vos autem ita Christum non didicistis*, h. e. ubi in doctrina Christiana informati estis, planè aliter ac Gentiles vivendum esse cognovistis, *εἰ γε αὐτὸν ἠγάπατε, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἐδιδάχθητε* (subintellige *ἐκ τῆς*: Sequitur enim) *καθὼς ὅτιν αλήθεια ἐπ' τῷ Ἰησοῦ*. (Conf. Rom. IX. 1. *ἀλήθειαν λέγων ἐν χειρῶν*) Sensus est: *Si modo eum, i.e. doctrinam ejus, audivistis, & si in eo, in doctrina de Christo,*

sto, *eruditieſtis*, & quidem ſi *ita* eam didiciſtis, *ut* illa citra omnes admixtos errores à Chriſto propoſita eſt, *wie es die Wahrheit iſt*. Quæ etiam Anglicanæ interpretationis videtur menſeſſe, quæ ita: *if ſo be, that ye have heard him, and have been taught by him, as the truth is in Jeſus*. Quid autem in Chriſto verum eſt, ſit etiam in animâ fideli verum, cum illud intellectu perceptum & mente & voluntate approbatur. Summa Apoſtolus vult: veram de Chriſto doctrinam poſcere pietatem infuſam atq; ſinceram, veritati cœleſti, quam Chriſtus docuit, conformem. Qui ſenſus ſimpliciſſimus eſt atq; faciliſſimus. Qvò & Noſtratium explicationes ferme tendunt, e.gr. *Balduni* ad h.l. *Si modo ex animo Chriſtianismum amplexi eſtis, doctrinamq; Chriſti pro cœleſti veritate agnoviſtis*. *Seb. Schmidij*. *Dummodo veritatem Evangelicam à puris verbi doctoribus audiſtis*. *B. Schomèri*. qui veritatem intelligit, ut & externo color: & falſis conceptibus opponitur.

Obj. VI. Joh. I. 17. *Alſo durch die Gnade verſtanden wird die ie- nige Krafft/die er ſeinen Gläubigen giebt in ſeinen Geböthen zu wandeln/durch die Wahrheit das rechtſchaffene Weſen/das in C. Jeſu iſt/dadurch der Menſch verläugnet das ungöttliche Weſen - - und züchtig/ gerecht/ &c. lebet. Tit. II. 11. 12. S. 18. p. 18.*

R. Egregia vero interpretatio! textum magis obſcurans quam illuſtrans. Ne quidem intelligi poteſt, quid velit h. l. illud: *das rechtſchaffene Weſen/das in C. J.* Quid ſi ſenſus eſſe debet: *Veritas* i. e. pietas, quæ in Chriſto Jeſu tanquam in ſubjecto eſt: quomodo tum cohærebunt ſe- qventia Brenneyſeniana: *dadurch der Menſch verläugnet &c.* Poteſt ne quis per alienam pietatem pius eſſe aliter, quam imputative? Si vero hæc mens eſt: *veritas* i. e. pietas, vel rectitudo Intellectus & voluntatis, quam doctrina Chriſti poſtulat: anne ſic veritas per Chriſtum facta legi Moſaicæ poteſt opponi? Nonne etiam lege Moſis *abnegatio impietatis* &c. mandata eſt? Sin vires piæ vivendi intelligis: ſaltem Scripturæ ſen- ſu vires ſpirituales nunquam *das rechtſchaffene Weſen/das in Chriſto J. iſt* appellatur, neq; ex verbis Eph. IV. modò explicatis id unquam extor- quebitur. Et præterea an Chriſtus aliter vires iſtas in homine efficit, quam per verbum & conceptus? Ut taceam hunc ſenſum textus hujus circumſtantiis planè non convenire. *Veritas* enim h. l. opponitur um- bris V. T. ſeu Legis Moſaicæ ceremonialibus ac typicis, ut ap. *Eusebium* x) *Neq; enim figuræ viſ tantum in illis* (Pontificibus, Regibus, & Pro- phetis nonnullis, ad præfigurandum verum Chriſtum unctis) *quantum*

G 2

η τῆς

(x) H. E. Lib. 1, c. 3. p. 13. v. Semicenturiam Annotat. Philolog. in N. T. M. Rabbelii hic ventilatam,

ἡ τῆς ἀληθείας ἐκδόσις, VERITAS ipsa per Servatorem nostrum exhibita. Gratia v. opponitur rigori Legis Moralis, cui, cum par nemo esset, confugiendum erat ad τὸ πλῆρωμα Χριστοῦ seu perfectam legis impletionem, atq; sic gratia DEI pro illa Christi gratia, quod legem pro nobis implere voluerit, per fidem acceptanda erat. Hic enim Scopus erat Johannis: proclamare finem Veteris, & initium N. T. ac indigitare illum, qui legem Moysis implere debebat, *Moralem* quidem perfecte obediendo, *Ceremonialem*, opere ipso præstando, quæ ibi præfigurata atq; adumbrata erant.

Obj. VII. Ex prædicatis & effectibus veritatis (pag. 33.) ut Joh. III. 20, 21. i. Petr. I. 22. Joh. VI. 23. qui locus explicatur, i. Petr. I. 15. Tit. I. 1.

Resp. (1.) ad Job. III. facile admitti potest hic sensus: Qui operam dat sinceritati, vel qui facit veritatem, i. e. illud, quod rectum & verè bonum est, quod tale est, quale esse debet (posito abstracto pro concreto) is venit ad lucem, h. e. examen actionum suarum ad lucem veræ doctrinæ institutum non refugit. Ubi obiter noto, veritatem hoc sensu à luce distinctam. Si enim qui veritatem operatur demum luci admo- vendus est: Ergo veritas non est ipsa lux: quod tamen Brenneysenius aliàs propugnat. v. §. 28.

R. (2.) ad i. Petr. I. 22. Nihil minus ex his prædicatis evincitur, quàm sensus veritatis Brenneysenianus. Si enim dicerem: animas vestras castas reddite per obedientiam Legis Mosaicæ. E. Lex Mosaica est ipsa obedientia vel castitas? Eo ipso enim, quod dicitur obedientia veritatis, & obedientia & castitas à veritate distinguuntur. Commodissime v. iterum veritatē interpretamur verbum Div. intellectu compræhensum, cui obedientiā præstamus, ubi voluntas juxta præscriptum ejus operatur.

R. (3.) ad Joh. IV. 24. Veri adoratores sunt, qui Deum ita adorant, ut in verbo præscripsit. Sic in V. T. erant veri adoratores, qui Deum juxta certos ritus ac ceremonias adorabant, quoniam hoc Deus ibi præceperat. In N. T. veri sunt adoratores, qui vel solo spiritu, s. mente, etiam citra ejusmodi externos ritus, Numen venerantur, sive precando id fiat, sive perfectiones Div. celebrando. Veritas enim h. l. iterum opponitur umbris ceremonialibus. Incommodè v. locus i. Petr. I. 15. huc conferri videtur: Non enim planè idem est: Deus est spiritus E. in spiritu adorandus est. Et: Deus est sanctus E. & vobis sanctè vivendum. Ibi enim tantum ad spirituales Dei naturam, non v. ad sanctitatem ejus, respicitur, & causa redditur, quare Deus potius spiritu, h. e. cogitationibus seu operationibus (mentis à Spiritu S. quidem sanctificatis) delectetur, quàm ceremoniis

ceremoniis externis & corporalibus: quoniam nempe Deus Spiritus sit, non corpus. Locum ad Tit. I. i. nihil contra nos facere ex supra dictis jam patere potest, & mox amplius patebit.

Ex quibus adeo nisi fallor apparet, non fuisse, eum peculiare sibi in nova veritatis interpretatione præsidium quæreret *Brenneys*. sed progredimur ad alia.

§. IV. Qv. II. AN VERITAS COELESTIS SIT INDIFFERENS? Sensus hic est: An veritas Cœl. quam supra descripsimus, salva fide & pietate, salva salute & gloria DEI, ignorari possit, vel ignorantia pravæ dispositionis, vel puræ negationis, ita ut nihil ad illos fines vel utilis, vel necessaria sit, (id enim est indifferens esse) adeoque contrarium liberè affirmari atq; defendi queat? Seu: an saluti &c. neq; profit neque obfit, siue verum de aliqua propositione divinitus revelata habeas conceptum, siue erroneum?

Indifferentis nostri seculi nihil magis est adversum, quam *Veritas conceptuum* de rebus Divinis Intellectu formatorum: quod in primis perspicere licet ex *Erici Fridlibii Untersuchung des Indifferentismi & Brenneysenii Tr. von der wahren Weisheit und wahren Glauben*. Ut res fiat clarior, breviter delineabo recentioris *Indifferentismi* faciem ex Lect. Publ. Dni *Præsidis* (Cap. IV. & V--ad XIV.) Ubi adeo videbimus primum, quid *positive* in se complectatur, deinde, quid *negative*. Primum quidem ponit in *Intellectu* aliquam notitiam, sed exiguam, generalissimam atq; ita indeterminatam, ut sub ea omnes cujuscunque Sectæ religiones latere possint. v. *Fridlib.* p. 34. In *Voluntate* v. ejusq; emendatione & religionis ponit, omneq; suum solatium in bonis operibus quærît. v. *Brenneys.* §. 49. *Fridlib.* p. 25. Unde mihi quidem videntur hæc sola in parte à *Gnosomachis* olim dictis differre *Indifferentistæ*, quod hi aliquam adhuc, quamvis exiguam, requirant notitiam veritatis: illi v. ut ait B. Jac. *Thomasius*, (y) *omni Christianorum cognitioni sic adversabantur, ut ne in Divinis quidem scriptis aliquam vellent exquiri scientiam, quod negarent DEUM aliud à suis postulare, nisi præclaras & bonas NB actiones.* (z) Removet a se Indifferentismus (1) omnes in Religione Christiana differentias. v. *Fridlib.* p. 21. Cum enim quælibet particularium Religionum sibi veritatem Cœlestem eamq; ad salutem necessariam venditet, *Indifferentistica* v. aut parum aut nihil in Intellectu veritatis requirat; Ideoq; ante omnia huic Religionum differentia insens sunt Indiff.

G 3

verba

(y) Orig. Histor. Philos. & Eccles. §. 23. p. 40. (z) v. de his *Damascenus* lib. de hæres. f. 585. Operi & obiter *Baron.* ad annum 809. n. 39. Tom. IX. Annal. J. 196.

verba sunt Dni *Præf. l. c. §. IX.* (2) Rejicitur obligatio ad certas credendi formas. (3) *Hereſe*, declaratio, & errorum in fide refutatio. (4) Communio cum quacunq; Ecclesia particularis Religionis: Unde *Separatismus*. Denique (5) ultimum Indifferentiarum criterium est *Odium Lutherianorum*. Quamvis itaq; *Brenneysenius* interdum veritate coactus videri nolit omnem veritatem intellectualem, cerebrinam (*Hirn Wahrheit*) rejicere; tamen utilitatem ejus vehementer coarctat, & insuper Conceptus mentis per integrum Tract. miserè traducit, tanquam rem parvi vel nullius momenti, rem cerebrinam, vanam, inanem, ad Christianismum parum aut nihil facientem, atq; adeò in eos ita ferme ubique fulminat, ut nihil honoris aut utilitatis nobilissimo huic Dei dono relinquare videatur. Inprimis in hoc singulare quid invenisse putat, quod perpetuò exagitat distinctos conceptus de *essentia Dei*. Ubique enim occasio sese offert in aliquo dicto de cognitione Dei, statim clamat: *Etwa mit vielen und distincten concepten von dem wesen Gottes?* § 18. quasi verò in tota nostra *Theologia* nil ageretur, nisi de *essentia Dei*, quam tamen unicè nontam refutandam, quam planè rejiciendam & scommaticè exagitandam, & atro colore depingendam sibi sumsit, uti ex omnibus paginis elucet. Idque omne sub specioso pietatis nomine. Quæ res ad nihil magis, quàm ad fascinandos Politicorum oculos, quibus accuratius hæc examinare non vacat, & Theologiam inprimis Lutheranam odiosissimam reddendam, apta nata est. Nec quisquam ferme ista legens, primo intuitu aliter credere potest, quàm *Brenneysenium* cum suis confortibus solum veram sapientiam, veram fidem & veram pietatem, possidere, ceteros omnes, inprimis Lutheranos, merum fucum habere, & umbram pietatis. Imò Theologiam nostram nil nisi rixas esse, nugas atq; tricas Scolasticas, stramen, stipulas, figmenta cerebrina. Planeque dolendum est, his ultimis temporibus inter nos exurgere, qui sanam doctrinam ferre nequeunt; illam pretiosissimam doctrinam Evangelicam, Libris nostris Symbolicis contentam, Ministerio B. *Lutheri* secundum misericordissimam voluntatem DEI è tenebris Papalibus magnopiorum solatio in lucem iterum protractam, & Regio sanguine obli gnatam! habentes speciem pietatis, sed virtutem ejus abnegantes? Quid enim est virtus pietatis? nonne fides, quam illi hodierni in merum opus legis transformant. Nihil præter rem hic dici, nihilq; Indifferentis affingi, singulæ allegatorum scriptorum paginae loquentur. Ex quibus pauca exempli loco huc transcribere suffecerit. *Brenneys. Tr. cit. §. 21. p. 23. lignum, stramen & stipulas appellat conceptus mentis de rebus*

bus Divinis, etiam NB. Scripturae ductu (nach Anlehung der Heil. Schrifft) *formatis.* 1. Cor. III. 11. 12. Ubi addit: Denn wenn gleich solche theoretische Concepten wahr seyn/so sind sie doch nur Stroh und Stoppeln/weil sie nicht durch die Kraft des Beistes in uns gewircket werden/ (quasi vero Spiritus S. non semper per Scripturam operaretur, ad cuius ductum tamen formantur) sondern von unserer eigenen activität des Verstandes dependiren. (Respicit ad Poirer Erud. solidam & superfl.) Denn das Evangel. ist eine Kraft Gottes Rom. I. 16. nicht aber unser Verstandes (egregia verò oppositio!) dahin alle die theoretische Conceptus gehören. (Ergo & Indifferentistæ conceptus de Veritate, sapientia, fide, hæresi &c. sunt stramen & stipula.) Locum 2. Cor. V. 16. ita interpretatur, daß der Apostel darauß gar nicht sehe / welche speculativische Conceptus sich einer von Christo gemacht habe, (vides? indifferens fuit Apostolo veritas Cœlestis) sondern ob er Christum ins Leben verwandele habe. Quod autem veritas conceptuum nihil faciat ad Christianismum aut ad gloriam DEI, ita clarè expressit: S. 50. Durch solche Concepten wird niemand ein Jünger Christi/it. Ist also ein gleicher Mißbrauch der Ehre Gottes/ wenn man dieselbe in solchen Concepten suchet / als wenn man siehet/daß auff den Bildern/die man zum 3. crath in der Kirchen aufgehendet hat/geschrieben stehet; zur Ehre Gottes. (Ergone tibi perinde est, quid quisq; de te sentiat? nonne honor est, ubi rectè de Viro aliquo ientio vel loquor, & prout merita ac virtutes ejus postulant?) Eadem veritas quantum ad conversionem & fidem Indifferentistis conferre existimetur, ex nova ipsorum methodo liquet, quod prius voluntas sit emendanda, quam intellectus informetur. (Brenn. S. 7. p. 6.) Unde Articuli fidei *Fridlibio* audiunt der Hirn Glaube. Atq; p. 55. die Schrifft redet von dem Glauben / der im Herzen ist (p. 25. dixerat, der Glaube bestehe in der Liebe Gottes und des Nächsten/ wie auch Verläugnung seyn selbst.) Der Autor hingegen redet von dem Glauben/der im Gehirn ist/ in welchen Gehirn nemlich die Lutherische Glaubens-Ärtelein fieden. Welcher Glaube Aufgeblasenheit / Haß / Reckermachen / Zorn und dergleichen Laster gebiehet. Videmus, quam parvi veritas cœlestis in conceptibus de rebus Divinis consistens apud Indifferentistas momenti sit. Associat se his ipsis sententiarum non solum sed & locutionum convenientiâ scriptum, cui titulus: das verdeckte und entdeckte Carneval, erster und anderer Aufzug 1701. in 8vo in *Mensibus Theologicis* (a) supra citatis enarratum, elaboratâ demum Disputatione mihi animadversum. Autor relationis vocat illud ein Pasquill wider das Evangelische Ministerium, atq; inter Autoris dogmata refert (1.) Es sey gar keine Veritas Intellectualis pag. 49. (2.) Der Libertinismus sentiendi sey etwas gutes, pag. 74. 75. 1q. Es sey ein unschädlicher Indifferentismus der Concepten ib. Ja in geistlichen Dingen sey er besser/als der Dogmatismus pag. 226. &c. Tandemq; idem de eodem addit: Consten redet er wie alle seine Rott- und Spott Gesellen / nennet die Orthodoxie die grosse Diana,

(a) Ann. 1701. Jun. pag. 210. 1q. n. IV.

Diana, spottet über die Hirn-Theologie / den Formul-Glauben / das Lutherische Pabstthum. Verè autem de his hominibus dixeris: Nesciunt, quid loquantur: Siquidem perpetuò opponunt, inter quæ tamen amica conspiratio est.

S. V. Nobis v, qui Divinum hunc thesaurum majoris æstimamus, *Veritas cœlestis minimè indifferens est.* Quin potius cognitionem illius ad antedictos fines non solum utilem, sed & necessariam esse judicamus. In nuda veritatis notitia acquiescendum non est: concedimus: Sed veritatem præ pietate parvi pendendam esse, meritò negamus. Quod adeò nunc primum in genere probamus.

(I) *ab ipsa Religionis Christianæ natura*, quippe quæ tanquam *veritatis cognitio* passim in S. Literis describitur. Ita enim Tit. I. i. Paulus se Apostolum dicit constitutum sec. *fidem electorum*, quam fidem statim interpretatur *ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας τῆς κατ' ἐυσέβειαν* (conf. I. Tim. IV. 3: ubi simile quid) Respici autem hic ad informationem Intellectus, patet (α) *ex ipsa voce*. Non dicit *πρᾶξις ἀληθείας*, sed *ἐπίγνωσις*. Cognoscere autem est rem intellectu percipere. (β) *ex officii Apostolici ratione*, quod erat docere. Nec enim aliter cognitionem veritatis hominibus in generare poterat, nisi per verbi prædicationem. Verba autem immediatè circa intellectum versari, itemq; τὸ docere, nec ipse Brenney. negare audet. (γ) quia *cognitio veritatis à pietate* expresse distinguitur. E. veritas non est ipsa pietas. Sensus igitur est: Theologiam Paulinam, propter quam aliis instillanda sit Apostolus, i.e. doctor immediatè à Christo missus, consistere in cognitione veritatis, non physicæ, & naturalis, sed ejus, quæ directæ est ad *ἐυσέβειαν*, h.e. verum Deicultum, ad normam verbi Div. exactum. τὸ κατὰ vel restringit, vel finem indicat. Quanta igitur necessitas est ipsius Religionis Christianæ, tanta est necessitas cognoscendæ veritatis cœlestis. Idque ex his porro argumentis:

1) I. Tim II. 4. *Quidquid Deus vult, ad illud omnes absoluta necessitate obligamur, illud etiam sine dubio maxime salutare atq; proficuum nobis est.* Atq; *Ut omnes* (etiam Gentiles Imperatores, quippe pro quibus orandum erat) *Religionem Christianam amplectantur*, atq; ita salventur, Deus vult, voluntate quidem Evangelica, ed quæ propterea nihilo secius nos obligat, & cui resistere gravissimum sibi attrahit judicium. Væ enim illi, qui voluntati DEI repugnat! Quomodo a. hoc vult? An ut cœco impetu ad cultum ipsi voluntate præstandum citra intellectus informationem ruant? Hæc quidem est Indifferentistica methodus, sed Deo aliter visum est; nim. ita hoc vult, ut (α) *ad cognitionem* perveniant, neque ad qualem

qualemunque, etiam erroneam, sed (β) *veritatis*. Non ergo nobis perinde esse debet, an in aliquo doctrinae Coelestis articulo erremus, an minus: quoniam illud contra voluntatem Divinam est. *Veritatis a. cognitio* hic nihil aliud est, quam Christianismus, seu medium ad salutem, quam DEUS omnibus destinat, perveniendi. Conf. Joh. XVII. 3. Eadem vs. seqq. in eo consistere dicitur, ut credatur unus esse DEUS, & unus Mediator DEI & hominum, qui semet ipsum dederit *ἀντίλυτρον* pro omnibus, & quidem eum in finem, ut hoc publicè prædicaretur. Adeò ut & Paulus statim v. 7. testetur, & se positum esse ad hoc prædicandum, quippe qui sit Doctor Gentium in fide & veritate. Quæ omnia singulaque, nisi qui cæcis oculis nil velit videre, ad intellectum vel solum, vel saltem primò pertinent.

2.) Joh. VIII. Q. *Propterea cognoscendum est, ut per illud tanquam unicum medium liberemur à peccatis, illud salva fide ac pietate ignorari nequit.* Ratio est, quia fides pietasque cum servitute peccati consistere nequeunt. *Atqui veritas cognoscenda est propter hanc causam.* E. Min. Prob. ex verbis Christi v. 31. 32. *Si vos permanseritis in verbo meo, verè eritis discipuli mei, & cognoscetis veritatem, & veritas vos liberabit, & quidem à peccato v. 34. i. e.* Si quæ jam percepistis, quibus etiam assensum aliqualem præbuitis, non iterum in dubium vocaveritis, aut ex animo elabi siveritis, sed consideratione vestra dignati fueritis: tunc cognoscetis cum certitudine, vera esse, quæ vobis dixi. Cumque ita fieri nequeat, quin fiduciam quoque in me ponatis, peccata vobis remittentur, atque ita per inhabitantem Spiritum ad sedulam peccatorum fugam instigabimini. Quæ a. veritas hic intelligenda sit, & quomodo veritas hunc effectum aliter præstare nequeat, nisi ut primò informet intellectum, mox verò spirituales in corde generet motus, superius dicta edisserunt. Quin tanta hujus veritatis: Jesum esse Messiam & Filium DEI, cujus beneficio lucem vitæ habeamus, necessitas injungitur, ut, *nisi credatur*, liberari à peccatis nequeamus, sed in peccatis nostris moriendum sit. v. 21.

3.) Joh. XVII. 17. *Quic. per veritatem à Patre sanctificandi sunt, is veritas tanquam medium sanctificationis utique cognoscenda est.* Ratio est: quia nisi per intellectus cognitionem veritatis vis sanctificandi ad voluntatem pertingere nequit. Quidquid enim verbum est, illud primò

primò & immediatè ad intellectum pertinet. Verba enim sunt conceptus, concedente Brenneyfenio. Conceptuum verò *πρῶτον δεκτικόν* est intellectus. Atqui *veritas est verbum*.

[II] *à fine revelationis*, qui est, ut revelata credantur, Joh. XX. 31. Credi autem nil potest, nisi cognitum. Et primus hic atque immediatus omnis revelationis scopus est, ut, quod cognitum antea nobis non est, per revelationem fiat cognitum. Unde primus ejus finis *διδασκαλία Doctrina* 2. Tim. III. 14. Nam quidquid scriptum est, ad *Doctrinam* nostram scriptum est. Rom. XV. 4. 1. Cor. X. 11. Neque potest ulla excogitari ratio, cur DEUS mysteria revelaverit, cur veritatis suæ cœlestis divitias tantâ ubertate in Scripturâ effuderit, cur frequens & accuratum ejus scrutinium Joh. V. 29. diurnam nocturnamq; Legis h. e. Scripturæ lectionem, ac meditationem commendaverit Deut. VI. 6. 7. 8. 9. Psalm. I. 1. sequi conceptus inde non sint formandi, si in exigua, confusa, & superficialiaria notitia sit acquiescendum, si perinde ipsi sit, quales conceptus de ipso foveas; si deniq; mysteriorum Div. cognitio præ praxi bonorum operum sit negligenda. Quidquid ergo DEUS revelat, id cognoscendum est cuique, quantum potest.

(III.) *Ab ipsa Fide ejusq; indole*. Non solum enim primus fidei conceptus, quam primum vox auditur, notitiam insinuat: sed ne quidem generari fides etiam cordialis (*der Herzens-Glauben*) potest sine prævia veritatis cognitione. Impossibile est enim fiduciam ponere in eo, quem juxta cum ignarissimis novisti. *Quomodo enim credent, de quo non audiverunt?* Rom. X. 14. Non a levem & perfunctoriam fides, quæ est *ὑπόστασις, firma fiducia*, exigit notitiam, sed accuratam & solidam. Ceteroqui enim cum perpetuis dubitationibus conflictandum erit, anne in vera ad vitam æternam via constitutus sis, anne fortè erroneo & falso fundamento omne tuum solatium superstructum sit. Qua de causa Timotheum adhortatur Paulus, ut ea, quæ ipsi scribat, animo probè recondat, & intelligat, speratq; fore, ut DEUS ipsi det *σύνεσιν*, accuratam intelligentiam in omnibus 2. Tim. II. 7. Ita 1. Cor. I. 5. DEO gratias agit; quod Corinthii *ἐπὶ παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει*. Ecce non tantum notitiam, sed omnem notitiam, non tantum verbi notitiam, sed omnis verbi notitiam, laudat, nec laudat tantum, quod eam fuerint affecti, sed quod divites in ea facti fuerint, ita Dnus Praeses ad b. I.

(IV.) à *natura omnis praxeos*, quæ præviā veritatis cognitionem, tanquam fundamentum suum, necessario supponit. Nihil certè absurdius fingi potest, quàm primò agere, deinde verò cognitionem non tam quæri, quam ultrò lequi. Quomodo, quæso, architectus ædificare potest, nisi antea noverit artem ædificandi? quomodo scriba scribere, nisi linearum ideas animo impresserit, si modum in charta eas exprimendi adhuc ignoraverit? Praxis requirit scientiam anteambulonem, sicut ambulatio nocturna lucernam Ps. CXIX. *Si quis enim interdiu ambulat, non offendit; bujus enim mundi lucem adspicit. At si quis noctu ambulat, offendit, quia lumine caret.* Joh. XI. Atque hæc est ratio omnium disciplinarum practicarum. Nam omnis operaturus finem prænoscat oportet, nisi frustra operationem suscepturus. Nec proletariè tantum, sed accuratè finis naturam pernoscat; ne fortè nubem pro Junone, diabolum pro DEO amplectatur. Prænoscat oportet subjecti rationem & requisita ad operationem feliciter subeundam necessaria. Prænoscat denique & probè pernoscat genuina media, finem verè efficientia, ne spuria & sub bonitatis specie blandientia genuinorum loco eligat. Unde Philosophiæ Practicæ Doctores, & ipse Dr. *Thomasius* in hoc toti sunt, ut solida i. e. ex immotis rationibus & fundamentis, hisque ex intimis Moralitatis recessibus petita, principia ipsi praxi substernant. Quid igitur absurdi est: si & in Theologia præcedat accurata *ἐννοεῖς* notitia, ut, antequam DEUM & proximum amemus & nosmet ipsos abnegemus, doceamur, quis sit is, quem amare debeamus, & quæ in nos contulerit beneficia, cur eundem amare debeamus, & quid simus nosmet ipsi, & cur nos abnegare debeamus, & quæ in re verus DEI amor veraque abnegatio sui consistat? Sine quibus omnibus cæcus est amor & bruta stolidaque abnegatio, quæ semet ipsum odio proleqvitur. Et, quæso te, quomodo ulla ratione grata tibi officia servus præstare potest, ubi, quid gratum, quid utile tibi sit, adhuc ignorat, ubi de agendis ritè nondum informatus est? Quanto graviores in Christianismo sunt rationes, scientiam non tralatitiam, sed exactam praxi præmittendi: Eò quod disertis verbis DEUS in V. Noq; T. revelavit, se nolle ad humanæ rationis arbitrium coli, sed ad suæ voluntatis præscriptum, non esse cuilibet agendum, quod in oculis suis rectum videatur, sed ad præcepta Div. esse attendendum, neque declinandum vel ad dextram vel ad sinistram Devt. IV. 2. Cap. V. 32. Cap. VI. 6. Cap. VII. 8. 32. Num. XV. 39. Esa. XXIX. 13. Matth. XV. 9.

XV. 9. Unde quanto magis corruptus est per lapsum hominis intellectus, tanto majori cum cura verbum DEI legendum atque scrutandum, ut lumen Veritatis Coelestis, voluntatis Divinae splendor, in intellectu accendatur, ne peregrinum ignem sanctuario intulisse videamur. Cui argumento ingens accedit robur, si consideres, non modum tantum, quo coli velit, sed & motiva & causas ad cultum inflammantes, à DEO esse revelatas. Quid Prophetæ in V. quid Apostoli in N. T. aliud agunt, quam ut ad poenitentiam, ad fidem in Christum, ad Charitatem DEI & proximi, homines excitent, nec excitent tantum, sed rationes plurimas, immotas & irrefragabiles adducant, quibus convicti vitam in melius mutare, aut si in fide & vita Christiana jam consistant, in eadem contra varios daemonis, mundi & carnis insultus conservari, & augmenta capere possint, debeantque. Hæne rationes, hæc vincula credendi & amandi, quæ tamen merè ad intellectum, non ad voluntatem, nisi in quantum illam ad agendum movent, pertinent, frustra sint revelata? Vel in solis Epist. Paulinis non est ullus fere versus, quin aliquod in se contineat motivum ad fidem & pietatem, vel ab immensis beneficiis Creationis, Redemptionis, Sanctificationis, horumque iterum particularissima ratione, ut pote Christi persona, incarnationis mysterio, vitæ rebusque gestis, miraculis, doctrina, passione, resurrectione, & infinitis talibus desumptum. Hæc autem omnia nil aliud sunt, quam conceptus mentis. Consistunt enim in verbis. Verba autem fluunt è conceptibus, secundum *Brenneys*. Quomodo ergo in conceptibus mentis posita veritas coelestis, à qua tot pondera pietatem urgentia dependent, tam parvi momenti esse potest, ut nihil ei cum praxi voluntatis sit commercii? quomodo & Articuli fidei rei *cerebrinae*, inanis, nomine salva pietate exagitari possunt? Hoc enim certissimum: Crescit amor DEI, quantum ipsa cognitio crescit. Infans non magis amat aurum, ac aliam rem splendentem, eò quod pretium rei ignorat. Hoc magis autem DEUM amabis, & propter DEUM etiam proximum, quò magis cognosces, quam excellentissima, quam mysterio plenissima natura sit, quam admirabilis ex DEO & homine composita substantia sit Christus, quid quantumque DEUS, quid Christus nostri causa & fecerit, & passus sit. Quo minus autem veritatem hac in parte cognoveris, tantò minus amabis. Verus enim amor ex veris, non erroneis, non ex spurcis fontibus profluere potest. Vel mille argumenta pro veritatis coelestis praestantia possent adduci, nisi hæc jam
suffi-

sufficerent. Uberius autam hæc proleqvutus est Dnus Præses in Lect. Publ. Cap. VI.

§. VI. Excipitur quidem hic, non omnem veritatis notitiam, sed illam curiosam, ad certos Articulos, Formas, Catechismos, dimensam, invidioso illo nomine traduci. Unde etiam nuperus *Novorum Colloqviorum* autor ait: (b) *Wobey zuerinnern / daß / wenn wir von einer zulänglichen Erkänntniß reden / wir durchaus keine Syllogismos in Barbara oder Catharina begehren / oder einen Folianten / wie Qvenstedii Systema, wollen auswendig gelernet wissen / oder alle unnütze Formeln de Communicatione idiomatum, de supposito, hypostasi, de materia cœlesti & terrestri, it. Die elend Scholastische Pneumatic mit allen Distinctionibus und Subdistinctionibus verlangen: Sondern wir sind zufrieden / wenn der ganze Catechismus auff einem Blätchen / oder etliche Zeilen stehet / und in einer rechtschaffenen Liebe zu Gott und Verleugnung sein selbst sich ausdrucket.*

Sed utinam illi homines tandem rectè intelligere vellent mentem Theologorum, qui nunquam integrum Systema ad fundandam fidem, & cuique memoriæ mandandam requisivere! Ne adeò in ipsos quadret, quod hic ipse citatus aliis Theologis nostris objicit, nim. *Daß sie bißher in die Luft gestrichen haben.* Anne, quæso, integrum armamentarium ad cuiusque militis instructionem est necessarium? Leges in Rep., non opusest, singulæ à singulis ut sciantur, modò ne à tota communitate totum corpus ignoretur, & quilibet tantum sciat, quantum ad ipsum pertinet. Nec ipsa S. Biblia integra ad fidem cuiusque simplicis generandam atq; conservandam requiruntur, aut memoriâ teneri possunt: Ergone frustranea & nullius usus sunt? Annon ad incrementum in fide obligamur? Cuilibet tantum inde hauriendum, quantum ætas, facultas, ingenium, occasio, vitæ genus permittunt aut postulant. Ac præterea summopere cavendum, ne vel sub specie simplicitatis ignorantia affectetur, exemplo fratrum ignorantiae, vel sub specie pietatis quidlibet credendi sentiendi que libertati fenestra aperiatur. Si quidem utrumque citra revelantis contemptum ægrè fieri possit. Nostra v. hæc contemptui veritatis intellectualis & conceptuum satis directè sunt opposita: ut aëra verberasse minimè dicendi simus.

§. VII. Ex superiori quæstione, quæ generalior est, specialiores aliæ nascuntur; nim.

(1.) *An homo ad certas veritatis cœlestis partes ante conversionem necessario cognoscendas, obligatus sit?*

(2.) *An homo obligatus sit ad specialiores & determinatam veritatis cœlestis*

H 3

(b) *Neuer Unterred. von P. S. Q. A. 1701, Mart. p. 226.*

coelestis cognitionem, (seu ad incrementum fidei etiam illius quæ creditur?)

(3.) *An homo obligatus sit ad veritatem Cæl. contra adversarios defendendam, & errores oppositos refutandos,*

(4.) *An eorum, qui uni veræ & salvificæ Religioni addicti sunt, dissensus in nonnullis Veritatis Cæl. partibus, indifferens sit?*

§. VIII. Ad primam Resp. Aff. Mens autem thesæ hæc est: Non docemus, homini universum veritatis Cæl. corpus, singulasque ejus partes cum specialissima ac determinata singularum declaratione plenè perfectèq; cognoscendum esse, priusquam in Christum credere, pietati studere, atq; gratiæ DEI suæque salutis certus esse possit. Si quidem vel simplicissima de DEO notitia & prima Christianismi rudimenta jam aliquem in voluntate pium motum, quamvis imperfectissimum, producere possunt. Neq; etiam statim propter errorem aliquem Intellectus damnari hominem credimus, modò ne ex sua natura ita comparatus sit, ut impediatur, quò minus fides in Christum subsistere possit. Tunc enim homo damnatur, non propter errorem istum intellectus, quatenus error est, sed quod fide caret, quam error iste ex sua natura destruebat. Ceterum DEUS errores homini, quibus citra malitiam adhæret, propter Christum, qui nobis etiam *Sapientia* factus est, clementer condonat. Falsò igitur ista omnia Theologiæ nostræ imputantur, quando dicitur: (c) Man halte sich in solchen Fragen auff / die nichts zur Sache thun — mann meine / man könne sich nicht ändern / man wolle den erst ausgegrübelt haben / auff was art und weise der ewige Rathschluß Gottes über ihm beschlossen sey / oder wie Gott von Ewigkeit her seinen Sohn gezeuget / und durch ihn die Welt erschaffen sey / auff was art und weise daß ausgehen des Heil. Geistes geschehe? &c. meine / man müsse erst mit solchen Fragen fertig seyn / ehe man anfangen könne GOTT zu lieben. Neutiquam ista sunt principia nostra. Sed hæc est Scripturæ & Ecclesiæ nostræ sententia. *Notitiam veritatis semper dirigere praxin in quibuslibet praxeos partibus, neque quidquam agi posse, nisi primò sciatur, quid agendum sit, neq; etiam rectè agi posse, nisi noveris, quomodo: quoniam omnis scientiæ particulas & gradus statim subsequi debeat actio* (verba sunt Dni Præsidis l.c. Cap. IX. §. II. ubi specialius rem declarat.) Adeoque converti voluntatem ad DEUM non posse, nec spem salutis concipere, nisi intellectus in certis Veritatis coelestis partibus, præsertim fundamentalibus, antea informatus sit. Sed inquit Brenneys., Es ist eben so schwer zu beschreiben / was zur Grundlehre gehöre. Sententiam suam §. 49. exprimit: Er sihet / daß diejenige Punkte, die ihn leiten zu der Erkenntniß seines Elendes / welches die wahre Buße ist / und der Liebe Gottes /

tes/ welches der wahre Glaube ist/ die fundamental - Articuli seyn / die aber gar
 wenig seyn: Nos præter superius (d) dicta ita respondemus: Illæ Veri-
 tates, sine quibus fides subistere nequit, sine dubio principem tenent
 locum, earumque propter suam immediatam cum ipsa Salute conne-
 xionem obligatio est maxima. Per fidem a. non intel'igo amorem Dei,
 sicut Brenneysenius cum Thomasio: Sed individualement ejusmodi propo-
 sitionem è verbo DEI collectam, cum fiduciali voluntatis motu favivi-
 ter in ea acquiescente; nim: *Ego sum justus propter meritum justitiæq;
 Christi mihi imputatam, adeoq; de gratia Dei & salute mea certus* (e)
 Namq; Divina veritas est: Per solam fidem justificamur: *Si enim iusti-
 camur xwεis έργων νόμος, sine operibus Legis Rom. III. 28. Si beatitudo
 illius est, cui Deus justitiam imputat xwεis έργων Rom. IV. 6. E. p. r. so-
 lam fidem. Causa autem, cur Thomasio fidem ponat in amore DEI,
 mihi quidem videtur hæc esse, quod notio Amoris ipsi tam generalis est
 ut amorem ac voluntatem unam eandemq; rem esse existimet. Ita e-
 nim in hypothesebus Poireto præmissis (pag. 6. §. 4.) *Et anima & spiri-
 ritus duas potissimas facultates moventes habet, quibus homo, uti figura
 corporis, à reliquis creaturis distinguitur: AMOR & LUMEN, quorum
 illud VOLUNTAS dicitur, hoc INTELLECTUS.* Cum itaque Fiducia,
 essentialis fidei pars, etiam consistat in operatione voluntatis; seqve-
 retur, etiam hujus fiduciæ in Christum genus esse amorem Dei. Sed
 nonne tutius erat cum Scriptura loqui, quæ fidem ab amore DEI expres-
 sè distinguit. Regula autem Brenneysenii: (p. 52.) Wenn Glaub und Liebe
 bey einander in der Schrift gesetzt werden/ so differiren sie ut majus & minus, oder
 Glaube ist Liebe zu Gott/ eine Liebe die Liebe zu dem Nächsten; omnino nulla
 est. Contrarium vel ex hoc clarissimè elucet, quod præceptum de amo-
 re DEI perfectissimo maximum legis præceptum est. Jam v. ex Lege
 nemo justificatur Rom. III. 20. ac salvatur: per fidem v. justificamur
 v. 26. 27. Fides ergo & amor DEI non potest unum idemq; esse. Quàm
 absurdum enim esset, quoties fides operibus Legis in Articulo Justif. op-
 ponitur, intelligi solam charitatem erga proximum, alteram Legis par-
 tem! Neq; exceptio Brenneysenij quidquam efficit §. 76. quando ex
 Luc.*

(d) Sect. I. Didalcal. §. VI.

e) Cur Fidem per ejusmodi propositionem individualement intellectus practici,
 assensu approbatam, & cum motu fiduciali conjunctam, describam, causa hæc est,
 quod ita clarissimè cernere licet, quomodo Fides primò & immediate in mera
 passione consistat. Nam si v. gr. captivo hanc propositionem annuncies: *tu
 es liberatus*: quid agit, quæso? nil sanè, nisi ut istam intellectui suo imprimi
 patiat, & voluntate in ea acquiescat.

Luc. XVII. 3. sq. aliisq; dictis probare conatur, *novam obedientiam non esse consequens fidei, sed ad essentiam fidei pertinere*. Nam & nos concedimus, unam eandemq; fidem esse, & quæ in actu Justificationis universalem propositionem Evangelicam individualiter sibi applicari patitur, justitiamq; Christi, hac propositione exhibitam, eo ipso fiducialiter apprehendit, & quæ obedientiam DEO placentem sicut arbor fructum progenerat, seu quæ per charitatem efficax est. Novimus enim fidem & vires spirituales in Regeneratione Intellectui & Voluntati à Deo donatas unum idemq; esse. Sed inde non sequitur; Ergo ipsa nova obedientia ad fidei justificantis essentiam pertinet. *Excipitur* quidem, *fidem ad entia moralia vel spiritualia pertinere, harum verò essentiam & formam à diversis effectibus dependere, unde adeò non absurdè dicatur, hominem avarum à voluptuoso & ambitioso specie differre.* pag 102. At v. sic inverte potius argumentum: Quod si enim à diversis objectis diversæ nascuntur entium moralium vel spiritualium formæ, si specie differunt, quæ diversos habent effectus: Ergo & nova obedientia à fide justificante specie differt, adeoq; non est de fidei Justificantis essentia. Dicis: Una tamen virtus utrumq; producit effectum: nam & fides est, quæ justificat & quæ sanctificat. Resp. Non vero una eademq; virtus est fidei objective considerata, & respectu diversorum effectuum. Unus enim homo est, qui & lacrymatur & ridet, & tamen potentia videndi & lacrymandi non est unum idemq;. Una voluntas est, quæ & amat & odit. Ergone & potentia amandi & potentia rem odio prosequendi sunt ejusdem essentiae? Vel, ut propius ad rem accedamus: Ex amore Dei sequitur & amor proximi & odium mundi. Ergone hæc omnia ejusdem sunt essentiae? Si enim exigua aut nulla differentia esset inter fidem justificantem & novam obedientiam; quare Apostolus hæc omnia tam sollicitè distingueret? Dicit enim Rom. IV. 5. *Τῷ ᾧ μὴ ἐργαζομένῳ, πιστεύοντι ὅτι τὸν δικαιοῦντα τὸν ἀσεβῆ, λογίζεῃ ἢ πῶς αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.* Quidquid ergo est operans, illud non potest ad essentiam fidei justificantis pertinere. Atqui Nova obedientia est operans. E. Excipit iterum *Brenney* p. 103. Wenn in der H. Schrift der Glaube den Werken entgegen gesetzt wird/ so werden nicht die Werke verstanden/ die aus dieser reinen Begierd/ oder aus dem Kindlichen Geist fließen/ sondern die der Mensch aus Furcht für der Straffe des Gesetzes nach dem Knechtlichen Geist verrichtet Rom. VIII 1 sq. Sed hæc regula iterum fallit. Nam sanè nunquā Scriptura, ubi de justificatione agitur, distinguit inter opera ex Spiritu adoptionis, & Spiritu servitutis nata. Locus Rom. VIII. 1. ineptè allegatur. Ibi enim non agitur de justificationis actu, sed fructu;

fructu. Neq; dicitur, quod per τὸ ἐκπεπαισμένον κατὰ νόμον homo iusti-
 ficetur, sed quod istiusmodi homo, qui in C. J. est, per fidem scil. in ver-
 bo eum apprehendentem, & sec. spiritum ambulat, jam iustificatus sit,
 adeoq; damnationi non amplius obnoxius. Præterea refutatur per
 ipsam generalitatem literæ. Fides enim planè omni operanti opponi-
 tur, quocunq; nomine veniat, imò tali operanti, qui non solum ex metu
 pænæ operatur, sed etiam ex spe mercedis v. 4. Quia in re observare licet
 singulare exemplum miserandæ cœcitatæ horum hominum, ex odio
 Lutheranae Religionis haud dubiè ipsis natæ, quod in clarissimis de Ju-
 stificatione dictis, quæ vel simplicissimus Christianus statim intelligeret,
 veritatem cœlestem cernere nequeant; sed potius pervertant sub pie-
 tatis prætextu: cum tamen *clavem Scripturæ* sibi à Deo datam glorientur.
 (v. Br. p. 8. §. 9.) Certè nemo verè pius, ubi ejusmodi dicta in timore
 Domini secundum conscientiam ponderaverit, dubitare poterit, quin
 opera omnia è justificationis actu penitus exclusæ sint. Hæc igitur de ipsa
 fide priùs evincenda erant, quàm, quæ ad fidem fundandam require-
 rentur veritates, edisleri posset. Sed jam porrò docemus, *Fidem* veram
justificantem necessarium anteambulonem requirere *pœnitentiam*, pe-
 disleq; quam vero *bonam voluntatem* h. e. propositum nunquam amplius
 peccandi, sed pietatem sincerè sectandi. Sicut enim *Pœnitentia* removet
 obstacula fidem generandam impediencia: ita *bona proæresis* etsi fidem
 causaliter non conservet, efficit tamen quò minus vita fidei iterum
 exstingvatur. Fieri enim non potest, ut fides justificans cum voluntate
 peccandi subsistere queat. Planè absurdum hoc judicat Apostolus,
 Rom. VI. *Quotquot*, inquit, *mortui sumus peccato, quomodo amplius vi-*
cturi sumus in eo? & Gal. II. 17. *Quod si enim studentes per Christum iusti*
fieri, reperimur tamen ipsi quoq; peccatores: ergo Christus peccati minister
est? absit. Sincera ergo Ecclesiæ doctrina est: *Quod bona opera veram*
fidem (si modò ea non sit mortua, sed viva fides) certissimè atq; indubitato
sequantur, tanquam fructus bonæ arboris. (f) Sequitur ergo: Sine quibus
 veritatibus tum veræ Peccatorum, Originalis pariter atq; actualium,
 agnitio, dolorq; agnitionis practicæ comes, tum bona proæresis nasci
 non potest, illæ à convertendo ignorari nequeunt. Facile autem pa-
 tet, non solum eas hic veritates intelligi, quæ fidem, tanquam uni-
 cum salutis à parte hominis medium, quæ pœnitentiam, quæ bonum
 propositum seu novam obedientiam in homine proximè & immediatè
 efficiunt, quales sunt Articuli de Peccato, de Lege DEI, de benevolæ

I

DEI

(f) Epit. Form. Concord. Art. IV, de Bon. Oper.

DEI Patris voluntate, de Redemptione Christi, de Gratia Spiritus S. de Bonis Operibus, de Officiis hominis Christiani tam generalibus quàm specialibus (quotquot nempe horum ita comparata sunt, ut citra illorum notitiam quæ dicta sunt, in homine generari nequeant:) sed etiam vel maximè doctrinam de Fine, seu S. B. tam *objectivo*, quàm *fructivo*, seu de DEO Trinuno, & visione ejus *Beatifica*, cognoscendam prærequiri. Quisquis enim finem ignorat, quomodo de mediis sollicitus esse potest? An qui nescit aut negat vitam æternam, per fidem ejus particeps fieri unquam stubebit? His jam ita positis nequidem opus esset, specialius hic determinare, quænam præcise Veritatis Cœlestis partes cognitu homini tam necessariæ sint, ut iis ignoratis converti atque salvari nequeat. Propter diversitatem enim subjectorum prudentiæ Pastorum & cujusque conscientiæ hoc relinquendum esse videtur. Sæpiissime enim vel unus aliquis scrupulus circa dogma aliquod fidei potest obstare; quo sublato statim conversio subsequitur v. gr. si quis grandi aliquo peccato commissio dubitaret, anne fortè detur terminus gratiæ peremptorius? anne forte ille, qui in grave aliquod peccatum inciderit, ad reprobos pertineat, nunquam in gratiam recipiendus? anne prius proximò fortè læso satisfaciendum sit, quàm DEUS peccata remittat? sanè fiducia in DEO collocari nequit, nisi rectè hac in parte informatus fueris. Interim si nobis ob oculos ponamus hominem planè simplicem, primum ad fidem accedentem, & eandem S. S. Cœnæ usu confirmaturum: ei, Dno *Præsidente* judice, (g) simpliciter scita necessaria erunt sequentia: (1.) DEUM esse, qui bona imperet, mala prohibeat, illa *præmiis*, hæc *pœnis* æternis afficiat. (2.) Hunc in personis Trinum esse, *Patrem*, qui nos creaverit, *Filium*, qui nos redemerit, *Spiritum S.* qui nos sanctificet. (3.) Se esse *peccatorem*, peccata vero justissimam DEI *iram*, temporales item & æternas *pœnas* promereri. (4.) DEUM tamen nostri *misertum esse*, misisseq; *Filium* suum, qui peccatorum pœnas nostri loco lueret, nobisq; æternam vitam assereret. (5.) Hunc *Filium hominem factum*, pro nobis *passum*, *mortuum*, *sepultum*, *resurrexisse*, in cœlos adscendisse, universum orbem gubernaturum, imò *venturum* aliquando, & *judicaturum* mundum. (6.) Propter hoc *Filii sui meritum* velle DEUM ei *peccata remittere*, & vitæ æternæ hæredem constituere, si de peccatis suis *pœniteat*, & omnem *fiduciam* suam in *Christo* collocet. (7.) Ut fidem possit concipere & roborare, *Baptismum* fusc-

(g) In Colleg. Msto sup König. quæst. An detur certus credendorum catalogus? de Art. Fid. §. IV. 1

piendum, *verbum DEI* audiendum, & S. S. *Cœnam* usurpandam esse. (8.) Præterea pro tantis beneficiis *piè vivendum* esse, & omnes suas actiones ad Legem DEI, Decalogo compræhensam, dirigendas esse.

(9.) Id si fecerit, Iperandam esse post mortem *resurrectionem ad Vitam æternam*: si verò non crediderit, & impiam duxerit vitam, *æternum perituum* esse. *Sine his neminem Christianum esse posse arbitrat* Dñs Præles. Hæc autem si pia simplicitate complexus fuerit, neque his adversus error mentem intraverit cum malitia, salvum fieri posse credit.

Quamvis ab ingenioso & adminiculis proficiendi gaudente, plura requirantur; neque in simplici hac notitia acquiescendum sit.

Ex quibus adeò patet, qualis ante conversionem notitia requiratur. Patet etiam obligatio ad certa veritatis Coel. capita ex necessario cum poenitentia, fide ac pietate nexu. Siquidem in superioribus evictum est, partim ex fidei natura, non posse illam generari, nisi ex auditu seu perceptione verbi; partim ex natura omnis praxeos, quæ cœca, imò nulla est, nisi notitia veritatis in intellectu faciem præferat voluntati. Denique id etiam ex ipsa argumentorum contrariorum infirmitate elucebit, quorum aliqua nunc afferenda, Specialius enim hæc omnia, ut & reliquas quæstiones, persequi prolixitas vetat.

S. IX. Obj. I. *ab exemplo Christi & Apostolorum.* Wir finden ja nirgends / inquit Brenn. S. 10. in deren Schrifften daß sie an dem Verstande ihres Zuhörer gekünstelt hätten / demselben mit gewissen und distincten Concepten von dem Reich Gottes zu erfüllen &c. quod exemplo sermonis montani confirmat S. 12. Wenn wir die ganze Rede -- auff dem Berge -- durchsehen / finden wir nicht das geringste / daß zu Polirung des Verstandes gehöre. Ubi addit: Ja er giebt denen die mit dem Verstande zu thun haben / eine gar traurige und harte Lektion: Es werden viele zu mir sagen &c. i. e. Haben wirs uns nicht blutsaur werden lassen / die Geheimnisse deines Wesens in gewisse Concepts zubringen / solche andern vorgetragen / und die sich darnach nicht richten wollen / vor Reher erkläret: Denn es ist bekant / daß das Wort Weissagen so viel als Lehren heist. Itemque ex Luc. XIV. 25. S. 16. Da er denn abermahl den armen Leuten von gewissen speculativischen und zum Verstande gehörenden also genannten Glaubens-Artickeln nichts vorsagt: Sondern von dem Wissen die Sache wil angefangen wissen / und des Verstandes dabey ganz vergisset. Secus ac hodie Judæum vel Turcam convertentes. Sic etiam Fridlib. p. 8 9. Die Apostel sagten zu Anfang des Christenthums mit wenigen Worten: Thut buße -- Evangelium. Und wann sie sich hiezu von herken bekannten / war es schon gut. Niemals haben die Apostel die Leute von dem Wesen Gottes / von der Vereinigung der Naturen in Christo / seiner Person / Amt / von denen so genannten Sacramenten / der Gnaden-Wahl und so weiter / examiniret / sondern nur auff die Buße gedrungen.

R. (1.) Quid ergo Christus, quando passim in Synagogis, in templo &c. dicitur docuisse, & prædicasse Evangelium regni? Quid Apostoli, quando euntes in universum orbem, docuerunt omnes gentes, & Evangelium annunciarunt omni creaturæ? Quid, quæsolunt omnia eorum scripta aliud, quam doctrina de credendis & agendis? Quid universa historia 4. Evangelistarum, quàm certa & perspicua informatio intellectus de Persona Christi, de duabus ejus naturis, de officiis ejus & statibus? Est ne verò τὸ docere & prædicare Evangelium aliud quid, quam Intellectum auditorum certis & distinctis conceptibus de regno DEI implere? Imò ne concipi quidem potest, quod mysteria essentiae Divinae & personae Christi revelata & scripta sint, ut credantur Joh. XX. 21. Nisi simul conceptum certum & distinctum nobis ingenerent. Ni fortè dicere velis, ideò revelata esse, ut conceptum in nobis efficiant vel nullum, vel incertum, vagum, ambiguum, confusum?

(2.) Videamus specialia quædam exempla, ut falsitas temerarii asserti tantò magis appareat. (α) Nonne Johannes initium Evangelii sui facit à conceptibus de summis mysteriis? De æternitate Filii DEI; ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος de ejus à Patre distinctione; καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν de ipsa ejus Divinitate; καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος de divinis ejus operibus, de creatione hujus universi; πάντες δι' αὐτοῦ ἐγένετο, de illuminatione hominum; φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον &c. De unionem divinæ cum humana natura; ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. Et quis magis sedulus fuit in annotandis ejusmodi mysteriis, imprimis iis, quæ ad demonstrandam Divinam Christi naturam ejusque gloriam faciebant, quàm hic ipse Apostolus ὁ θεολόγος? (β) Quid verò Christus? an semper præcepta legalia docuit? Memorabile extat exemplum Matth. XXII. 34. ubi ecce! boni illi homines interrogabant de lege, voluntatem emendante: Christus verò breviter respondet misellis, & cogitationes eorum à practicis avertit ad theoreticam aliquam quæstionem, ratus frustra de lege sollicitos esse, qui distinctum de persona Christi, legis sine, conceptum non haberent. Quærit enim: *quid videatur de Christo? cujus Filius iste?* Cumq; nondum satis distinctè personam ejus conciperent, non distinguendo eum à nudis hominibus: objicit iis dictum Davidis, *Dominum suum Christum appellantis*: unde argumentum format pro Divina Christi natura? Nonne autem hoc est de duabus in Christo naturis homines examinare, & quidem ante poenitentiam?

Volun-

Voluntas enim horum hominum adhuc mala erat, tentabant enim Christum. (γ) Sic quando Christus discipulos diversas de persona sua rogabat sententias, quidque in primis ipsi de se sentirent Matth. XVI. 1. annon hoc erat examinare homines de persona Christi? (δ) Quando Sadducæos, resurrectionem negantes, argumentando refutavit Matth. XXII. annon hoc erat circa intellectum versari? Quia ab errore homines liberat, is circa poliendum Intellectum versatur. Atque Christus. Nam articulus de Resurrectione nequidem immediate sub voluntatem cadere potest. (ε) Nec potest illustrius Apostolicæ praxeos exemplum dari, quod pudendæ falsitatis arguat audacissimum assertum, quam quod Act. II. consignatum est. Quid vero ibi? Nihil ne amplius, quam: *pœnitentiam agite & credite in Christum*.? Ecce! Petrus surgit: verba facit ad ingentem Auditorum coronam, haud brevissima Concionis materia est de Christi statibus, de statu exinanitionis, Passione & morte ejus v. 22. 23. de St. Exaltat. Resurrectione ejus v. 24. sq. Ascensione in cœlos v. 33. sq. effusione Spiritus S. ib. & v. 14. sq. Eaquæ non ita nudè & crudè proponit, sed argumentis artificiosissimis (Durch künstlich zusammen gesuchte Gründe/ quod Brenneysenio aliàs aud. t. die Offenbarung die vom Fleisch und Blut geschieht.) ex collatione V. & N. Tri confirmat. Jam attende, quid sequatur! *Hic auditis*, scribit Lucas, v. 37, intellectu è verbo DEI informato illi corde compuncti, quid agendum sit, interrogant: atque tum demum sequitur illud: *Pœnitentiam agite, & baptizetur quisque in N. J. C. ad remiss. peccatorum*. Denique (ζ) Paulus quid agit in Epistolis suis, imprimis ad Rom. ad Gal. ad Ephes. II. nonne totus est in hoc fidei dogmate demonstrando, non propriis operibus, sed sola in Christum fide hominem coram Deo justum censi? Quin tanti æstimat hanc veritatem cœlestem, *ut Christum amisisse, & gratiã excidisse pronunciet, quotquot per opera justificari cupiant*. Gal. V. 4. Unde videmus, quid sentiendum sit de illo Brenneysenii: (h) Was das Exempel betrifft von der Rechtfertigung / so fern dieselbe freitig ist / halte ich festiglich dafür / daß dieser Unterscheid nicht hindre / daß ein Lutheraner und Papist / die sich ihrer Seeligkeit in Ernst seyn lassen — nicht mit einander in einigkeit des Glaubens stehen solten. Ineptum autem erit, si excipias; opera legis ceremonialis hic tantum excludi: cum idem in Epistola ad Rom. & Ephes. C. II. 8. 9. magna cum severitate urgeat, ubi de lege Morali agi nimis clarum est. Et sicut a libi anathemati devovet idem Paulus Christum non amantes: ita eodem anathematis fulmine percutit aliud NB. *Evangelium* (NB. non dicit:

I 3

(h) In der Antwort / auff Lic. Stolkens Anmerk. p. 17.

cit: præcepta moralia, nec dicit: praxi exprimentes, sed) *predicantes*, h. e. alios de Christo & Justificatione conceptus iis instillantes, *quam ipse prædicaverit*. Verum ne ergo est, daß der Apostel darauff gar nicht sehe / welche speculativische Conceptus einer sich von Christo gemacht habe? Videmus igitur, quantum fidei tribuendum sit magnæ confidentiæ Brenneysenii, quæ ad totum V. & N. T. provocat: cum vel ipsum principium S. Bibliorum statim articulum fidei pertractet, immediatè non ad voluntatem, sed ad intellectum pertinentem.

(3) Quod in sermone Domini in monte nihil contineatur ad poliendum intellectum faciens, falsissimum. Ipse Dominus enim ait: *Qui hunc sermonem meum* NB. *audit & facit*. Audire verò est intellectus. Et præterea totus sermo consistebat in verbis, in doctrina Cap. VII. 28. diciturq; docuisse Dominus. Propterea autem docebat Christus, ut informaret intellectum, ut verum Legis sensum Auditores intellectu conciperent. Annon v. hoc est polire Intellectum, ubi falsum alicujus propositionis, sive practica ea sit, sive theoretica, sensum rejicio, verum inculco? Quod si intellectui cum praxi nihil est commercii, ut satis absurdè scribitur (daß seine Lehre nicht zum Verstande / als welcher mit dem thun nichts zuschaffen hat / gehöre) cur docebat Christus, cur loquebatur, ut audiretur? anne fortè voluntas verba audire potest? Sed noverat sapientissimus Doctor voluntatem emendari non posse absque intercedente intellectu, doctrinas salutares percipiente. Quod verò totus sermo ultimò & primariò ad voluntatem corrigendam directus sit, hoc jam absq; monente Indifferentista noveramus. Nec etiam quidquam in universa Theologia reperitur, quin ultimò ad praxin tendat. Nondum verò exinde sequitur: Ergo Christus non etiam alibi docuit mysteria, & directè ad intellectum pertinentia.

(4) Quod a. Christus damnet, qui circa intellectum occupati fuere, illud huc non pertinet. Nam qui nudè circa intellectum versantur, omitunt verò sanctificationem voluntatis, de iis h. l. non disputamus. Ita enim Orthodoxis se opponere non poterat Brenneysen. Qui v. ita circa Intellectum versantur, qui ita *περὶ Θεού εἰσι*, ut intellectum cognitione veritatis ad pietatem directæ impleant; etiam si non semper purè agenda doceant, sed Articulos fidei explicent: illi tantum abest ut vituperandi sint, ut potius hoc ipso pietatè promoveant, adeoq; laudem promereantur: modò viderint, ne alios docendo ipsi rejectanei fiant. Christus enim ad Cœlestē Acamiā reversus non solum *verbum* Ecclesiæ dedit, sed & *Ministerium Verbi* Ephes. IV. 11. *ἔδωκε τὰς μὲν ἀποστόλους, τὰς δὲ περὶ Φήτας, τὰς δὲ εὐαγ.*

ἡλιεῖς, τὰς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους h. e. Ministros, qui Verbum rectè fecarent, interpretarentur, ordinate & ad captum auditorum proponerent, contra erronea dogmata defenderent. His adeò in hoc officio divinitus demandato desudandum est [müssen sich blühsauer werden lassen] ne opus Domini (ἔργον Θεογονίας) negligenter faciant. Quem in finem etiam variè distribuuntur donat. Cor. XII. v. 8. 9. 10. Et quid? nonne Apostolus hoc ipsum præcepit: c. XIV. 1. *Persequimini charitatem, & affectate sanè spiritualia, μάλλον ἢ ἵνα πρὸς φητεῖν τε*, am aller meisten aber daß ihr weisagen möget. Vides ergo? Divino approbante Spiritu ista tractamus, & circa intellectum veriamur.

5.) Quod Dominus Luc. XIV. 26. potissimum abnegationem sui & sequelam Christi commendat, propterea fit, quod necessariam in Auditoribus veritatis notitiam præsupponebat: quippe qui eum jam ante audiverant, sed simul persuasi erant, se unà cum Christo & mundum & carnis desideria sequi posse. Ceterum inepta hic iterum argumentatio. v. gr. Aristoteles docet: auditor Ethices esse cupiens exuat inordinatos affectus. E. intellectus planè obliviscitur? E. secundum Aristotelem discipulus in informatione & speculativis de virtute, s. Bono &c. conceptibus opus non habet? Quod si v. hodie Judæum vel Turcam conversurus statim inciperes à cohortatione, ut se abnegare velit, & universas opes suas, & Christum sequi: absurdissimus fores. Et mentis morbo laboraret Judæus, qui Christum sequeretur, quamdiu secund. Religionis suæ principia crederet, Christum non esse Deum, sed deceptorē. (i)

Obj. II. à *Conceptuum inanitate*. Sunt enim stramen, stipula, &c. vid. verba supra citata.

Rf. Nititur hoc principio *Poireri*: ideas esse superficiarias, steriles, vacuas, inefficaces. At v. hoc de conceptibus & ideis è Scriptura formatis falsissimum est. Cum his enim simul Deus ipse intellectum ingreditur. Nec unquam fieri potest, ut veritas Cœlestis, h. e. verbum DEI & conceptus inde formati DEO vacui intellectui imprimantur. Nam sensus Scripturæ est ipsa Mens Dei, quam Deus in nostra quoq; mente esse voluit, quamq; nobiscum per verbum communicat. Unde quantum quisq; Veritatis cœlestis è Scriptura haustæ intellectu possidet, tantum & mentis Divinæ habet. Hoc qui negare vult, ei prius destruenda est hæc veritas: Deus cum verbo suo intimè conjunctus est. Si verbo Dei Deus non est ipse unitus: quomodo malleus esse potest, pe-

tras

tras comminuens? Num steriles & vacuæ ideæ tantum valebunt? Sanè si Evangelium confisteret in conceptibus DEO vacuis, quomodo potentia DEI ad salutem esse posset? Et ne fortè ad aliud quoddam verbum dilabaris, quod in conceptibus non consistat, statim videas, an de alio Evangelio Paulus loquatur, quàm quod ipse voce aut scripto docebat? Quod si autem Veritates Theologicæ in animo hominis, quamdiu nondum conversus est, manent conceptus crebrini, ideæ DEO vacuæ, steriles, mortuæ; quomodo voluntatem à DEO averfam convertere valebunt? Aut homo ipse conversionem suam efficit, aut veritas cœlestis, in Intellectu sita, aut DEUS citra medium. Si hoc: ratio nulla dari potest, cur DEUS impiis verbum prædicare jusserit. Si istud: quomodo veritas conceptuum vacua & inefficax, stramen & stipula, esse poterit? Locum v. 1, Cor. III. II. 12, optimè explicavit B. *Schoemerus* ad h. l.

Quin sua ipsius praxis Indifferentistam convincere debebat. Poterat ne enim ad recentissimam suam sapientiam Indifferentisticam quemquam convertere sine prævia Intellectus informatione, & contrariæ doctrinæ rejectione? Cur intellectum variis distinctis conceptibus implet de *Veritate*, de *Sapientia*, de *Fide*, de *notis veræ Ecclesiæ*, de *heresi* &c. quorum definitiones è scripturæ dictis deducit? Suntne & hi ad ductum Scripturæ facti conceptus stramen & stipula? Cur non statim incipit à voluntatis emendatione citra ulla verba aut conceptus intercedentes? Cur integrum Tractatum conscribit de *Verâ sapientia* & *vera fide*, multos nostros catecheticos libros, ipsi tamen maximè inuisos, mole etiam superantem? Scripsit enim eum vel pro impiis & adhuc convertendis, vel pro jam conversis. Si pro illis: miror, quod ita contra sua principia peccet, & intellectum prius informet, veritatemq; & sapientiam Div. revelet hominibus, quorum corda adhuc cruda, quorum voluntas, ut ait, nondum fracta est. Cur ita defecit ab exemplo Christi & Apostolorum, quos id nunquam fecisse satis confidenter pronunciat? Si pro his: cur id non potius unctioni relinquit? sicut ait *Fridrichius*: Wer wahre Buße gethan / der weiß hernach Krafft der Salbung / die auff ihm ist / alles / und hat nicht nöthig ein Systema zu lernen. An nostra Systemata aliud quid agunt, quàm ut definitiones ex collectione dictorum Scripturæ conficiant, homines de vera sapientia & fide informant, veram sententiam è Scriptura probent, falsam refutent? An ergo peccant, quibus officium docendi demandatum est, quando hac ratione circa Scripturam versantur? Vide, quantis absurditatibus implicent Indifferentistam propria principia!

CON.

CONCLUSIO.

Atq; adeò vel ex his jam aliquomodo patere potest, quam infirmo *Indifferentistica Machina* innitatur fundamento. Illud, a. satis mirari non possum, hunc Virum aliquid peculiare in vocabulis quærere, adeò, ut, si non omnia juxta suam phantasiam accipi videat, Theologos tot accusationibus oneret, ac Theologiam nefando nomine ad *Simonis Magi* turpitudines pertinente, deturpet (ait enim pag. 40. n. 1. Den Paulus 1 Tim. VI. 20. Vor die ungeistliche Iose geschwätze und das gezänck der falschberühmten Kunst / *ἀντιθέτης ψευδολογίας γνώσεως*, warnet / -- daß er gar die also genannte Orthodoxos hiemit bestraffe.) cum tamen res ipsa integra maneat. Siquidem Nostri Theologi æquè certè seriò pietatis studium, abnegationem sui &c. urgent, aciple. Unde non opus erat ista querela: p. 48. Daher den auch solche Leute die Erkenntnis Gottes / die Wahrheit selbst &c. im Verstande suchen / und meinen / sie haben die rechte Erkenntnis / wen sie viele conceptus davon in ihrem Gehirn gefasset haben / und dieses ist numehr allenthalben so eingerissen / daß unsere ganze Theologie damit angefüllet ist / und ist dieses nicht allein in die Beschreibung der Theologie, sondern auch des Glaubens und andern Stücken gesetzt worden. Quid enim inde damni, quilibet cordatus judicet? Veritatem cœlestem intellectu cognoscendam, tanquam omnis veræ pietatis fundamentum puram atq; intemeratam servare conamur, neq; voces hanc rem in Scriptura commendantes ad voluntatem detorquamus. Praxin voluntatis urget? Urgemus & nos; modò scientiam intellectus fundamentum substernimus. Nos utrumque retinemus; ille Dei ordinationem mutilat. Obtestamur cujusq; conscientiam, quis tutiorem viam eligat. Pietatem sanè ipsam fartam tectam servamus, quod negare nequit, nisi apertè calumniari velit. Non solum enim in libris asceticis, sed in ipsis systematibus, quibus nihil ipsi magis invisum, inq; commentariis, aliisq; scriptis, serium pietatis studium inculari videbit. Sanè & orthodoxi miserantur eam multorum perversitatem, qui intellectum quidem scientia Theologica imbuere satagunt, voluntatis sanctimoniam negligunt. Neq; omittunt qualibet occasione magna cum gravitate salutaria monita suis inculcare, vid. inter alia Dn. Dris. *Fechtj*, Præceptoris ac Præs. mei Honoratiss. *Præfationes Paræneticæ*, commentariis *Dorschæi*, *Schomeri* &c. præmissæ de *Studio Biblico in Academiis neglecto vel exculto*. Ubi expressè integrum Caput destinavit huic monito: *Legendam esse Theologo Scripturam in Linguis Originalibus. Nec legendam tantum, sed ad pietatis exercitia è vestigio adplicandam esse. In lectione perpetuò ante oculos habendū esse finē ipsius principalissimū, CHRISTUM, eumq; non tantum ut cognoscendum, sed & NB. ut imitatione exprimendum.* [k] Plus facere non possunt, quam scriptis ac voce pietatem commendare. Non sunt enim Deus, ut absq; medio externo corda flectere possint. Contrà verò illi Theologiæ nostræ reformatores, quando pietatem urgere videri volunt, quod tamen æq; minus aliter ac per scripta & verba præstare

stare possunt, in alterum extremum delabuntur, ut olim *Theologi Mystici*, & qui sese *Gnostici* opponebant, & veritatem Intellectus ejusq; notitiam planè invisam reddunt. A Scripturâ hominum animos avertere videri nolunt: Cur verò veritatem mentis ita depexam dant, cur in Scientiam Theologicam ita invehuntur, cur suam sapientiam nostris Articulis fidei perpetuò opponunt? Sanè qui incautus hæc legit, non potest non odium Veritatis Theologicæ exinde concipere. At verò Diabolo nil posset gratius accidere neq; pro Ratione Status sua versutissima fundamentum omnis veræ pietatis, solatii, speiq; salutis æternæ efficacius posset subvertere, quàm disseminando veritatis Cœlestis odium. Planè ut est in fabula de lupis, ovium amicitiam affectantibus, sed si canes custodes segregaverint. Vel ut illi, qui Pacem iniuri Philosophos ab hoste sibi tradendos postulabant, ne scil. salutaribus consiliis Reip. prælucere. Ita enim lupo diabolo, hosti infernali, liber ad oves Christi pateret aditus, ubi Pastores sanæ doctrinæ, quod optimum munimentum, custodiendæ non amplius invigilarent, ipsæque tandem oves omne suum solatium in Sanctitate & bonis operibus quærerent. Scil. ut rei imperfectionem tandem animadvertentes, salutari doctrina, Evangelio veritatis destituti in agone mortis miserè pereant. Utrumq; ergo videndum, ne aut veritas, aut pietas quidquam detrimenti capiat. Extat jam (1) Nic. Hunnij pium hac in parte desiderium: Die so näher zum Ziel treten / inquit, bemühen sich die Leute allein im Glauben zu unterrichten / wie sie schwere Fragen erörtern / und davon ausführlich disputiren sollen / bekümmern sich aber wenig um einen erbahren und gottseligen Wandel: Dagegen andre allein von guten Werken uñ einem Christl. Wandel reden / unterdessen beyseits setzen / wie ein Christ in seinem Glauben verwahret oder nicht verwahret sey. Sicut autem pietas non est aspernanda, quod multi pietatis titulo abutuntur, quodq; sunt, qui pietatis promovendæ studium præ se ferunt, sed imprudens ac perversum, mediis ad hoc utentes, nec Scripturæ conformibus, & bonum ordinem destruentibus, & ad innovandum & offendendum tantum comparatis; ita nec veritas cœlestis contemnenda, quod plurimè eam ad praxin non applicant, in meras rixas convertunt, aut vano scientiæ Theologicæ titulo superbiunt. *Dubitandum non est*, inquit, Dn. Præses, (m) multos Pietistarum nomine infamari, qui verè sunt p̃j, i. e. qui in nullo fidei Articulo à consensu Ecclesiæ nostræ recedunt, & recentes nobisq; sententias tantum ad offendendum comparatas, & præterea à nullam rem utiles, tanquam scopulos summo studio fugiunt, ea tantum de causa, quia Pietati per se dediti sunt, impietatem quæcumq; occasione liberè redarguunt, & omnes suas cogitationes eò dirigunt, ut & alios, inprimis fidei suæ commissos, ad majus studium pietatis inflamment. Qbi tamen ideò neq; à pietatis studio, neq; veritatis dicenda ferbore quidquam remittere debent. Quod reliquum est, concludo verbis B. Jac. Thomasi: (n) Nobis caussa est, cur gratias DEO agamus pro clarissima luce VERITATIS COELESTIS, eundemq; toto pectore precamur, ut nec eam inter nos extingui, nec à nobis, sui Sancti Spiritus gratia gubernatis, admitti quidquam sinat, quod sit tanto splendore collustratis indignum!

3. Esræ IV. 40. BENEDICTUS SIT DEUS VERITATIS!

(1) Epi. Gredend. Præfat. pag. 4. (m) Prælect. in Recentiores Controv. Proem. §. III. (n) Orig. Histor. Philos. & Ecclesiast. §. 16.

Ad

*Clarissimum, verèq; Eruditissimum DN. KEM-
MERICHUM hujus Disp. Auctorem.*

 Um mihi nuper offerres meletema hoc Tuum, non Tuomet tantum consilio, sed proprio per omnia Marte compositum, legi eqvidem cum summa animi delectatione. In eo enim, tanquam in speculo, ingenii judiciiq; Tui insolita hâc in ætate præstantia, cum ferreâ quadam & nullis unquam laboribus defessâ diligentia conjuncta elucebat. Quo accedebat ardentissimus in cœlestis veritatis puritatem atq; innocentiam amor, cujus fœdam & nullo unquam seculo auditam adulterationem, ab eo hominum genere profectam, qui pietatis professione hujus mundi hominibus sese mirè insinuant, ferre non poteras. A puero enim cum Timotheo noveras S. Literas, quæ Te per fidem, cœlesti veritate fultam, erudire poterant ad salutem. Est quidem ea temporum nostrorum infelicitas, ut in ipsâ Lutheranâ Ecclesiâ, quæ hactenus ab ejusmodi sordibus immunis fuit, non tolerentur tantum illi veræ religionis empectæ, sed odio defensæ cum serio candore à genuinis Theologiæ cultoribus veritatis, quam rixarum scholasticarum nomine intamant, publico cum applausu laudarentur, nisi retraherent quodammodo libidinem sacrosanctæ Imperii nostri sanctiones, quæ novis præter receptas religionibus obicem ponunt: laudandus tamen est DEUS, quod cordata lubinde ingenia excitet, qui non reveriti mundi odia & metuenda in se convitiorum tela,

tela, veteris religionis innocentiam omni virtute & dexte-
ritate tueantur. Quos inter emines, KEMMERICHI, qui,
qvæ semel scripsisti, adversus Indifferentistarum furores, si
qui oboriturum sunt, masculè posthac vindicabis. Maacte igi-
tur hac Tuâ virtute, qvâ imposterum in Saxonis quocq; A-
cademiis celebraberis, ubi non poterunt non Te tenerrimâ
benevolentia complecti, qui veritatem ab omni furore libe-
ram amant & ex publicâ famâ cognoscent, quod inter vera
hujus Academiæ nostræ decora semper fueris numeratus.
Impleat supremum Numen spem, quam de Te concipio,
meam, votumq; quod ad Deum fundo, ut Te olim vindice
veritas adversus portas infernales triumphet & dona Tibi
Divinitus concessa in summum fastigium enitantur.
Valè optimè, Scr. XXIX. Aug. A. O. R. MDCCH.

JO. FECHT, D.

